

ศึกษาวิเคราะห์ ปัญุมหาปริชาดที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

**A Critical Study of Pañcamahāpariccāga as appearing
in Theravāda Buddhism**

นาวาเอก กานต์ ประทุมทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขา วิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๕

**A Critical Study of Pañcamahāpariccāga as appearing
in Theravāda Buddhism**

Capt. Kant Phratoomthong

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts (Buddhist Studies)**

**In
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ดร. พระมหาไพเราะ จิตสีโล)

..... กรรมการ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

..... กรรมการ

(รศ. ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร)

..... กรรมการ

(ดร. วีรชาติ นิ่มอนงค์)

..... กรรมการ

(นายรังษี สุทนต์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีธรรมานุวัตร

ประธานกรรมการ

ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์

กรรมการ

นายรังษี สุทนต์

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์ ปัญุมหาปริชาคที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท
ผู้วิจัย : นาวาเอก กานต์ ประทุมทอง
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุม : พระสุธีธรรมานุวัตร ป.ธ.๘, M.A., Ph.D.
: ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์ ป.ธ.๖, พชบ., MA., Ph.D.
: นายรังษี สุทนต์ ป.ธ.๘, พธม.
วันสำเร็จการศึกษา :/...../.....

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญุมหาปริชาคที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา บทบาทของพระโพธิสัตว์กับปัญุมหาปริชาค และปัญุมหาปริชาคในฐานะเป็นธรรมสนับสนุนให้บรรลुพระโพธิญาณว่าเป็นคุณธรรมสำคัญเพียงไหนที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญเพื่อตรัสรู้พระโพธิญาณ โดยศึกษาเฉพาะการบำเพ็ญปัญุมหาปริชาคของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า

ปัญุมหาปริชาคคือ ปริชาคทรัพย์ ปริชาคบุตรธิดา ปริชาคภรรยา ปริชาคอวัยวะและ ปริชาคชีวิต คำว่า ปัญุมหาปริชาคมิได้ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ได้กล่าวถึงพระชาติต่าง ๆ ที่พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติทรงบำเพ็ญบารมีอันนับเนื่องในปัญุมหาปริชาค ส่วนคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาท่านได้กล่าวถึงปัญุมหาปริชาคว่ามีความสำคัญยิ่งกัพระโพธิสัตว์ ถึงกับแยกกันไม่ได้ทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาได้กล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติต่าง ๆ เพื่อปริชาคทรัพย์มากกว่าการปริชาคข้ออื่น ๆ ส่วนคัมภีร์ฎีกามีได้กล่าวแยกประเภทไว้เช่นนั้น แต่ได้กล่าวโดยรวมไว้ว่า ปัญุมหาปริชาคเป็นคุณธรรมสำคัญที่พระโพธิสัตว์จะขาดเสียมิได้

ทานเป็นก้าวแรกแห่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะบำเพ็ญบารมีข้อนี้เป็นพิเศษ โดยท่านแยกประเภทแห่งทานบารมีหรือปัญุมหาปริชาคที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญออกเป็น ๓ ระดับคือ ๑. การสละทรัพย์วัตถุสิ่งของภายนอก เป็นทานบารมี ๒. การสละอวัยวะ เลือด เนื้อ เป็นทานอุปบารมี

๓. การสละชีวิต เป็นทานปรมัตถบารมี พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญทานบารมีอันนับเนื่องในปัญจมหาบริจาการมาโดยตลอดทุกภพทุกชาติจวบจนพระชาติสุดท้ายที่เป็นพระเวสสันดร

พระโพธิสัตว์คือผู้มีอุดมการณ์ที่จะบรรลุพระโพธิญาณจะต้องมีคุณสมบัติ ๘ ประการ คือ ต้องเป็นมนุษย์ เป็นบุรุษ มีอุปนิสัยสมบัติที่จะบรรลุผลได้ ตั้งความปรารถนาในสำนักพระพุทธเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ ได้เคยบวชเป็นภิกษุหรือคาส ได้สมบัติ ๘ และ อภิญญา ๕ อาจสละชีวิตแก่พระพุทธเจ้าได้ มีฉันทะอดุสาหะในการบำเพ็ญพุทธการกรรม คือบารมี ๑๐ และจะต้องบำเพ็ญปัญจมหาบริจาการให้ครบเพราะเป็นธรรมสำหรับพระโพธิสัตว์บำเพ็ญ ต้องใช้เวลาอย่างรวดเร็วที่สุด ๔ อสงไขย ๑ แสนกัปป์ ช้าที่สุด ๑๖ อสงไขย ๑ แสนกัปป์ ถ้ามีเช่นนั้นอาจบรรลุแค่ปัจเจกภูมิหรืออรหันตภูมิเท่านั้น

พุทธภูมิคือภูมิธรรมชั้นสูงสุด การที่พระโพธิสัตว์จะได้บรรลุภูมิธรรมนี้ ต้องแลกด้วยความเหนื่อยยากลำบากด้วยการบำเพ็ญปัญจมหาบริจาการเพราะเป็นการบริจาการครั้งยิ่งใหญ่ที่เหนือกว่าการบริจาการทั่วไป จึงเรียกว่า มหาบริจาการ เมื่อพระโพธิสัตว์บำเพ็ญปัญจมหาบริจาการได้ครบแล้วและถึงกาลเวลาอันเหมาะสมจึงจะบรรลุพระโพธิญาณได้ เพราะปัญจมหาบริจาการเป็นประคูปาหนะนำพาพระโพธิสัตว์ให้ถึงพระโพธิญาณ

Thesis Title : A Critical Study of Pañcamahāpariccāga as appearing
in Theravāda Buddhism

Researcher : Capt. Kant Phratoonthong

Degree : Master of Art (Buddhism)

Thesis Supervisory Committee :

1. Phra Suthithammanuvat, Pali IX., M.A., Ph.D.
2. Dr. Virachat Nimanonk, Pali VI., M.A., Ph.D.
3. Mr. Rangsi Suthon, Pali IX., M.A.

Date of Graduation :...../...../.....

Abstract

This thesis aims at studying about the Five Great Donations appearing in the Buddhist Scriptor, Roles played by the Buddha–Would –Be in the five Great Donations and the the Five Great Donations as the Doctrines supporting one to attain the supreme knowledge which is regained as the important virtue to be performed by the Buddha-Would – Be in Order to attain the supreme knowledge. It is to study only the Five Great Donations performed by the Present Buddha

From the research , it is found that

The Five Great Donations are the donations of properties, son, daughter, wife, body and life. The term “Pañcamahāpariccāga” is not found in the three Baskets which mention about various Births in which the Buddha - Would – Be was born and fulfilled some perfections. The Commentary and sub- cementary scriptures confirm the Five Great Donations as most important for the Buddha-would – B at the level of not being able to be separated from each other. Both the scriptures of the three Baskets and of the commentaries mention about the Buddha – Would – be who was born in different births for the purpose of donating the property more than other

things. On the contrary, in the sub – commentary there is no such separation, but it is mentioned collectively as follows: The Five Great Donations are the very important virtues to be necessarily possessed by the Buddha-would – Be.

Dāna , charity is the five steps for the accomplishment of perfections to be fulfilled by the Buddha – Would-Be who wishes to be the Buddha in the future. Every Buddha-Would-Be will especially accomplish this perfection which is divided into 3 steps, namely :-

1. The donation of the outside property which is called Dānapāramī
2. The donation of body, blood and flesh which is called Dāna-Upapāramī
3. The donation of life which is called Dāna - paramthapāramī

The Buddha-Would –Be accomplished the perfection of charity in connection with the Five Great Donations throughout in every state of existence and birth up to the last birth as Phra Vessantara.

The Buddha-would-Be is the One who has the final goal of attaining the supreme knowledge of enlightenment. They must be possessed of 8 qualities as follows:-

1. They must be a male human having the quality of disposition to attain the Path and the Fruit, setting up his own wish to be a Buddha in a living Buddha's residence, used to be ordained as a monk or an ascetic, being possessed of 8 attainments and 5 Kinds of supernormal power , being able to sacrifice his life to the Buddha, with pleasure and effort in developing the doctrines of ten perfections to be a Buddha, and being the one who must fulfill the Five Great Donations as they the doctrines for the Buddha-Would-Be, most Quickly at 4 uncountable periods and 100,000 eons, at the middle period of 8 uncountable periods and 100,000 eons and the lasts period of 16 uncountable period and 100,000 eons , after which one can attain only the individual state (paccekkabhūmi) or the state of the Noble One.

The ground of Buddhahood is the highest state of Doctrine. The Buddha-Would - Be who will attain this state must bear much difficulties by developing the Five great Donations, because it is the higher Donation than other general kinds of Donations. When the Buddha-would-Be could develop completely the five Great Donations, and when the proper time comes, He can attain the Supreme knowledge, because the Five Great Donations are like the vehicles leading the Buddha-Would-Be to attain the Supreme Knowledge.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากหลายท่านจึงขอ
อนุญาตเอ่ยนามดังนี้ อาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง ๓ ท่าน คือ พระสุธีธรรมานุวัตร ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์
และอาจารย์รังษิ์ สุทนต์ ที่ท่านมีเมตตาจิตเสียสละเวลาให้คำปรึกษาแนะนำตรวจสอบ ปรับปรุง
แก้ไขวิทยานิพนธ์แก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสามท่านเป็นอย่างยิ่งใน
ความมีเมตตาธรรมของท่าน ครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ พระศรีสิทธิมนิ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พร้อมทั้งคณาจารย์และ
เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกรูป/ท่าน ที่ให้การศึกษอบรมและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ

ขอกราบขอบพระคุณ พระใบฎีกาสนั่น ทชรกุโฆ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย
พระมหาถนอม อานนุโท และพระพงศ์ศักดิ์ อภิสุขโว ที่เมตตาให้ข้อมูลด้านวิชาการ

และขอขอบคุณ ทุก ๆ ท่านที่ไม่ได้เอ่ยนาม ซึ่งมีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลง
ได้ด้วยดี

คุณความดีอันใดที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้ ขอบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย คุณพ่อเล็ก คุณ
แม่คิ้ว ประทุมทอง ผู้เป็นบุพพการี ขอบูชาพระคุณครูอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา
ความรู้ตลอดถึงคุณธรรมความดีงามทั้งหลาย และขออุทิศกุศลกรรมนี้แก่สรรพสัตว์ ขอสรรพสัตว์
จงอนุโมทนาโดยทั่วกัน

นาวาเอก กานต์ ประทุมทอง

...../..... ๒๕๕๐

สารบัญ

เรื่อง

บทคัดย่อภาษาไทย	(๒)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๔)
กิตติกรรมประกาศ	(๓)
สารบัญ	(๘)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๕)

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕

บทที่ ๒ ปัญุมหาปริจาคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๑ ปัญุมหาปริจาคที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	๖
๒.๑.๑ การปริจาคทรัพย์	๕
๒.๑.๒ การปริจาคบุตรธิดา	๑๒
๒.๑.๓ การปริจาคภรรยา	๑๓
๒.๑.๔ การปริจาคอวัยวะ	๑๓
๒.๑.๕ การปริจาคชีวิต	๑๔
๒.๒ ปัญุมหาปริจาคที่ปรากฏในอรรถกถา	๑๔

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๗๖
๕.๑ บทสรุป	๗๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๗๗
บรรณานุกรม	๗๗
ประวัติผู้วิจัย	๗๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาเถรปิฎก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (บาลี) ๕/๒๗๖/๕๗ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลกษณชวคค พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม ๕ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๕๗, ที.สี. (ไทย) ๕/๒๗๖/๕๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลักขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๕ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๕๗

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลักขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.มฺ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อูปริปิณณาสก์ (ภาษาไทย)
สํ.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังกยุตตนิคาย สกถวรรค (ภาษาไทย)
สํ.น. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังกยุตตนิคาย นิตานวรรค (ภาษาไทย)
สํ.สพว. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังกยุตตนิคาย สพยตทวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังกยุตตนิคาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
อจ.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.นวก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย นวกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
อจ.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย เอกกนิบาต (ภาษาไทย)

ข.ธ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
ข.เถร. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา (ภาษาไทย)
ข.เถรี. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา (ภาษาไทย)
ข.ชา. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก (ภาษาไทย)
ข.ม. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย)
ข.จ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ (ภาษาไทย)
ข.อป. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน (ภาษาไทย)
ข.พุทธ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ (ภาษาไทย)
ข.จริยา. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย จริยาปิฎก (ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้ใช้คัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยระบุ เล่ม/หน้า หลังคำย่อชื่อ คัมภีร์ เช่น ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๓๓๓ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขุททกค อรรถกถาภาษาบาลี เล่ม ๑ หน้า ๓๓๓ ส่วนฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะระบุดังนี้ เช่น ข.ธ.อ.(ไทย) ๑/๑/๒๒๑. หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑ ภาค ๑ หน้า ๒๒๑

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ข.ชา.อ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก อัญฎกถา (ภาษาไทย)
ข.ธ.อ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท อัญฎกถา (ภาษาไทย)
อง.อ.อ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัญฎกนิบาต อัญฎกถา(ภาษาไทย)
อง.เอกก. อ.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต อัญฎกถา (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
ที.ม. อ.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค อัญฎกถา (ภาษาไทย)
ที.ปา. อ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค อัญฎกถา (ภาษาไทย)
อง.ติก. อ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต อัญฎกถา (ภาษาไทย)

ค. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์ฎีกา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น อง.อ.ฎีกา (บาลี) ๒/๒๔๑/๑๑๐ หมายถึง อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาตฎีกา เล่มที่ ๒ ข้อที่ ๒๔๑ หน้า ๑๑๐

ฎีกาพระสูตร

- สารตถ.ฎีกา.(บาลี) = สารัตถทีปนีฎีกา (ภาษาบาลี)
- = T อง.อัฐก.ฎีกา (บาลี)
- = อภิ.วตารฎีกา(บาลี) ๑/๑๓๑-๑๓๒.
- = นมกการฎีกา (บาลี) หน้า ๕๕ ฉบับบาลีอักษรพม่า.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อสุเมธดาบสได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้าว่า จะได้เป็นพระพุทธรเจ้า ในอนาคต¹ ท่านจึงได้พิจารณาพุทธการกกรรมคือธรรมที่จะทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า ซึ่ง พระพุทธรเจ้าองค์ก่อนๆ ได้บำเพ็ญมาแล้ว สุเมธดาบสได้พบว่าบารมี ๑๐ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา คือ พุทธการกกรรมแล้ว พิจารณาต่อไปว่า ควรประพฤติธรรมใดก่อน ได้เห็นว่าควรบำเพ็ญทานบารมี อันเป็นข้อต้น ท่านได้สั่งสมสมาทาน ทานบารมีอย่างมั่นคงจากนั้นท่านพิจารณาถึงการบำเพ็ญบารมีมาตามลำดับ ดังที่กล่าว ทั้งนี้ท่านใช้ เวลาในการบำเพ็ญบารมีเหล่านั้นนับเวลาได้สี่สหัสวรรษแล้ว

พระโพธิสัตว์ทุกองค์ทรงบำเพ็ญทานบารมี ทรงบำเพ็ญศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญา บารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี ทรง บำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศเหล่านี้คือ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ นอกจากนั้น ทรงบริจาคน มหาบริจาคน ๕ ประการคือ บริจาคทรัพย์ บริจาคบุตรธิดา บริจาคภรรยา บริจาคอวัยวะ บริจาค ชีวิต พระโพธิสัตว์ทั้งหลายทรงบำเพ็ญบารมีอย่างใดพระโพธิสัตว์ที่ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าโคดม ของเราทั้งหลายก็เหมือนกัน เรื่องการบำเพ็ญทานของพระโพธิสัตว์ของเราทั้งหลายปรากฏเด่นชัด ในพระชาติสุดท้ายที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ดังข้อความที่พระองค์ทรงเล่าไว้พอ สรุปได้ว่า

เราเกิดเป็นเวสสันดรพอมืออายุ ๘ ปี คิดแต่จะให้ท่าน คิดจะให้เนื้อหัวใจ ให้ดวงตา ให้เนื้อและเลือดให้สิ่งของที่ควรให้ ถ้ามีใคร ได้ยินแล้วมาขอจากเรา เราไม่ซ่อนสิ่งของที่เรามี เรา พอใจที่จะให้ท่าน เมื่อมีขอทานมาถึง การที่เราจะบอกห้ามนั้นเป็นสิ่งไม่สมควร เราให้ทรัพย์ คือช้าง ปัจฉัยนาคแก่พวกพราหมณ์ชาวกาลิงครัฐ ซึ่งเดือดร้อนได้รับทุกข์ยากลำบากเนื่องจากฝนไม่ตกใน แคว้นแคว้นจิตของเราไม่หวั่นไหว ไม่หดหู่ ในเมื่อให้ท่านแก่ผู้มาขอ²

¹ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๒๕), หน้า ๑.

² พุ. จริยา. (บาลี) ๓๓/๓๘-๘๖/๕๕๒, พุ. จริยา. (ไทย) ๓๓/๓๘-๘๖/๓๘๘-๓๘๙.

ในชาติที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรนั้นเช่นกัน พระองค์ได้ยก พระโอรสชาติ และพระธิดากันหาขึ้นมาให้แก่ชกานชุกพรหมณ์ แผ่นดิน เขาสิเนรุ และ ป่า หิมพานต์ถึงกับหวั่นไหว หลังจากนั้นไม่นานพระองค์ทรงยกนางมัทรีให้แก่ท้าวสักกเทวราชซึ่ง แปลงเป็นพรหมณ์แล้วมาชกานชุก แผ่นดิน เขาสิเนรุ ป่าหิมพานต์ก็หวั่นไหว อีกเช่นกัน ที่พระ เวสสันดรยกพระราชโอรสพระธิดาและพระมเหสีให้แก่ผู้อื่นนั้น มิใช่ว่าพระองค์จะทรงเกลียดชัง พระโอรสพระธิดาหรือเกลียดชังพระมเหสี แต่พระองค์ทรงปรารถนาพระโพธิญาณทรงรักพระ สัพพัญญุตญาณ พระองค์จึงตัดสินพระทัยให้ของที่รักสุดชีวิต³

การที่พระเวสสันดรยกนางมัทรีให้แก่ท้าวสักกเทวราชพรหมณ์แปลงนั้นเป็นการ บำเพ็ญทานบารมีอย่างสุดยอด⁴ จากการศึกษาในเบื้องต้นผู้วิจัยได้พบว่า พระโพธิสัตว์ได้บริจาค ทรัพย์ของพระองค์ให้แก่ผู้อื่นหลายชาติ ดังที่พระนางพิมพาได้เล่าไว้ว่า

พระนางทรงยินยอมให้พระโพธิสัตว์ยกให้เป็นภรรยาของชายอื่นหลายชาติ พระนาง ไม่เคยทรงเสียพระทัยในข้อนี้ พระนางทรงยินยอมให้พระโพธิสัตว์ให้เป็นอาหารของผู้อื่น พระ นางทรงสละชีวิตหลายชาติ เพื่อช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ให้พ้นอันตราย พระนางได้ทรงบริจาคทรัพย์ จำนวนมากเพื่อช่วยเหลือพระโพธิสัตว์สร้างบารมี

เมื่อพระโพธิสัตว์ปรึกษากับนางเพื่อยกนางให้แก่ยาก พระนางก็ไม่ทรงน้อยพระทัย พระนางทรงยอมทนทุกข์ทรมานเพื่อพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์ได้ทรงบำเพ็ญบารมีในด้านการบริจาคทานที่เป็นทานบารมี ทานอุป บารมี ทานปรมัตถบารมี และทรงบำเพ็ญทานที่เป็นปัญจมหาบริจาค หลายภพชาติ และการบำเพ็ญ บารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ได้มีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาทั้งในสมัยพุทธกาลและในสมัยต่อมา จนถึงสมัยใกล้ปัจจุบัน เช่นในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ ทรงได้รับอิทธิพลจากการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ทรงมีปฏิปทาตามแบบอย่างพระโพธิสัตว์ ประการสำคัญคือ พระองค์ทรงฝึกฝนแต่ในเรื่องทานบริจาค สมัยพระองค์ยังดำรงพระอิสริยยศเป็น กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงตั้ง โรงทานหน้าวังของพระองค์ ทรงถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ที่มา บิณฑบาต และทรงให้ทานแก่ยาก วมิพค คนเจ็บไข้ ประชาชนที่ไม่มีข้าวกิน ไม่มีผ้าห่ม ผ้าห่ม ให้ มารับที่โรงทานของพระองค์ ทรงบำเพ็ญทานครั้งใดก็จะเปล่งพระวาจาว่า “พุทฺโธ โหมิ อนาคเต : ขอให้เราได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต” นอกจากนี้พระองค์ยังทรงบริจาคพระราชโอรสพระ

³ ชู.จิริยา. (บาลี) ๓๓/๑๑๔-๑๑๖/๕๕๕-๕๕๖, ชู.จิริยา. (ไทย) ๓๓/๑๑๔-๑๑๖/๓๔๒.

⁴ ชินา.ฎีกา. (บาลี) ๕๑/๑๖๒.

⁵ ชู.อป. (บาลี) ๓๓/๓๔๕ - ๓๖๐/ ๓๕๑ - ๓๕๒, ชู.อป. (ไทย) ๓๓/๓๔๕ - ๓๖๐/๔๕๕ - ๕๐๑.

ราชธิดาเป็นทาน ได้มีพระสงฆ์มาขอพระราชนัดดา พระราชโอรสพระราชธิดาเป็นทานแล้วขอถวายคืนแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว⁶

เรื่องปัญจมหาบริจาคนี้ เป็นข้อที่น่าวิจัยว่าทำไมท่านถึงเรียกว่า “มหาบริจาค” ปัญจมหาบริจาค มีความสำคัญเพียงใด การบำเพ็ญบารมีมีครบทั้ง ๑๐ แล้วยังไม่เพียงพอหรือ ทำไมต้องมีปัญจมหาบริจาคอีก และเป็นกฏตายตัวหรือไม่ที่พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญ การวิจัยเรื่องปัญจมหาบริจาคนี้ เพื่อเป็นข้อมูลการศึกษาของผู้สนใจใคร่รู้ในเรื่องปัญจมหาบริจาคของพระโพธิสัตว์ จะได้ถือเป็นแนวทางการศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ เพื่อความเจริญตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่อง ปัญจมหาบริจาคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเรื่อง บทบาทของพระโพธิสัตว์กับปัญจมหาบริจาค

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเรื่อง ปัญจมหาบริจาคในฐานะเป็นธรรมสนับสนุนให้บรรลุปุระโทธิญาณ

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์เฉพาะของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ตอนสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและหนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีคำศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยและเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาวินิจฉัย ผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

๑.๔.๑ บารมี หมายถึง คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างขยันขันแข็งเพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง มี ๑๐ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา

๑.๔.๒ โพธิสัตว์ หมายถึง ท่านผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึงเอาเฉพาะพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมี ๑๐ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา แล้ว มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคดม

⁶ คุรุยลละเอียดใน เสถียร โภธินันทะ. ข้อคิดเรื่องเวสสันดรชาดก ในปาฐกถาธรรมเชิงวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธิตาสการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๘ - ๑๐.

๑.๕.๓ ปัญจมหาปริจาค หมายถึง การสละอย่างใหญ่หลวงของพระโพธิสัตว์ ๕ อย่าง คือ ธนปริจาค สละทรัพย์สมบัติเป็นทาน อังคปริจาค สละอวัยวะเป็นทาน ชีวิตปริจาค สละชีวิตเป็นทาน บุตรปริจาค สละลูกเป็นทาน ทารปริจาค สละเมียเป็นทาน

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงทำวิทยานิพนธ์ ชื่อ ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท โดยทรงกล่าวว่าแนวคิดเรื่อง บารมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งทศบารมีเป็นที่ รู้จักกันแพร่หลายในหมู่ผู้นับถือพุทธศาสนาเถรวาท ในประเทศไทยจะเห็นได้จากหนังสือต่างๆ ที่ เล่าเรื่องทศชาติ พระธรรมเทศนาอ้างอิงชาดก ตามฝ่าผนังโบสถ์มีภาพเขียนทศชาติและภาพมหาชาติ รวมทั้งประเพณีการเทศน์มหาชาติ มักกล่าวกันว่าทศบารมีเป็นพุทธการกรรม แปลว่า ธรรมที่ กระทำให้บุคคลเป็นพระพุทธเจ้า หรือ โพธิญาณธรรม แปลว่า ธรรมอันบ่มพระโพธิญาณ⁷

๑.๕.๒ พระมหาจุฬาลงกูร ชูเลื้อน ได้กล่าวถึงเรื่องการบำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมในการบำเพ็ญบารมีของพระ โพธิสัตว์ในทศชาติ พอสรุปได้ดังนี้ การที่บุคคลจะบรรลุถึงความเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น เป็นสิ่งที่ ยากเพราะต้องบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ ต้องมั่นคงในวัตรปฏิบัติ การเป็นพระโพธิสัตว์ต้อง เผชิญกับสถานการณ์อันเป็นอุปสรรคต่างๆ ที่คอยขัดขวางไม่ให้อำนาจบารมีเพื่อบรรลุพระ โพธิญาณอย่างง่ายดาย การบำเพ็ญบารมีนั้น

บางครั้งต้องแลกด้วยความเจ็บปวด แต่พระโพธิสัตว์ก็ทรงกระทำด้วยปัญญาที่พิจารณา เห็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่รออยู่ข้างหน้า⁸

๑.๕.๓ สายวรุณ น้อยนิมิตร ได้กล่าวถึงเรื่อง ทานไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่องอรรถกถา ชาดก : ศึกษาในฐานะวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่น พอสรุปได้ดังนี้ การให้ทานเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐาน ที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเป็นทานบริสุทธิ์ด้วยการคิดถึงประโยชน์ของผู้อื่น การให้ทานจึงมี ความสำคัญเป็นพื้นฐานของคุณธรรมอื่นที่จะตามมา โดยเฉพาะการรู้จักการเสียสละและการละยึด มั่นถือตัวตนของตน เมื่อละตัวตนได้ย่อมเกิดความเมตตา และปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น การให้ทาน จำแนกออกได้ ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การให้ทานด้วยของนอกกาย กล่าวคือให้ทานด้วย

⁷ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕)

⁸ พระมหาจุฬาลงกูร ชูเลื้อน, **ความกล้าหาญทางจริยธรรมในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในทศชาติ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.

อาหาร ทรัพย์สิ่งของ และรวมถึงการให้ทานชีวิตผู้อื่น ๒) การให้ทานด้วยแรงกายและอวัยวะ และ ๓) การให้ทานด้วยชีวิตของตนการให้ทานด้วยของนอกกายในที่นี้หมายถึง อาหาร และทรัพย์สิ่งของ รวมทั้งการละเว้นที่จะเอาชีวิตของผู้อื่น^๙

๑.๕.๔ ไพลิน องค์กรสุพรรณ ได้กล่าวถึงเรื่องบุคคลผู้เป็นพระโพธิสัตว์ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การสร้างบารมีของพระนางพิมพาที่ปรากฏในชาดก พอสรุปได้ดังนี้ พระโพธิสัตว์ คือ บุคคลผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์จะต้องเป็นบุคคลมีสติปัญญาเฉียบแหลม เป็นผู้ที่มีอธิษฐานจิตดำเนินชีวิตตามอริยมรรค คือหลักธรรมที่เป็นเหตุให้ตรัสรู้ เป็นบุคคลที่ควรจะตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ บุคคลที่จะตั้งความปรารถนาเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ จะต้องเกิดเป็นมนุษย์ เป็นบุรุษ มีอุปนิสัย ตั้งความปรารถนาในสำนักพระพุทธเจ้า ออกบวชเป็นบรรพชิต ได้ฉำฉานอกิณญา ได้กระทำอุปการะถึงขนาดสละชีวิตเพื่อพระพุทธเจ้า มีฉันทะในการสร้างกุศล^{๑๐}

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสารซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ ค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี และภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๖.๒ ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร งานวิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยต่าง ๆ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑.๖.๓ รวบรวมข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์

๑.๖.๔ เรียบเรียง นำเสนอผลการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบและเข้าใจปัญจมหาบริจาคได้อย่างเด่นชัด

๑.๗.๒ ทำให้ทราบและเข้าใจถึงความสำคัญของปัญจมหาบริจาคกับพระโพธิสัตว์ได้อย่างเด่นชัด

๑.๗.๓ ทำให้ทราบและเข้าใจว่า ปัญจมหาบริจาคนั้นเป็นธรรมสำคัญในการสนับสนุนให้บรรลुพระโพธิญาณ

^๙ สาขารุณ น้อยนิมิตร, ศึกษาในฐานะวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่น, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๒

^{๑๐} ไพลิน องค์กรสุพรรณ, การศึกษาวิเคราะห์การสร้างบารมีของพระนางพิมพาที่ปรากฏในชาดก, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๖.

บทที่ ๒

ปัญจมหาปริจาคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๑ ปัญจมหาปริจาคที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ก่อนที่จะกล่าวถึงปัญจมหาปริจาค ผู้วิจัยขอกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระโพธิสัตว์ได้พบกับพระที่ปิงกรพุทธเจ้า แล้วได้ตั้งความปรารถนาการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จากนั้นได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ เป็นเวลา ๔ อสงไขย ๑ แสนกัป จนกระทั่งได้ลงมาเสด็จอุบัติตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า สรุปความได้ดังนี้

นับย้อนหลังจากนี้ไปเป็นเวลา ๔ อสงไขย กับ ๑ แสนกัป พระสมณโคดมพุทธเจ้าของเราเกิดเป็นพรหมณ์ชื่อว่า สุเมธ ในตระกูลอันมั่งคั่ง ในนครอมรวดี เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำนต จบไตรเพท มีความรู้ทำนายลักษณะชายหญิง เรียนจบศิลปะศาสตร์ ของพรหมณ์ทุกอย่าง วันหนึ่ง สุเมธพรหมณ์ นั่งอยู่ในที่สงัด เกิดความคิดว่า “การเกิดในภพใหม่และการแตกไปแห่งสรีระเป็นทุกข์ ความหลงตายเป็นทุกข์ ชีวิตถูกขร่ายัยเรามีความเกิด ความแก่ ความป่วยไข้เป็นธรรมดา เราจักแสวงหาพระนิพพาน ที่ไม่แก่ ไม่ตาย เป็นแดนเกษม” สุเมธพรหมณ์คิดต่อไปอีกว่า ไม่ควรมีความห่วงใย ไม่มีความต้องการ ละทิ้งร่างกายที่เปื่อยเน่า เต็มไปด้วยซากศพต่าง ๆ นี้ไปเสีย เมื่อความทุกข์มี ความสุขก็ต้องมีฉันใด เมื่อภพมี ความปราศจากภพก็ต้องมีฉันนั้น เมื่อมีร้อน ก็มีเย็นแก่ฉันใด เมื่อมีไฟ คือ รากะ โทสะและโมหะ เครื่องดับไฟคือพระนิพพานก็จำต้องปรารถนาฉันนั้น เมื่อมีชั่วมีดีฉันใด เมื่อความเกิดมีอยู่ ความไม่เกิดก็จำต้องปรารถนาฉันนั้น

เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วจึงพิจารณาเปรียบเทียบเหตุการณ์ของชีวิตมนุษย์ในบางช่วง ที่ตกอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์แต่ไม่แสวงหาทางพ้นทุกข์ โดยได้เปรียบเทียบเป็นลำดับไปดังนี้

๑. บุรุษตกไปในหลุมคูถ เห็นสระน้ำอันเต็มแล้วไม่เข้าไปสระนั้น ข้อนั้นไม่ใช่ความผิดของน้ำฉันใด เมื่อสระคือน้ำอมฤตมีอยู่ บุคคลไม่แสวงหาสระน้ำอมฤตนั้น ซึ่งเป็นที่ชำระมลทินคือกิเลสก็ไม่ใช่ความผิดของสระนั้นฉันนั้น

๒. เมื่อทางไปมีอยู่ บุรุษผู้ถูกขาศึกปิดล้อมไม่ยอมหนีไป ข้อนั้นไม่ใช่ความผิดของหนทางนั้นฉันใด เมื่อทางอันเกษมมีอยู่ บุคคลถูกกิเลสปิดล้อมอยู่แล้วไม่แสวงหาหนทางนั้น ก็ไม่ใช่ความผิดของแดนเกษมฉันนั้น

๓. เมื่อหอมมีอยู่ คนป่วยไม่ไปหาหมอเยียวยา ข้อนั้นไม่ใช่ความผิดของหอมฉันใด บุคคลมีทุกข์ถูกความป่วยไข้คือกิเลสเบียดเบียนอยู่แล้วไม่แสวงหาอาจารย์ ก็ไม่ใช่ความผิดของอาจารย์ผู้แนะนำฉันนั้นเหมือนกัน

หลังจากได้พิจารณาอย่างนั้นแล้ว ก็ได้พิจารณาว่าตนไม่ควรมีความห่วงใย ไม่ควรมีความต้องการ ละทิ้งร่างกายที่เปื่อยเน่า เต็มด้วยซากศพต่าง ๆ นี้ไป โดยได้พิจารณาเปรียบเทียบเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. คนปลดเปลื้องซากศพที่น่ารังเกียจที่ผูกไว้ที่คอแล้วไปอยู่เป็นสุขอย่างเสรีตามลำพังตน ฉันทัดตนจักไม่มีความห่วงใย ไม่มีความต้องการ ละทิ้งร่างกายที่เปื่อยเน่า เป็นที่รวมซากศพต่าง ๆ นี้ไปฉันทัดตนนั้น

๒. คนชายหญิงถ่ายอุจจาระลงในส้วมแล้วละทิ้งส้วมไปไม่มีความห่วงใย ไม่มีความต้องการฉันทัดตนจักละทิ้งร่างกายที่เต็มด้วยซากศพต่าง ๆ นี้ไปเสีย เหมือนคนถ่ายอุจจาระแล้วทิ้งส้วมไปฉันทัดตนนั้น

๓. เจ้าของเรือทิ้งเรือที่คร่ำคร่า ชำรุด น้ำไหลเข้าได้ไปอย่างไม่มีมีความห่วงใย ไม่มีความต้องการฉันทัดตนก็จักละทิ้งร่างกายนี้ที่มีทวาร ๕ มิของไม่สะอาดไหลออกอยู่เป็นนิตย์ไปเสีย คุณเจ้าของเรือทิ้งเรือที่คร่ำคร่าไปฉันทัดตนนั้น

๔. บุรุษนำของมีค่าไปกับพวกโจร เห็นภัยคือการถูกปล้นสิ่งของจึงละทิ้งไปฉันทัดตนนี้ก็ฉันทัดตนนั้นเหมือนกัน เปรียบเสมอด้วยมหาโจร ฉันทัดตนนี้ไป เพราะกลัวแต่การปล้นกุศลธรรมฉันทัดตนนั้น

สุเมธพราหมณ์ หลังจากพิจารณาอย่างนั้นแล้ว ก็สละทรัพย์สมบัติทั้งหมดทำทาน แล้วเข้าไปสู่กุเหาหิมพานต์ อธิษฐานบวชเป็นดาบส บำเพ็ญเพียร และได้บรรลुकุทธิคุณา

ช่วงที่สุเมธพราหมณ์ออกบวชเป็นดาบสอยู่นั้นเป็นเวลาที่พระที่ปึงกรพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จจาริกแสดงธรรมในที่ต่าง ๆ วันหนึ่งพระที่ปึงกรพุทธเจ้าพาภิกษุสาวก ๕๐๐,๐๐๐ รูป เสด็จพุทธดำเนินไปโปรดเวไนยสัตว์จนถึงรัมมนคร พวกชาวเมืองทูลนิมนต์แล้วได้ร่วมกันเตรียมทางรับเสด็จ

ในขณะนั้น สุเมธดาบสได้เหาะผ่านมาเห็นพวกชาวเมืองกำลังทำหนทางอยู่ ได้เหาะลงไปถามเมื่อทราบว่าเป็นชาวเมือง กำลังทำทางรับเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึง เกิดความพิติเพราะได้ฟังคำว่า “พุทธโ” และคิดว่าจะร่วมทำบุญกับชนเหล่านั้น ได้ขอโอกาสจากพวกเขาเพื่อจะร่วมทำทางเสด็จด้วย เมื่อได้รับอนุญาตแล้วได้ร่วมทำทางเสด็จพร้อมกับชนเหล่านั้น

ขณะที่ทำทางเสด็จยังไม่ทันเสร็จนั่นเอง พระที่ปึงกรพุทธเจ้าก็เสด็จมาถึง สุเมธดาบสเห็นดังนั้น จึงสยายผมแล้วลาดผ้าคากรองและหนังสัตว์ลงบนเปือกตมแล้วนอนคว่ำหน้าลงที่นั่นพลางคิดว่า “พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวกจงเหยียบเราเสด็จไปเถิด อย่าทรงเหยียบเปือกตมนั้นเลย ชื่อนั้นจักเป็นประโยชน์แก่กุศลแก่เรา”^๑

ขณะที่ทอดตนอยู่บนพื้นดินนั่นเอง สุเมธดาบสได้มีความคิดว่า “หากตนต้องการก็สามารถเผา กิเลสได้ในวันนั้นนั่นเอง แต่จะมีประโยชน์อะไรที่รู้แจ้งพระธรรมในศาสนา นี้ โดยเทศที่คนอื่นไม่รู้จัก เราจักบรรลุดุระสัพพัญญุตญาณ ฟันแล้วพึงปลดเปลื้องมนุษย์พร้อมทั้งเทวดา”

ความปรารถนาของสุเมธดาบสนั้นย่อมสำเร็จได้เพราะธรรม ๘ ประการประชุมพร้อมกัน คือความเป็นมนุษย์ ๑ ความสมบูรณ์ด้วยบุรุษเพศ ๑ เหตุที่จะทำให้สำเร็จพระอรหันต์ได้ในชาตินั้น ๑ การได้เห็น

^๑ พุ.พุทธ.(บาลี) ๒/๑-๑๘๗/๔๔๗-๔๖๖, พุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓/๑-๑๘๗/๕๖๗-๕๘๑.

พระศาสดา ๑ การบรรพชา ๑ ความถึงพร้อมแห่งคุณ (คือ สมบัติ ๘ และอภิญญา ๕) ๑ อธิการคือการทำให้ยิ่ง ๑ ความเป็นผู้มีฉันทะ ๑^๒

พระทีปังกรพุทธเจ้า เมื่อเสด็จมาถึงได้ประทับยืนอยู่ด้านเหนือศีรษะของสุเมธดาบสแล้วทรงตรวจดูอนาคตด้วยอนาคตังสญาณ ทรงทราบว่า สุเมธดาบสมีธรรม ๘ ประการบริบูรณ์แล้ว จึงได้ตรัสว่า “เธอทั้งหลายจงดูชฎิลดาบสนี้ ผู้มีตบะแก่กล้า ในกัปอันประมาณมิได้ นับแต่จากกัปนี้ไป เขาจักเป็นพระพุทธรเจ้าในโลก” ทรงพระนามว่า โคดม จักอุบัติขึ้นใน กรุงกบิลพัสดุ์ จักออกบวช บำเพ็ญเพียร และได้ตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัถยพฤกษ์ จักมีพระมารดาพระนามว่า มายา พระบิดาพระนามว่า สุทโชนะ พระโกลิตเถระและพระอุปติสสเถระผู้ไม่มีอาสวะ สิ้นราคะ มีจิตสงบ เป็นอัครสาวก มีพระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐาก พระเขมาเถรีและพระอุบลวรรณาเถรีเป็นอัครสาวิกา จิตตกหบศิอุบาสกและหัตถกคหบศิอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเป็นอัครอุปัฏฐาก นันทมารดาอุบาสิกา และอุตตราอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระองค์จักมีพระชนมายุประมาณ ๑๐๐ ปี

สุเมธดาบส หลังจากได้ฟังพระคำรัสของพระทีปังกรพุทธเจ้าแล้ว ได้คิดว่า พระพุทธรเจ้าทั้งหลาย มีพระคำรัสไม่เป็นสอง มีพระคำรัสไม่เป็น โมฆะ ไม่มีพระคำรัสไม่จริง ตนคงจะเป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน และคิดต่อไปว่า พระคำรัสของพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐที่สุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เหมือนก้อนดินที่โยนขึ้นไป บนท้องฟ้า ต้องตกลงมาที่พื้นดินเป็นแน่ เหมือนสัตว์ที่ปวงต้องมีความตายแน่นอน เหมือนเมื่อสิ้นราตรีแล้ว อาทิตย์ต้องอุทัยแน่นอน เหมือนราชสีห์ลูกออกจากที่นอนต้องมีการบันลือสีหนาทแน่นอน และเหมือนสตรีมีครรภ์แก่จะต้องมีการคลอดบุตรในครรภ์แน่นอน^๓

สุเมธดาบสนั้น เมื่อคิดดังนั้นแล้วก็ได้คิดต่อไปอีกว่า จักค้นหาพุทธการกกรรม จากสิบทิศพร้อมทั้งธรรมชาต และเมื่อค้นหาอยู่ก็เห็นบารมี ๑๐ ประการ มีทานเป็นข้อที่หนึ่ง ซึ่งพระพุทธรเจ้าในปางก่อนทั้งหลายได้บำเพ็ญมาและพิจารณาต่อไปเรื่อย ๆ ในบารมีแต่ละข้อจนถึงอุเบกขาบารมีเป็นข้อสุดท้าย ซึ่งตนจะต้องบำเพ็ญให้มั่นคงให้ครบทุกข้อ จึงจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้^๔ ในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการของพระโพธิสัตว์นั้น ในที่นี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับปัญจมหาบริจาคเท่านั้น ดังนี้

๒.๑.๑ การบริจาททรัพย์

การบริจาททานหรือการบริจาททรัพย์เป็นพุทธการกกรรมข้อแรกและเป็นข้อสำคัญที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญก่อนบารมีข้ออื่น ๆ พระโพธิสัตว์จะบำเพ็ญบารมีข้อนี้เป็นพิเศษเพราะทานเสมือนบันไดขั้นแรกที่ก้าวไปสู่บารมีขั้นสูงอื่น ๆ ต่อไป และการบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น มักจะบำเพ็ญขึ้นอุกฤษเสมอตามตัวอย่างที่ปรากฏในพระไตรปิฎกดังนี้

^๒ จุ.พุทธ. จุ.พุทธ. (บาลี) ๒/๕๕/๔๕๓, จุ. พุทธ. (ไทย) ๓๓/๕๕/๕๗๔-๕๗๕.

^๓ จุ.พุทธ. (บาลี) ๓๓/๑๐๕-๑๔๔/๔๕๘-๔๕๙, จุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๐๕๒๑๔๔/๕๘๑-๕๘๒.

^๔ จุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๕๒-๒๘๕/๑๑๕-๑๓๓, จุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๑๕-๑๓๓.

๑. ในสุธาโกชนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคหบดีผู้มีทรัพย์มากได้บริจาคทานเป็นประจำทุกวัน เมื่อตายแล้วจึงไปบังเกิดเป็นท้าวสักกะเมื่บุตรของท่านอีก ๕ คน ก็ได้รับบริจาคทานเจริญรอยตาม เมื่อตายแล้วก็ไปบังเกิดเป็นเทพบุตร แต่บุตรคนที่ ๖ กลับเป็นคนตระหนี่แม้จะมีทรัพย์มากก็ไม่ยอมบริจาคทาน^๕

๒. ในมหาโพธิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์มหาศาลอุทิจจโคตรชื่อโพธิกุมาร เมื่อสำเร็จการศึกษาศิลปศาสตร์จากเมืองตักกศิลาแล้ว กลับมาอยู่ครองเรือน ได้ระยะหนึ่ง จึงสละทรัพย์สมบัติจำนวนมากออกบวชเป็นปริพาชกไปบำเพ็ญฌานอยู่ในป่าหิมพานต์^๖

๓. ในเวสสันดรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ทรงประสูติในวันทีพระราชบิดาทรงทำประทักษิณพระนคร และพระราชมารดากำลังเสด็จชมร้านตลาด จึงทรงได้นามว่าเวสสันดร พระองค์ทรงพอพระทัยในการบริจาคทาน โดยที่สุดมแม้ร่างกายและชีวิตก็ทรงพอพระทัยที่จะบริจาคให้เป็นทานได้^๗

เมื่อพระเวสสันดรเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว ได้บริจาคพญาช้างปึงจัยนาคให้แก่พราหมณ์ ๘ คนที่มาทูลขอ ทำให้ชาวเมืองโกรธแค้นจึงรวมตัวกันขับไล่ให้ไปอยู่ที่เขาวงกต แต่ก่อนที่จะเสด็จไปก็ทรงบริจาคสัตตศกมหาทาน แม้ในขณะที่กำลังเสด็จออกจากพระนคร ก็มีผู้มาขอราชรถพร้อมทั้งม้าทรง พระองค์ก็ทรงบริจาคให้เป็นทานอีก^๘

๔. ในขทิงการชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีนามว่า เวลामะพราหมณ์ต้องการถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แต่พญามารมาเนรมิตหลุมถ่านเพลิงขวางทางไว้ ท่านต้องการจะแสดงอานุภาพของตนจึงเดินลุยถ่านเพลิงไปใส่บาตร มีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับหาเป็นอันตรายไม่^๙

๕. ในสุวัณณมิกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อที่มีสีจุกทองไปติดบ่วงนายพราน ภรรยาของชีวิตต่อนายพราน โดยนางยอมตายแทน นายพรานยอมให้ชีวิตแก่พญาเนื้อและภรรยา เนื้อทั้ง ๒ จึงมอบแก้วมณีที่ตนหากินพบให้เป็นเครื่องตอบแทน^{๑๐}

๖. ในอหิตุณทิกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าข้าวเปลือก ได้ให้อาหารแก่วานรที่หมองนำมาฝากไว้ จนวานรเกิดความประทับใจ และติเตียนหมองูที่เมาสุราแล้วมาเขี่ยนตีดน^{๑๑}

^๕ พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๕๒-๒๘๕/๓๔-๘๘, พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๑๕-๑๓๓.

^๖ พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๓๐๓-๑๓๐๔/๓๔-๘๘, พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๐๓-๑๓๐๔/๔๕๕.

^๗ พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๔๔๗/๕๕๔.

^๘ พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๓๕๕-๑๓๐๖/๓๒๒-๓๒๓, พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๕๕-๑๓๐๖/๔๖๗-๔๖๘.

^๙ พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๔๐/๑๐. พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๔๐/๑๓.

^{๑๐} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๕๐-๕๔/๑๓๐๑๑, พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๕๐-๕๔/๒๐๘-๒๐๙.

^{๑๑} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๘๐-๘๔/๒๑๔-๒๑๕, พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๘๐-๘๔/๒๑๔-๒๑๕.

๗. ในกุมมาสปีณชิตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคณยากจนซื้อขนมถั่ว ๔ ชื่นไว้กินเวลา กลางวัน พบพระปัจเจกพุทธเจ้า ๔ องค์เกิดศรัทธาเลื่อมใสได้ถวายขมนั้นทั้งหมดแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ๔ องค์ ชาติต่อมาได้เป็นกษัตริย์สมบูรณ์ทุกอย่าง^{๑๒}

๘. ในอาทิตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าโรรุระครองราชสมบัติในกรุงโรรุระ ทรงยึดมั่นในการบำเพ็ญทานทรงพอพระทัยในการให้ทานแก่พระทักขิณียบุคคล และทรงสดับธรรมจาก พระปัจเจกพุทธเจ้าถึง ๗ พระองค์^{๑๓}

๙. ในสังขชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชื่อสังขะได้ถวายร่มและรองเท้าแก่พระ ปัจเจกพุทธเจ้าก่อนออกเดินทางไปค้าขายยังสุวรรณภูมิแล้วเรือแตกกลางทะเล แต่กลับได้ที่ฝั่งเพราะอานิสงส์ แห่งทานนั้น^{๑๔}

๑๐. ในพิลารโกสียชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีบริจาทานเป็นอันมาก แล้วตาย ไปเกิดเป็นท้าวสักกะ ลงมาทรมานหลานชายคนที่ ๔ ชื่อพิลารเศรษฐีผู้ทำลายวงศ์ตระกูลด้วยการไม่บริจาทาน ให้กลับบริจาทานแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลก^{๑๕}

๑๑. ในทุตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมาณพ ไปเรียนมนต์ที่เมือง ตักกสิลา ต่อมา จึงได้นำทรัพย์ที่แสวงหามาได้จากการสอนธรรมแก่พระราชินีให้แก่อจารย์^{๑๖}

๑๒. ในสารินราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสารินะครองราชสมบัติในกรุงมิลิ ลา เพราะบำเพ็ญกุศลมีการให้ทานรักษาศีลเป็นต้นไว้มาก ท้าวสักกะจึงอัญเชิญให้เสด็จไปเสวยราชในสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์เป็นเวลา ๗๐๐ ปี จึงเสด็จกลับ^{๑๗}

๑๓. ในสังขपालชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าทวยโยชนะ ทรงให้ทานปรารถนา สมบัติในนาคพิภพ และเมื่อสมปรารถนา กลับอึดอัดเพราะหาโอกาสทำบุญได้ยาก จึงออกมารักษากุโบสถศีล บนพื้นพิภพ เพื่อให้ได้เป็นมนุษย์ตามเดิม^{๑๘}

๑๔. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาโควินทพราหมณ์เป็นปุโรหิตของพระราชินีถึง ๗ พระองค์ ได้ถวายมหาทานเป็นอันมาก ไม่ใช่เกลียดทรัพย์ไม่ใช่สะสมทรัพย์ไม่เป็น แต่ปรารถนาพระ สัพพัญญุตญาณ^{๑๙}

^{๑๒} พุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๑๔๒-๑๕๓-๑๘๐-๑๘๑, พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๔๒-๑๕๓/๒๘๐-๒๘๒.

^{๑๓} พุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๖๕๖-๖๕๗/๒-๑๕๓, พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๖๕-๖๖/๒๕๖-๒๕๗.

^{๑๔} พุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๓๕-๔๘/๒๑๖-๒๑๗, พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๓๕-๔๘/๓๒๕-๓๒๕.

^{๑๕} พุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๑๒๕-๑๓๔/๒๒๕-๒๓๐, พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๒๕-๑๓๔/๓๔๓-๓๔๔.

^{๑๖} พุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๕๔-๖๖/๒๓๗-๒๓๘, พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๕๔-๖๖/๔๐๕-๔๐๗.

^{๑๗} พุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๒๐๒-๒๒๑/๓๑๕-๓๑๘, พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๒๐๒-๒๒๑/๔๕๕-๔๕๘.

^{๑๘} พุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๑๔๓-๑๕๔/๔๔๓-๔๕๒, พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๔๓-๑๕๔/๖๑๕-๖๒๓.

^{๑๙} พุ.จิริยา. (บาลี) ๓๓/๓๗-๓๘/๕๕๖-๕๕๗, พุ.จิริยา. (ไทย) ๓๓/๔๐-๔๑/๗๒๒-๗๒๓.

๑๕. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช ครองราชย์สมบัติในกรุง มิถิลา รับสั่งให้สร้างศาลาจตุรมุขเป็นโรงทานไว้ ๔ แห่ง ได้ให้ทานทั้งแก่คนและสัตว์เพราะปรารถนาพระโพธิญาณ^{๒๐}

๑๖. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระจันทกุมารเป็นโอรสของพระเจ้าเอกราชในกรุงบุปผวดี เมื่อพ้นจากการถูกบูชายัญ จึงได้ให้ถวายมหาทานตลอด ๕-๖ วัน โดยไม่ยอมหยุดพัก เพราะปรารถนาพระโพธิญาณ^{๒๑}

๑๗. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอกิตติดาบสบำเพ็ญบารมีอยู่ในป่า ทำวสัฏกะแปลงเพศเป็นพราหมณ์มาขออาหาร พระดาบสได้ให้ใบหมากเม่าหนึ่งจนหมดแล้วไม่แสวงหาอาหารอีก ทำอย่างนี้อยู่ ๓ วัน ทานไม่หิวอาหารแต่มุ่งบำเพ็ญทานให้เกิดปีติสุข ปรารถนาจะทำทานให้ยิ่งขึ้น เพราะท่านบำเพ็ญทานไม่ปรารถนาลาภ ยศ แต่ปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ^{๒๒}

๑๘. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังขพราหมณ์ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ทรงขำมน้ำมา ดีใจ จึงถอดรองเท้าและร่วมถวาย เพราะเหตุนี้ในชาตินี้จึงทรงเป็นผู้ละเอียดอ่อนมีคุณตั้งร้อยและได้รับความสุข^{๒๓}

๑๙. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าธัญชัย ทรงประกอบด้วยทศพิธราชธรรม เมื่อพราหมณ์ชาวกาลิงคะมาทูลขอช้างมั่งคั่ง ก็ทรงประทานให้แม้ถูกชาวเมืองคัดค้านทรงกล่าวกับชาวเมืองว่า “เรายินดีให้แม้กระทั่งราชสมบัติและชีวิตร่างกายเพราะปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ”^{๒๔}

๒๐. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสุทตสนะ ครองราชย์สมบัติในกรุง กุสาวดี ทรงประกาศให้ทานทุกวันๆ ละ ๓ เวลา มิได้ทรงปรารถนาสิ่งใดนอกจากพระสัพพัญญุตญาณ^{๒๕}

๒๑. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิสัยหเศรษฐี ถูกท้าวสัฏกะแกล้งบอกให้เลิกให้ทาน แต่ท่านเป็นผู้มั่นคงในทาน จึงไม่ยอมเลิกและยังจะให้เรื่อยไป^{๒๖}

๒.๑.๒ การบริจาคบุตรธิดา

พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระโอรสของพระเจ้าสญชัยและพระนางมุสดีในพระนครเชตุครแก้วนสีพี พระนามว่า เวสสันดร^{๒๗} เนื่องด้วยพระองค์ทรงปรารถนาพระโพธิญาณจึงได้บำเพ็ญบารมีด้วยการบริจาค

^{๒๐} พุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๔๐-๔๔/๗๓๒-๗๓๓, พุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๔๐-๔๔/๕๘๗.

^{๒๑} พุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๔๕-๕๐/๗๓๓-๗๓๔, พุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๔๕-๕๐/๗๓๓-๗๓๔.

^{๒๒} พุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๑-๑๐/๕๘๒-๕๘๓, พุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๑-๑๐/๗๒๗-๗๒๘.

^{๒๓} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๓๕-๔๘/๒๑๖-๒๑๗, พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๓๕-๔๘/๓๒๘-๓๒๙.

^{๒๔} พุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๒๐-๒๗/๕๘๔-๕๘๕, พุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๒๐-๒๗/๗๒๕-๗๒๖.

^{๒๕} พุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๒๘-๓๖/๕๘๕-๕๘๖, พุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๒๘-๓๖/๗๓๑-๗๓๒.

^{๒๖} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๕๗-๑๖๐/๑๑๖-๑๑๗, พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๕๗-๑๖๐/๑๘๘-๑๘๙.

^{๒๗} พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๖๖๗/๓๐๕, พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๖๖๗/๔๔๕.

ถึงของต่าง ๆ จนกระทั่งพระราชทานช้างราชพาหนะสูงสุดแก่พราหมณ์ ความทราบถึงชาวเมืองสีพีจึงได้กราบทูลพระเจ้าสมุทราชให้ขับไล่พระเวสสันดรให้ออกไปอยู่เขาวงกต^{๒๘}

เมื่อพระเวสสันดรพระโพธิสัตว์พร้อมด้วยพระมเหสีพระโอรสและพระธิดาได้ออกไปบำเพ็ญตบะเป็นนักพรตอยู่ในป่า มุ่งบำเพ็ญเพื่อพระโพธิญาณ อยู่มาวันหนึ่งพราหมณ์ชุกถูกภรรยาสาวยุติมาให้นำทาสหรือทาสีมาให้ จึงได้ออกเดินทางเสาะถามทางจนถึงที่ประทับของพระโพธิสัตว์แล้วได้ทูลขอบุตรธิดาทั้งสองของพระเวสสันดรพระโพธิสัตว์นั้น

พระโพธิสัตว์ท่านอาศัยกำลังปัญญาบารมีของท่านตรวจตราดูอย่างดีแล้วจึงได้บริจาคนบุตรธิดาแก่ชุกที่มาทูลขอนั้น

ฝ่ายชาติราชกุมารได้ทูลอ่อนวอนขอให้พระบิดาประทานให้พราหมณ์จนกว่าพระมารดาจะเสด็จกลับมา ขณะที่ชาติราชกุมารทรงคร่ำครวญอยู่นั้น ชุกก็เข้ามาอุคกระชากลากพาทั้งสองพระองค์จากไปทันใดนั่นเอง ความเศร้าโศกอย่างมีกำลังเพราะพระโอรสพระธิดาซึ่งไม่เคยมีมาก่อน ก็ได้เกิดขึ้นกับพระโพธิสัตว์ ทรงปริเวทนาการอย่างน่าสงสาร ทั้งรักทั้งสงสาร โอรสธิดาทั้งสองพระองค์

แม้พระองค์ทรงปริวิตกด้วยเสนาหาในพระโอรสและพระธิดากลับพราหมณ์ชุกจะเบียดเบียนลูกทั้งสอง แต่พระองค์ทรงหวนคิดได้ว่า การที่ลูกเราทั้งสองถูกเบียดเบียนเป็นความลำบากยิ่ง นั้นไม่ใช่ฐานะ การบริจาคนบุตรหลานแล้วเดือดร้อนในภายหลัง หาใช่ธรรมของสัตบุรุษไม่ ใครเล่าที่รู้ธรรมของสัตบุรุษบำเพ็ญทานแล้วจะเดือดร้อนในภายหลัง มีแต่บำเพ็ญทานแล้วต้องนึกด้วยความปีติยินดี^{๒๙} เมื่อทรงนึกถึงพระโพธิญาณพระองค์จึงเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง ไม่ยอมให้ความเสนาหา ความรัก และความสงสารเข้ามามีอิทธิพลเหนือจิตใจของพระองค์ได้

๒.๑.๓ การบริจาคนบุตรธิดา

พระโพธิสัตว์บริจาคนบุตรธิดาแล้วได้ปลอบให้มัทรีหายโศกจนพระนางอนุโมทนาปุตตทานและสนับสนุนให้บำเพ็ญทานยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๓๐} และพร้อมที่จะสนับสนุนพระโพธิสัตว์ให้บรรลุถึงฝั่งแห่งพระโพธิญาณ ดังนั้น พระโพธิสัตว์ในพระชาติที่ทรงเป็นพระเวสสันดรจึงได้บริจาคนบุตรธิดาของตนเองแก่ท้าวสักกเทวราชทรงแปลงเพศเป็นอย่างพราหมณ์

ในการบริจาคนบุตรธิดานี้เป็นที่น่าสังเกตว่า พอท้าวสักกเทวราชได้แปลงเพศเป็นอย่างพราหมณ์มาทูลขอกับพระโพธิสัตว์ซึ่งมีจิตเปี่ยมด้วยการบริจาคโดยมุ่งเป้าหมายสูงสุดคือพระโพธิญาณอยู่แล้วจึงได้ตรัสบอกไปว่า

^{๒๘} จุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๖๓๔/๔๕๑, จุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๑๖๓๔/๓๑๐.

^{๒๙} จุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๒๑๕๒-๒๑๕๕/๓๕๖-๓๕๗, จุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๒๑๕๒-๒๑๕๕/๕๑๘-๕๑๙.

^{๓๐} จุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๒๒๖๒/๓๖๗, จุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๒๒๖๒/๕๓๓.

“ ท่านพราหมณ์ ท่านขอสิ่งใด เราจะให้สิ่งนั้น เรามีได้ห้วนไหวเลย เราไม่ซ่อนสิ่งของที่มีอยู่ ใจ
ของเรายินดีในท่าน”

พระเวสสันดรผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพี ทรงกุมพระหัตถ์ของพระนางมัทรี ทรงจับเต้าน้ำ
หลังนำพระราชทานพระนางมัทรีให้เป็นทานแก่พราหมณ์^{๓๑}

และพระนางมัทรีเองมิได้มีพระพักตร์เง้าอด มิได้ทรงขวยเงิน และมิได้ทรงกันแสงเพ่งดูพระ
สวามีโดยคุณณีภาพ^{๓๒}

๒.๑.๔ การบริจาคอวัยวะ

การบริจาคอวัยวะเป็นทานที่เหนือกว่าการบริจาคทรัพย์สินอยู่ในชั้นอุปัชฌายะ ต้องมีพลังจิตคิด
เสียสละอย่างกล้าแข็ง จึงจะบริจาคได้ ดังความคำริชของพระเวสสันดรที่บำเพ็ญทานบารมีเป็นพระชาติสุดท้าย
ว่า

“เมื่อเราเป็นเด็กเล็กเกิดได้ ๘ ขวบ นั่งอยู่บนปราสาท คิดที่จะบริจาคทานว่า เราพึงให้หทัย ดวงตา
เนื้อ เลือดและร่างกาย ถ้าว่าจะมีใครมาขอของเรา เราก็ยินดีบริจาคให้”^{๓๓}

๑. ในสีวิราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสีวิษัตรีย์ในกรุงอริกฐะ ทรงพิจารณา
ว่า มีทานชนิดใดที่ยังไม่ได้บริจาคอีก ทรงเห็นว่า ดวงตาเป็นอวัยวะที่ยังไม่ได้บริจาคจึงประกาศบริจาคดวงตา
ท้าวสักกะแปลงเพศเป็นพราหมณ์ดาบอดมาขอ ก็พระราชทานให้เพราะทรงปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ^{๓๔}

๒. ในฉัททันตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างฉันทันต์ถูกพระนางสุกัทธราผู้เป็น
มเหสีของพระเจ้ากาสิให้นายพราน โสณุตตระ ไปลอบฆ่าเพื่อตัดงาถวาย พญาช้างจับนายพรานได้ แต่เห็น
ฝ่ากาสาวพัตร์ที่นายพรานห่มอยู่ จึงอดโทษให้ ยอมให้ตัดงาแล้วปล่อยตัวไป^{๓๕}

๓. ในกฐิตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานาคชื่อว่า กฐิตตต์เป็นผู้มีฤทธิ์มากมี
อานุภาพมาก ถูกพราหมณ์หมองผู้รู้มนต์อาถัมพายนจับตัวทรมานตน เทียวแสดงละครเพื่อหาเงินตามสถานที่
ต่างๆ^{๓๖}

^{๓๑} พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๒๒๓๗-๒๒๘๐/๓๖๘-๓๖๙, พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๒๓๗-๒๒๘๐/๕๓๕.

^{๓๒} พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๒๒๘๑/๓๖๙, พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๒๘๑/๕๓๖.

^{๓๓} พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๖๖๗/๓๐๙, พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๖๖๗/๔๔๙.

^{๓๔} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๕๒-๘๒/๓๓๓-๓๓๖, พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๕๒-๘๒/๕๑๘-๕๑๙.

^{๓๕} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๕๗-๑๓๗/๓๙๔-๔๐๑, พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๕๗-๑๓๗/๕๕๔-๕๖๑.

^{๓๖} พุ.ชา. (บาลี) ๓๓/๑๑-๑๙/๖๐๑-๖๐๒, พุ.ชา. (ไทย) ๓๓/๑๑-๑๙/๖๔๗-๖๔๘.

๒.๑.๕ การบริจาคชีวิต

การบริจาคชีวิตจัดเป็นทานชั้นปรมัตถบารมี คือชั้นสูงสุดของการให้ เพราะชีวิตท่านถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดแต่วิสัยของพระโพธิสัตว์จะไม่มี ความอาลัยหรือเสียดายในชีวิตของตนหากมีผู้มาขอหรือเพื่อปกป้องผู้อื่นโดยชอบธรรมท่านก็พร้อมบริจาคเสมอตามเรื่องที่น่าปรากฏดังนี้

๑. ในนิโครทมिक्षาคก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานาคชื่อนิโครธ สละชีวิตช่วยนางเนื้อที่มีครรภ์แก่เพื่อมิให้พระราชายัง พระราชาทรงเลื่อมใสจึงพระราชทานอภัยแก่สัตว์ทุกจำพวก เมื่อนางเนื้อคลอดครบแล้ว พยายามสอนลูกให้ยึดเอาพญานาคเนื้อเป็นที่พึ่ง^{๓๓}

๒. ในสขบัณฑิตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสขบัณฑิต(กระท่ายปลา) ได้สละชีวิตของตนโดยกระโดดเข้ากองไฟเพื่อให้เป็นอาหารของท้าวสักกะที่แปลงตัวเป็นพราหมณ์มาขออาหาร^{๓๔}

๓. ในมหากปิชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาลิง ได้อุทิศตนทอดตัวเป็นสะพาน โดยเอาเถาวัลย์ผูกติดตัวแล้วกระโดดข้ามคลองไปอีกฝั่งหนึ่ง เพื่อให้ลิงบริวารเหยียบตนข้ามไป^{๓๕}

๒.๒ ปัญจมหาบริจาคที่ปรากฏในอรรถกถา

ในคัมภีร์อรรถกถาได้กล่าวถึงการบริจาคของพระพุทธเจ้าของเราในอดีตไว้ในที่ต่าง ๆ เช่น

ในคัมภีร์ ทิฆนิกาย สีลขันธวรรคอรรถกถา ได้กล่าวถึงพระผู้มีพระภาคทรงชวนขวายนเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งปวง ทรงทำอภินิหารเสด็จมา ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ อุบาสารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ ทรงบริจาคมหาบริจาค ๕ คือ บริจาคทรัพย์ บริจาคอวัยวะ บริจาคบุตร บริจาคภรรยาและบริจาคชีวิต ทรงบำเพ็ญบุพประโยชน์ บุพจริยา การแสดงธรรมและญาตัตถจริยา เป็นต้น ทรงถึงที่สุดแห่งพุทธรธิยา ทรงเจริญเพิ่มพูนสติปัญญา ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ เหมือนพระพุทธเจ้าองค์ก่อนมามีพระวิปัสสีพุทธเจ้าเป็นต้น^{๓๖}

พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศ ทรงบริจาคมหาบริจาค ๕ ทรงบรรลุที่สุดแห่งญาตัตถจริยา โลกัตถจริยา พุทธรธิยา ทรงดำรงอยู่ในอัทธภาพที่ ๓ เช่น พระเวสสันดร ทรงให้มหาทาน ๗ ครั้ง ทรงยังแผ่นดินให้หวั่นไหว ๗ ครั้ง หลังจากสิ้นชีพแล้วไปอุบัติในภพกุสิต สถิต ณ ที่นั่นเป็นเวลา ๕๗ โภกฏี กับอีก ๖ ล้านปี พระโพธิสัตว์แม้จะอุบัติในเทวโลกที่มีอายุยืน พระองค์จะไม่อยู่ตราบเท่าอายุขัยของเทวโลกนั้น เพราะทำบารมีให้เต็มได้ยาก พระโพธิสัตว์จะกระทำอริยมุตตกาลกิริยา บังเกิดในถิ่นมนุษย์เพื่อสร้างบารมี^{๓๗}

^{๓๓} บุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๑๒/๔, บุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๒/๖.

^{๓๔} บุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๑๒๕-๑๔๓/๕๕๓-๕๕๕, บุ.พุทฺธ. (ไทย) ๓๓/๑๒๕-๑๔๓/๕๕๓-๕๕๕.

^{๓๕} บุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๑๓๘-๒๒๓/๔๐๕-๔๐๘, บุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๓๘-๒๒๓/๕๖๖-๕๗๑.

^{๓๖} ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๕๕, ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑๗๒.

^{๓๗} ที.สี.อ.(บาลี)๑/๕๕, ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑๗๑-๑๗๓.

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์นั้นก็เพื่อจะก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า โดยปฏิบัติตามกันมาเป็นอริยวงศ์ ต้องกล้าที่จะเอาชนะความตระหนี่ให้ได้ สำหรับปัญจมหาบริจาคของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในอรรถกถาตามที่ค้นพบมีดังนี้

๒.๒.๑ การบริจาคทรัพย์

การบริจาคทรัพย์เป็นบารมีข้อแรกและสำคัญที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ ก่อนบารมีข้ออื่น ๆ มีดังนี้

๑. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น พระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า วิชิตาวิ ได้ถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์นับได้แสนโกฏิ โดยมีพระโกณฑัญญะพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๑๒}

๒. สุรจุฬารามณ์โพธิสัตว์ คิดว่าการถวายทานเพียงวันเดียวในมณฑลที่ทั่วสักกเทวราชเนรมิตถวายนี้ไม่สมควรแก่เราเลย เราจักถวายทานตลอด ๗ วัน^{๑๓}

๓. พระเจ้าสิริราชโพธิสัตว์ ได้ถวายทานชื่อควาปะนะตลอด ๗ วัน แก่ภิกษุทั้งหลายนับได้แสนโกฏิอันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๑๔}

๔. ในสมัยพระปฐมุตตรพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เป็นชฎิลนามว่า มหารัญญิยะ ได้ถวายจีวรทานแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๑๕}

๕. ในสมัยพระสุเมธพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอุตรมาณพ ได้สละทรัพย์แปดสิบโกฏิที่ฝังเก็บไว้ทั้งหมดถวายมหาทานแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๑๖}

๖. ในสมัยพระสุมนะพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนาคราชนามว่า อตุลละมิตถัมมี อานุภาพมาก ได้ยินว่าพระพุทธเจ้าอุบัติแล้ว จึงออกจากนาคพิภพพร้อมด้วยหมู่ญาติ ให้ทำการบรรเลงถวายด้วยทิพยดนตรีแก่พระผู้มีพระภาคพร้อมภิกษุสงฆ์บริวารแสนโกฏิถวายคำคู่เฉพาะองค์แล้วตั้งอยู่ในสภาวะ^{๑๗}

๗. ในสมัยพระเรวตะพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชื่อ อติเทพ ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้วตั้งอยู่ในสภาวะได้กระทำการบูชาด้วยผ้าห่ม^{๑๘}

๘. ในสมัยพระโสภิตะพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชื่อ อชิตะฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้วตั้งอยู่ในสภาวะได้ถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๑๙}

^{๑๒} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๓, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๕๐.

^{๑๓} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๑-๕๒, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๕๕.

^{๑๔} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๓, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๕๖.

^{๑๕} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๘, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๒.

^{๑๖} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๙, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๓.

^{๑๗} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๔, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๕๗.

^{๑๘} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๕, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๕๘.

^{๑๙} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๖, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๕๙.

๕. ในสมัยพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเสนาบดีของยักษ์ตนหนึ่ง มีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก ได้ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๕๐}

๑๐. ในสมัยพระนารทพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติบวชเป็นฤาษี เป็นผู้ปฏิบัติจนชำนาญในอภิญญา ๕ ในสมาบัติ ๘ ได้ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๕๑}

๑๑. ในสมัยพระปทุมุตตระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชฎิลนามว่า มหารัฏฐิยะ ได้ถวายจีวรทานแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๕๒}

๑๒. ในสมัยพระสุชาตะพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ได้ทราบว่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว จึงเข้าไปฟังธรรมแล้วถวายราชสมบัติในสี่ทวีป พร้อมด้วยรัตนะ ๗ ประการแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข^{๕๓}

๑๓. ในสมัยพระปิยทัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมาณพนามว่า กัสสปะ เรียนจบไตรเพท ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระศาสดาจึงบริจาคทรัพย์แสน โกฏิสร้างสังฆารามถวาย ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๕๔}

๑๔. ในสมัยพระอัทธทัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสผู้มีฤทธิ์มากนามว่าสุติมะ ได้กระทำการบูชาด้วยดอกไม้มีกลิ่นอันเป็นทิพย์และด้วยเครื่องดนตรีทิพย์ ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๕๕}

๑๕. ในสมัยพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกเทวราช ได้กระทำการบูชาด้วยดอกไม้มีกลิ่นอันเป็นทิพย์และด้วยเครื่องดนตรีทิพย์ ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๕๖}

๑๖. ในสมัยพระสิทธัตถพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสนามว่า มังคะละ มีเดชกล้าสมบุรณ์ด้วยอภิญญาพละ ได้นำผลหว่าใหญ่มาถวายแก่พระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๕๗}

๑๗. ในสมัยพระติสสพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกษัตริย์มีโภคสมบัติมาก มียศใหญ่ นามว่า สุชาตะ ทรงผนวชเป็นฤาษี เมื่อได้สดับว่าพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วจึงเอาดอกมณฑารพ ดอกบัวหลวงและดอกปาริฉัตรอันเป็นทิพย์มาบูชาพระศาสดา ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๕๘}

^{๕๐} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๖, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๑.

^{๕๑} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๘, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๒.

^{๕๒} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๘, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๔.

^{๕๓} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๙-๖๐, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๕.

^{๕๔} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๐, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๕.

^{๕๕} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๐, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๕.

^{๕๖} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๑, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๖.

^{๕๗} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๒, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๗.

^{๕๘} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๒-๖๓, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๘.

๑๘. ในสมัยพระสุสप्तพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า วิชิตาวิตรง สละราชสมบัติอันใหญ่แล้วผนวชในสำนักของพระศาสดา ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๕๕}

๑๙. ในสมัยพระวิปัสสีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานาคนามว่า อตุละ มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ได้ถวายทองคำขจิตด้วยแก้ว ๗ ประการได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๖๐}

๒๐. ในสมัยพระสิขีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชาทรงพระนามว่า อรินทมะ ได้ถวายมหาทานพร้อมด้วยจิวรแก่พระสงฆ์ผู้มีพระพุทธานุภาพเป็นประมุข ถวายช้างแก้วซึ่งตกแต่งด้วยแก้วเจ็ดประการ ได้ถวายกบปียกัณฑ์ทำให้มีขนาดเท่าตัวช้าง ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๖๑}

๒๑. ในสมัยพระเวสสภูพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชาทรงพระนามว่า สุทัตสนะ ถวายมหาทานพร้อมทั้งจิวรแก่พระสงฆ์ผู้มีพระพุทธานุภาพเป็นประมุข ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๖๒}

๒๒. ในสมัยพระกกุสันธะพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชาทรงพระนามว่า เขมะถวายมหาทานพร้อมด้วยจิวรและเภสัชมีหายอดดาเป็นต้นแก่พระสงฆ์ผู้มีพระพุทธานุภาพเป็นประมุขได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จักเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต^{๖๓}

๒๓. ในสมัยพระโกนาคมะพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชาทรงพระนามว่า ปิพพตะ ไปสำนักพระศาสดาศดับพระธรรมเทศนาแล้วนิมนต์ภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทธานุภาพเป็นประมุขถวายมหาทานแล้วถวายผ้าปัดคุณณะ ผ้าจันปฏะ ผ้าไหม ผ้ากัมพล ผ้าเปลือกไม้เนื้อดีรวมทั้งผ้าทอดด้วยทองคำแล้วทรงผนวชในสำนักพระศาสดา ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

๒๔. ในวิสัยหชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชื่อว่า วิสัยหะเป็นผู้ยินดียิ่งในทานได้ให้ทานจนไม่มีอะไรเหลือร้อนถึงท้าวสักกเทวราชเห็นใจทรงประทานทรัพย์ให้เพื่อบริจาคทาน^{๖๔}

๒๕. ในมหาชนกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก ได้สร้างโรงงาน บริจาคทาน บำรุงพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายภายหลังได้เสด็จออกผนวช^{๖๕}

^{๕๕} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๓, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๘.

^{๖๐} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๕๔-๕๕, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๕.

^{๖๑} พุ.ชา.อ. (บาลี), พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๕-๖๐.

^{๖๒} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๔, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๗๑.

^{๖๓} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๕, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๗๑.

^{๖๔} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๖๖, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๗๒.

^{๖๕} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๔/๓๓๘-๓๔๒, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๔/๖๔๘-๖๕๔.

๒.๒.๒ การบริจาคนุตรธิดา

พระชาติที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญปัญจมหาบริจาคด้วยการบริจาคนุตรธิดานั้นจากการศึกษาค้นคว้าได้พบแต่ในเวสสันดรชาดก คือ หลังจากที่พราหมณ์ชูชกได้เดินทางมาถึงอาศรมของพระเวสสันดรแล้วพระเวสสันดรจึงตรัสถามว่า

ก็ท่านมาถึงป่าใหญ่ ด้วยเหตุการณเป็นไฉน
เราถามท่านแล้ว ขอท่านจงบอกความนั้นแก่เราเถิด

ชูชกทูลตอบว่า หวังน้ำซึ่งเต็มเปี่ยมตลอดเวลาขอมไม่เหือดแห้งฉันใด พระองค์มีพระหฤทัยเต็มเปี่ยมด้วยศรัทธาฉันนั้น ข้าพระองค์มาเพื่อทูลขอพระโอรสพระธิดาพะพระองค์ ขอพระองค์โปรดพระราชทานพระโอรสพระธิดาแก่ข้าพระองค์ผู้ทูลขอเถิด

แต่นั้น พระเวสสันดรราชญาติ ผู้ยังแคว้นของชาวสีพีให้เจริญ ทรงพาพระชาติราชนโอรสและพระกนิหาชินาราชธิดาทั้งสององค์มาพระราชทานให้เป็นบุตรตกทานแก่พราหมณ์ชูชก^{๕๕}

การบริจาคนุตรธิดาของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏเพียงชาติเดียวนี้ อาจเนื่องด้วยผู้ที่ต้องการแรงงานเด็กไว้รับใช้ในสมัยก่อนโน้นไม่ค่อยมี อีกประการหนึ่ง การบริจาคนุตรธิดาผู้เป็นบุตรที่รักเสมอดด้วยชีวิตเป็นเรื่องสุดขยอด บำเพ็ญเพียงชาติเดียวถือว่าเพียงพอแล้ว

๒.๒.๓ การบริจาคภรรยา

พระชาติที่พระโพธิสัตว์บริจาคภรรยา ตามที่ผู้วิจัยได้สืบค้นดู ณ บัดนี้คงเห็นมีแต่ในเวสสันดรชาดกซึ่งเป็นพระชาติที่บำเพ็ญมหาทานชาติสุดท้ายเท่านั้นคือ หลังจากที่พระเวสสันดรได้บริจาคพระโอรสและพระธิดาแก่พราหมณ์ชูชกไปแล้ว วันรุ่งขึ้นท้าวสักกเทวราชได้ปลอมตนเป็นพราหมณ์เต่ามาทูลขอพระมัทรีกะพระเวสสันดรแล้วพระองค์ก็พระราชทานให้ สมจริงดังพระพุทธรูปคำรัสที่ตรัสไว้ว่า

เราตถาคตเมื่อสละชาติโอรส กนิหาชินาราชธิดาและมัทรีเทวีผู้เคารพต่อพัสตามีได้คิดเสียดายเลย เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณเท่านั้น ลูกทั้งสองเป็นที่เกลียดชังของเราก็หาไม่ได้ พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรายิ่งกว่า เพราะฉะนั้นเราจึงได้ให้บุตรธิดาและเทวีผู้เป็นที่รักเสีย^{๕๖}

พระนางมัทรีกราบทูลว่า หม่อมฉันผู้ยังเป็นสาว เป็นเทวีของพระองค์ท่านใด พระองค์ท่านนั้นเป็นพระภัสดรเป็นใหญ่ของหม่อมฉัน พระองค์ท่านทรงปรารถนาจะพระราชทานแก่บุคคลใด ก็จงพระราชทานแก่บุคคลนั้น หรือจะพึงขายพึงฆ่าเสียก็ยอมได้^{๕๗}

^{๕๕} ขุ.ชา.อ. (บาลี) ๑๐/๑๔๒๓-๔๒๔, ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๔/๓/๗๖๕.

^{๕๖} ขุ.ชา.อ. (บาลี) ๑๐/๔๒๔, ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๔/๓/๗๖๖.

จากการศึกษาผู้วิจัยได้พบว่า สตรีคู่บารมีของพระโพธิสัตว์ คือพระนางพิมพา ท่านเกิดเป็นคู่ครองของพระโพธิสัตว์มาหลายภพชาติ เหมือนสมัยที่พระนางพิมพาในชาติที่เกิดเป็นนางสุมิตตา นางได้อธิษฐานเป็นคู่ครองของสุเมธดาบสทุกชาติ แต่ก็พลัดคู่ในบางชาติ ทั้งนี้ สมเด็จพระพุทธดำรัสที่ว่า “ ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ สัตว์ผู้ไม่เคยเกิดเป็นมารดา ไม่เคยเป็นบิดา ไม่เคยเป็นพี่น้องชาย ไม่เคยเป็นพี่สาวน้องสาว ไม่เคยเป็นบุตร ไม่เคยเป็นธิดากัน โดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย

๒.๒.๔ การบริจาคอวัยวะ

พระชาติที่พระโพธิสัตว์บริจาคอวัยวะเป็นปัญจมหาบริจาคตามที่ปรากฏในอรรถกถาดังนี้
ในสิวีราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสิวีราชได้ควักลูกตาทั้งสองข้างของพระองค์ให้เป็นทานแก่พราหมณ์ที่มาทูลขอ^{๖๔}

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างฉัททันต์ ได้ยอมให้นายพรานตัดงาทั้งคู่ของตนไปโดยไม่ทำร้ายนายพราน^{๖๕}

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานาคชื่อว่า ภูริทัต ได้ยอมให้พราหมณ์หอมงูรายมนต์อาถัมพายน บังคับให้แสดงกลด้วยอาการต่างๆ ได้รับความลำบากจนใครๆ เห็นแล้วอดกลืนน้ำตาไว้ไม่ได้^{๖๖}

๒.๒.๕ การบริจาคชีวิต

สิ่งที่มีค่าที่สุดในโลกนี้คงไม่มีอะไรเกินไปกว่าชีวิต เพราะสิ่งที่มีค่านั้นจะมีค่าได้ก็เพราะมีชีวิต ดังนั้นไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ทั่วไปต่างก็รักชีวิตของตน แต่สำหรับพระโพธิสัตว์พร้อมที่จะสละชีวิตเสมอเพื่อมุ่งพระโพธิญาณ ดังเรื่องต่อไปนี้ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาดังนี้

๑. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาเนื้อชื่อว่า นิโครธ ได้อุทิศตนยอมตายแทนแม่เนื้อซึ่งกำลังตั้งครรภ์ และถึงวาระที่จะถูกฆ่า แต่พระราชาทรงทราบเสียก่อนจึงพระราชทานอภัยชีวิตให้พร้อมกับแม่เนื้อ^{๖๗}

๒. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ ได้เห็นพระปทุมพุทธเจ้ากำลังเข้านิโรธสมาบัติอยู่ มีจิตเลื่อมใสไหว้ทรงทำประทักษิณพระศาสดาและไม่ออกหาอาหารตลอดเวลา ๗ วัน ยอมบริจาคชีวิต^{๖๘}

๓. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาวานร ได้อุทิศตนยอมให้ฝูงลิงเหยียบร่างของตนเพื่อข้ามฝั่งหนีกภัย^{๖๙}

^{๖๔} พุ.ชา.อ.(บาลี) ๒๐/๓๐-๔๒, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๗/๖๖.

^{๖๕} พุ.ชา.อ.(บาลี) ๒๐/๑๘๐-๒๐๓, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๗/๔๐๐.

^{๖๖} พุ.ชา.อ.(บาลี) ๑๐/๑-๘๖, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๗๐.

^{๖๗} พุ.ชา.อ.(บาลี) ๑/๒๐๕-๒๑๖, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๒๔๒.

^{๖๘} พุ.ชา.อ.(บาลี) ๑/๕๗, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๖๐.

^{๖๙} พุ.ชา.อ.(บาลี) ๗/๒๑๖-๒๒๕, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๗/๔๔๑-๔๕๕.

๔. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสสบันทิต (กระต่ายป่า) ได้สละชีวิตกระโดดเข้ากองไฟ เพื่อ
ย่างเนื้อตนให้เป็นอาหารของท้าวสักกเทวราชที่แปลงตัวเป็นพราหมณ์มาขอ^{๑๔}

๕. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสุตโสม ได้ยอมเสียดวงชีวิตของตนเพื่อรักษาัจจะที่
ได้ให้ไว้แก่พระเจ้าโปริสารท ทั้งนี้เพื่อไถ่ชีวิตกษัตริย์ ๑๐๑ องค์ไว้^{๑๕}

๒.๓ ปัญจมหาบริจาคที่ปรากฏในภิกขา

พระภิกขาจารย์กล่าวถึงปัญจมหาบริจาคเพียงระบุชื่อปัญจมหาบริจาครวมกับการบำเพ็ญบารมี ๑๐
และบารมี ๓๐ ทศซึ่งแสดงเป็นส่วนประวัติมากกว่าการอธิบายรายละเอียดการบริจาคแต่ละข้อ ซึ่งพอสรุป
เนื้อหาได้ดังนี้

เพราะอาศัยกำลังแห่งพระกรุณาพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงละพระนิพพานซึ่งอยู่แก่เอื้อม ได้ทรง
กระทำสิ่งที่ยากยิ่ง อันมีการบริจาคดวงตา ชีวิต บุตรและภรรยา เป็นต้น ที่ใคร ๆ ไม่สามารถกระทำ
ได้ แม้แต่ความคิด ทั้งนี้ก็เพื่อจะรื้อชนหมู่สัตว์ผู้กำลังจมอยู่ในห้วงแห่งสังสารวัฏและในการสร้างบารมีของ
พระองค์นั้นนานมากจนไม่อาจกำหนดนับเป็นโกฏิกับปีได้ แต่ท่านกำหนดนับเป็นอสงไขยได้สี่อสงไขยกับ
อีกแสนกัป

พระโพธิสัตว์ผู้ได้รับพุทธพยากรณ์แทบบาทมูลพระที่ปังกรพุทธเจ้าแล้วจึงแสวงหาพุทธการก
กรรม ทรงเห็นว่าบารมี ๑๐ เป็นธรรมที่ควรบำเพ็ญ ทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ มีทาน เป็นต้น ทั้งในส่วนที่
เป็นบารมี อุบารมี และปรมัตถบารมี ทรงบำเพ็ญปัญจมหาบริจาค ทรงทำหน้าที่ญาติตถจริยา
โลกตถจริยาและพุทธตถจริยาจนสมบูรณ์ ทรงบำเพ็ญพุทธการกกรรมเป็นเวลาสี่อสงไขยกับ ๑ แสนกัป เมื่อ
ละอรรถาจากพระเวสสันดรได้ไปอุบัติ ณ ภูคสิต ทรงดำรงอยู่ ณ ที่นั้นเป็นเวลา ๕๗ โกฏิกับอีก ๖
ล้านปี เมื่อเหล่าเทวดาทูลอ่อนวอนจึงทรงตรวจดู ปัญจมหาวิโลกณะแล้วทรงปฏิสนธิในพระครรภ์พระนาง
สิริมหามายา ทรงอยู่ในพระครรภ์ได้ ๑๐ เดือน และทรงอยู่ครองเรือนได้ ๒๕ พรรษา จึงทรงเห็นโทษของ
กามและอนิสงส์ของการออกบวช และในวันที่พระราหูผู้เป็นพระโอรสประสูติ มี นายฉันทะเป็นเพื่อน
ทรงชี้ไม้กัณฐกะออกบวช ณ ริมฝั่งแม่น้ำโนมานที ทรงกระทำความเพียรอย่างยิ่งยวดถึง ๖ ปี ในเวลา
เย็นแห่งวันวิสาขบูชา (ก่อนพุทธศก ๔๕ ปี) ได้เสด็จขึ้นสู่มหาโพธิมณฑล ทรงกำจัดมารและเสนามารให้
หมดไป ในปฐมยามทรงบรรลุบุพเพนิวาสานุสติญาณ ในมัชฌิมยามทรงบรรลุทิพจักขุญาณ และในปัจฉิม
ยามทรงพิจารณาปฏิจสมุปบาท ๑๒ ทั้งโดยอนุโลมและปฏิโลม บรรลุโสดาปัตติมรรค^{๑๖}

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้บำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศ ตลอดเวลาสี่อสงไขยกับอีกแสนกัป ทรงบำเพ็ญ
ญาติตถจริยา โลกตถจริยาและพุทธตถจริยาอย่างครบถ้วน และทรงบริจาคปัญจมหาบริจาคนับว่าเป็นกรรมที่

^{๑๔} พุ.จริยา. อ.(บาลี) ๕/๑๒๓-๑๓๑, พุ.จริยา. อ. (ไทย) ๕/๓/๒๑๕-๒๓๐.

^{๑๕} พุ.จริยา.อ.(บาลี) ๕/๓/๒๘๕-๓๐๐, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๕/ ๓/๕๐๘-๕๒๓.

^{๑๖} สารตถ.ภิกขา(บาลี)๑/๘-๕.

ทำได้ยากที่จำแนกว่า ปัญจมหาบริจาคก็เพื่อให้เห็นความพิเศษของการบริจาคและเพื่อให้เห็นว่ากระทำได้ยาก ยิ่งในกรณีที่มหาบริจาคเป็นทานบารมี

พระโพธิสัตว์ผู้ได้ทำอภินิหารแล้ว ผู้ได้รับพุทธพยากรณ์ในสำนักพระพุทธเจ้าหลายพระองค์ มาแล้ว เมื่อบำเพ็ญบารมีไปตามลำดับข้อมบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณตามกาลเวลาที่เหมาะสม เมื่อ กาลเวลายังไม่พร้อม พระมหาสัตว์นั้นแม้จะให้มหาทานเหมือนพระเวสสันดรทุก ๆ วัน แม้จะสั่งสมบารมี ธรรมทั้งหมดมีศีลเป็นต้น แม้จะบริจาคปัญจมหาบริจาคหรือแม้จะบำเพ็ญญาติตถจริยา โลกัตถจริยา หรือ พุทธตถจริยาให้สมบูรณ์แล้ว จักเป็นสัมมา สัมพุทธเจ้าในระหว่างนั้น นั้นไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ เพราะญาณ ยังไม่แก่กล้าและเพราะพุทธการกรรมยังไม่สำเร็จครบถ้วน พระสัมมาสัมโพธิญาณที่สำเร็จผลเพราะอยู่ที่ กาลเวลาตามที่กำหนดฉันใด พระโพธิสัตว์แม้จะพยายามด้วยความอุตสาหะทั้งหมดก็ไม่สามารที่จะบรรลุได้ ประดุจข้าวกล้าที่จะผลิตผลก็เพราะกาลเวลาที่เหมาะสมฉันนั้น ฟังทราบว่า การบำเพ็ญบารมีจะสำเร็จได้ก็ เพราะกาลเวลา

พระโพธิสัตว์ผู้เที่ยงแท้ต่อการบรรลุพระโพธิญาณจะมีอวัยวะสมบูรณ์ ท่องเที่ยวในสังสารวัฏฏ์ เป็นเวลายาวนานหลายร้อยโกฏิกัปปี จะไม่ตกอเวจिनรกและโลกันตนรก ไม่เป็นนิชฌามตัมหิกเปรตหรืออุปปิ ปาสาลิกเปรต แม้จะเกิดในทุกคติก็ไม่ใช่สัตว์ตัวเล็ก เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนใบ้ บ้า บอด หนวก ไม่เป็นเพศหญิง ไม่เป็นคนสองเพศหรือกะเทย ไม่เป็นมิชฌาติภูฏี มีความเห็นตามกฎแห่งกรรม แม้จะอุบัติ ในสวรรค์ก็ไม่ใช่อสัญญสัตว์

พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ได้ทรงบำเพ็ญบารมีทุกอย่างหมดสิ้น เพื่อความตรัสรู้ เหมือนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ มีพระวิปัสสีพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ทรงบำเพ็ญปัญจ มหาบริจาค และ พระจริยาทั้ง ๓ มีสังเคราะห์ญาติเป็นต้น ก็เพื่อความตรัสรู้ของมวลหมู่สัตว์

การบริจาคบุตรภรรยาและทรัพย์เป็นต้น ชื่อว่าเป็นบารมี การบริจาคอวัยวะตนเป็นอุปบารมี การ บริจาคชีวิตตนเป็นปรมัตถบารมี การบำเพ็ญประโยชน์แก่หมู่ญาติชื่อว่า ญาติตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ แก่ชาวโลก ชื่อว่า โลกัตถจริยา

ความประพฤติตามความรู้คือรู้ว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน การสั่งสมความรู้ที่เป็นบ่อเกิดแห่ง การงานหรือศีลปะที่หาโทษมิได้ การสั่งสมความรู้ในขันธและอายตนะเป็นต้น และการพิจารณาลักษณะแห่ง ไตรลักษณ์เป็นพุทธจริยา การจำแนกปัญจมหาบริจาคที่พระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญ คือ การบริจาคอวัยวะ นัยน์ตา ทรัพย์สมบัติ บุตรและภรรยาที่จะแสดงพิเศษแห่งการบริจาคและเพื่อแสดงว่าเป็นสิ่งที่ กระทำได้ยากยิ่งในกรณีที่มหาบริจาคเป็นทานบารมี^{๓๓}

พระมหาโพธิสัตว์ผู้มีอภินิหารใหญ่ได้กระทำแล้วเพื่อความตรัสรู้โดยชอบ มีความชวนชวายเป็น ประโยชน์สุขแก่ชาวโลกทั้งมวล ทรงบำเพ็ญทานบารมี ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ คือ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา ทรง

^{๓๓} อัง.อุฏฐก.ฎีกา (บาลี) ๓/๒๓๐-๒๓๑.

บำเพ็ญสังกหัตถุ ๔ มีทานเป็นต้น ทรงบำเพ็ญอุชิฐาน ๔ มีสังจะเป็นต้น ทรงบำเพ็ญปัญจมหาบริจาค คือ บริจาคอศภาพร่างกาย นัยน์ตา ทรัพย์สมบัติ บุตรและภรรยา ทรงบำเพ็ญญาติตถจริยา โลกัตถจริยาและ พุทธตถจริยา ทรงบำเพ็ญพุทธการกธรรมคือการสั่งสมบุญและการสั่งสมความรู้พระพุทธรุคณทั้งปวงมีพระ กรุณาเป็นเบื้องค้ำ มีปัญญาเป็นสาคท้าย พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระทัยอันสั่งสมพระมหากรุณา ทรงทำ อภินิหารแล้วเพื่อต้องการจะถอนหมู่อัตว์ออกจากเปือกตมคือสังสารวัฏฏ์ ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาโดยลำดับ ทรงได้พระพุทธรุคณทั้งหมดเพราะการบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ที่เสด็จมาชวนชายเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกทั้งมวลก็ดี ที่ เสด็จมาด้วยอภินิหารพร้อมด้วยองค์ ๘ มีความเป็นมนุษย์เป็นต้นก็ดี พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้ก็เสด็จมา อย่างนั้น ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศ ทรงสร้างพระบารมี มีปัญจมหาบริจาคเป็นต้น ให้สมบูรณ์แล้วจึง เสด็จมา ทรงเสด็จมาบำเพ็ญพอกพูนโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ^{๑๔}

พระมหาสัตว์ได้ตรัสกะมารผู้มาขับไล่พระองค์ให้ลุกออกจากบัลลังก์ว่า มารท่านไม่ได้บำเพ็ญ บารมี ๑๐ ไม่ได้บำเพ็ญอุบารมี ไม่ได้บำเพ็ญปรมัตถบารมี ไม่ได้บำเพ็ญ ปัญจมหาบริจาค ไม่ได้ บำเพ็ญญาติตถจริยา โลกัตถจริยาและพุทธตถจริยา สิ่งเหล่านั้นทั้งหมดเราได้บำเพ็ญแล้ว เพราะเหตุนี้ บัลลังก์นี้จึงไม่ใช่ของท่านแต่เป็นของเรา^{๑๕}

ปัญจมหาบริจาคเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากมี ๕ อย่าง คือ บริจาคทรัพย์ บริจาคอวัยวะ บริจาค บุตร บริจาคภรรยา บริจาคชีวิต การบริจาคตทรัพย์ที่มีใจครองมีช้าง ม้า ทาสี ทาสา เป็นต้นหรือไม่มีใจครอง มีแก้วมุกดาและเงิน เป็นต้น ชื่อว่าบริจาคตทรัพย์ การบริจาคตสรีระมีมือ เท้า นัยน์ตา หู จมูก เป็นต้น ชื่อว่า บริจาคอวัยวะ การบริจาคตบุตรและธิดา ชื่อว่าบริจาคตบุตร การบริจาคตภรรยา ชื่อว่าบริจาคตภรรยา การบริจาคต สรีระอันเกี่ยวเนื่องกับชีวิตินทรีย์ ชื่อว่าบริจาคตชีวิต การบริจาคตทรัพย์เป็นต้น นับเนื่องในทานบารมี อธิบาย ว่า การบริจาคตท่านได้ทำการจำแนก มหาบริจาคไว้เพื่อแสดงให้เห็นความพิเศษและเพื่อแสดงว่าเป็นสิ่งที่ทำ ได้ยากยิ่ง

มหาบริจาคมี ๕ เหล่านี้ คือ การบริจาคอวัยวะ ๑ การบริจาคตนัยน์ตา ๑ การบริจาคตอศภาพ ๑ การบริจาคตราชสมบัติ ๑ การบริจาคตบุตรและภรรยา ๑ การบริจาคอวัยวะเป็นต้น เป็นต้นทานบริจาคแน่แท้ การ จัดจำแนกมหาบริจาคไว้ก็เพื่อแสดงความพิเศษแห่งการบริจาคตและเพื่อแสดงว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง ทาน คือ การบริจาคตนัยน์ตาแตกต่างจากการบริจาคอวัยวะคือการบริจาคตราชสมบัติ บุตรและภรรยา ทำให้เป็นการ บริจาคตเสมอกัน

แสงอรุณแห่งพระอาทิตย์ที่ขึ้นแล้ว เป็นต้นของแสงสว่างฉ้านใจ พระโพธิสัตว์ก็ฉ้านนั้น ทรง กระทำสังกหัตถุฐานแทบบาทมูลพระที่ปึงกรพุทธรเจ้าปรารถนาที่จะถอนหมู่อัตว์จากห้วงทะเลคือสงสารด้วย

^{๑๔} อภ.วตารฎีกา(บาลี) ๑/๑๓๑-๑๓๒.

^{๑๕} นมกการฎีกา (บาลี) ๕๕.

พระมหากษัตริย์จะให้พบนิพพานสุข ได้ทรงสร้างบารมี ๑๐ มีทานเป็นต้น และปัญจมหาบริจาคที่กระทำได้ยากยิ่ง เป็นเวลาสี่อสงไขยกับอีกแสนกัปเพื่อความเป็นพระพุทธรเจ้า

พระองค์ทรงละความสุขส่วนพระองค์ตั้งแต่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธรเจ้า ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ และปัญจมหาบริจาคตลอดเวลาสี่อสงไขยกับอีกแสนกัป ทรงสร้างประโยชน์สุขที่เป็นโลกิยะและโลกุตระแก่สัตว์โลก ด้วยพระธรรมเทศนาตลอด ๔๕ พรรษา ในกาลที่เป็นพระสัพพัญญูพุทธรเจ้า^{๕๐}

พระโพธิสัตว์ผู้มีใจไม่ยึดติดในบุตร ภรรยา อวัยวะและชีวิต เป็นต้น ในเวลาบำเพ็ญบารมี ตอนที่ยังมีราคะ โทสะ และโมหะอยู่ ได้ตัดศรัทธาที่ประดับตกแต่งแล้วแก่ผู้มาขอ นำเลือดในลำคอ ควักนัยน์ตาที่ดำสนิท บริจาคบุตรที่เป็นที่พึงของวงศ์สกุล และภรรยาผู้มีความประพฤติน่าพอใจ ไม่อาลัยเสียขายประจวบถ้วนน้ำลาย จึงสามารถได้บรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ

พระพุทธรเจ้าทั้งหลายที่ไม่เคยบริจาคนบุตร ภรรยา อวัยวะและชีวิต ไม่เคยบริจาคมหาปัญจมหาบริจาคชื่อว่าเคยเป็นพระพุทธรเจ้านั้นไม่มี แต่พระปัจเจกพุทธรเจ้าและพระอรชิสาวกทั้งหลาย แม้จะไม่บริจาคนบุตร ภรรยา อวัยวะและชีวิต ก็สามารถบรรลुปัจเจกโพธิญาณหรืออรชิสาวกโพธิญาณได้ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในเวสสันดรชาดกอรชกถาว่า พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ที่ไม่บริจาคมหาปัญจมหาบริจาคเหล่านี้คือ การบริจาคมทรัพย์ บริจาคนบุตร บริจาคภรรยา บริจาคอวัยวะและบริจาคชีวิต ชื่อว่าเคยเป็นพระพุทธรเจ้าไม่มี^{๕๑}

๒.๔ วิเคราะห์ปัญจมหาบริจาค

จากการศึกษาเรื่องปัญจมหาบริจาคในคัมภีร์ต่าง ๆ มานี้ ทำให้ทราบว่าการบริจาคมที่ยิ่งใหญ่ ๕ อย่าง คือ การบริจาคมทรัพย์ การบริจาคนบุตรชิดา การบริจาคภรรยา การบริจาคอวัยวะ และการบริจาคชีวิต เป็นหลักสำคัญที่พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะต้องบำเพ็ญ เพราะหากละเว้นข้อใดข้อหนึ่งก็ไม่สามารถบรรลุพระโพธิญาณได้

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายต่างยึดมหาบริจาคทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นบรรทัดฐานในการที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระพุทธรเจ้า สิ่งที่ท่านได้กระทำเป็นแบบอย่างนี้ ท่านอาศัยกำลังปัญญาบารมีของท่านตรวจสอบเป็นอย่างดีแล้วจากการที่ได้รับพระพยากรณ์จากพระพุทธรเจ้าในอดีตว่าจะได้เป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต จึงสรุปได้ว่า หากปรารถนาจะเป็นพระพุทธรเจ้าจริง ๆ ต้องผ่านมหาปัญจมหาบริจาคนี้ให้ได้ ซึ่งบุคคลอื่นไม่สามารถกระทำได้แม้กระทั่งความคิด

มีข้อพิจารณาเพิ่มเติมว่า การบริจาคมทรัพย์หรือการให้ทาน เป็นกิจที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญมากกว่าบารมีอื่น ๆ เนื่องด้วยเป็นคุณธรรมพื้นฐานข้อแรก เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่า สังคมมนุษย์ยังมีผู้ขาดแคลนขัดสนยากไร้อีกจำนวนมากไม่ว่าในยุคใด และการให้นี้จัดเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในสังคม

^{๕๐} นมกการฎีกา (บาลี) ๖๔ .

^{๕๑} นมกการฎีกา (บาลี) ๑๓๕.

มนุษย์ที่จะต้องเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันประการนี้จึงเป็นความแตกต่างระหว่างสังคมมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานได้ชัดเจน

ส่วนการบริจาคบุตรธิดาของพระโพธิสัตว์นั้นได้ปรากฏเฉพาะพระชาติที่เป็นพระเวสสันดรเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบำเพ็ญบารมีข้อนี้จะต้องอาศัยบุคคลอื่นมาช่วยบำเพ็ญ ดังนั้น การสร้างบารมีด้วยการบริจาคบุตรธิดาจึงมีไม่มาก และที่สำคัญการบริจาคบุตรธิดาเป็นการบริจาคที่สำคัญสูง เนื่องจากพระโพธิสัตว์ได้สร้างบารมีมาแล้ว ๔ อสงไขย กับอีก ๑ แสนกัปการที่จะทำให้ความปรารถนาที่จะบรรลุพระโพธิญาณสำเร็จจึงได้บริจาคบุตรธิดา อย่างไรก็ตามการบริจาคครั้งนี้มิใช่เพราะไม่มีดังข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า

ความรักอาลัยในบุตรธิดาเลยพระองค์ทรงมีความรักห่วงใหญ่เหมือนคนทั่วไปแต่เพราะรักในพระโพธิญาณมากกว่า

“ การบริจาคชาติกัณหาชิลาซึ่งเป็นบุตรธิดาและมัทรีเทวีผู้เคารพยำเกรงในพระสวามี มิได้คิดเสียเลยเพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณเท่านั้น บุตรทั้งสองเป็นที่เกลียดชังของเราก็หามิได้ พระมัทรีเทวีไม่เป็นที่รักของเราก็หามิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรายิ่งกว่า ฉะนั้นเราจึงได้ให้ของอันเป็นที่รัก”^{๒๒}

การบริจาคภรรยาที่เช่นเดียวกัน ซึ่งอาจไม่มีจริงในสังคมปัจจุบัน แต่อาจมีจริงในสังคมยุคหนึ่งและเป็นกฎของปัญจมหาบริจาคว่า พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญข้อนี้ หลังจากที่ได้บำเพ็ญบารมี ๓๐ แล้ว ตามหลักฐานที่พระโพธิสัตว์บริจาคภรรยาที่ปรากฏในคัมภีร์มีการบริจาคเฉพาะพระชาติสุดท้ายที่เป็นพระเวสสันดรเท่านั้น เหตุผลว่าทำไมจึงมีเพียงพระชาติเดียว อาจเป็นเพราะเหมือนการบริจาคบุตรธิดา เพราะเป็นสวัสดิภาพแห่งชีวิตของผู้อื่น

การบริจาคอวัยวะ เช่น นัยน์ตา เป็นการเสียสละอวัยวะที่มีอยู่ในตน ไม่ต้องไปรบกวนสวัสดิภาพแห่งชีวิตของใคร ดังนั้น พระชาติที่บริจาคอวัยวะจึงมีมากกว่าบริจาคบุตรธิดาและภรรยา ท่านจึงจัดเป็นทานชั้นอุบารมียิ่งกว่า การบริจาคทรัพย์ บุตรธิดา

การบริจาคชีวิตส่วนใหญ่ท่านยอมเสียสละชีวิตเพื่อผลความเป็นธรรมไว้ เช่น พระชาติที่เป็นพญาเนื่อนิโครทที่ยอมตายแทนแม่เนื้อซึ่งกำลังตั้งครรภ์ซึ่งถึงวาระที่จะต้องถูกฆ่า หรือในพระชาติที่เป็นกระต่ายป่าที่ยอมสละชีวิตของตนเพื่อหวังให้ผู้อื่นที่กำลังหิวโหยมีชีวิตรอด การกระทำต่าง ๆ เหล่านี้คือวิสัยของผู้เป็นพระโพธิสัตว์เท่านั้นที่จะกระทำได้ ท่านจึงจัดการบำเพ็ญบารมีเช่นนี้ไว้สูงสุดชั้นปรมัตถบารมี

จากการศึกษาการบำเพ็ญปัญจมหาบริจาคของพระโพธิสัตว์ดังกล่าวมานี้ ทำให้ทราบแนวความคิด และวิธีการที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า ที่พระบรมโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะต้องปฏิบัติ นั้นเป็นข้อปฏิบัติที่บุคคลอื่นนอกจากพระโพธิสัตว์มีอาจที่จะกระทำได้เพราะวิสัยของชาวโลกทั่วไปถึงพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญนั้นมักจะหวงแหน ตระหนี่ เมื่อได้ครอบครองแล้วมักจะยึดคิดว่า นั่นของเรา ใครมาแตะต้องหรือมาแยกให้ เช่น การบริจาคทานของพระโพธิสัตว์เป็นต้นพลัดพรากจากกันไปไม่ได้ ซึ่งในสังคม

^{๒๒} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๔๒๓-๔๒๔, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๗๖๕.

ปัจจุบันเมื่อยึดความคิดของตนเองเป็นหลักจึงวิจารณ์ไปในทางลบมากกว่าทางบวกก็มี เพราะลืมไปว่า จิตใจของพระโพธิสัตว์เป็นจิตใจสูงส่ง และหนักแน่น โดย ไม่ยอมให้ความตระหนี่ที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจตนเองได้ ทรงมั่นคงในปณิธานไม่ผันแปร เพราะฉะนั้น หากปุถุชนทั่วไปเมื่อตั้งใจทำอะไรถ้าได้นำแบบอย่างการบำเพ็ญเพียรและปณิธานอันแน่วแน่ของพระโพธิสัตว์มาประยุกต์ใช้ก็จะประสบผลสำเร็จได้ไม่ยาก

บทที่ ๓

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระโพธิสัตว์กับปัญจมหาบริจาค

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์บทบาทของพระโพธิสัตว์กับปัญจมหาบริจาค โดยนำเสนอความหมายของท่านเป็นต้น โดยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

๓.๑ ความหมายของหลักคำสอนเกี่ยวกับทานบารมี

ความหมายของคำว่า “ทาน”

การให้ทานจัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๓^๑ คือ บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนาการทำบุญทั้ง ๓ ประการนี้เป็นมรรควิธีในการปฏิบัติตนเพื่อจะเข้าไปสู่เป้าหมายตามเจตจำนงของผู้กระทำนั้นๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไป ในที่นี้จะศึกษาความหมายแห่งทานก่อน

ทาน หมายถึง การให้สิ่งที่ควรให้^๒ จะเห็นว่า การให้ทานตามความหมายนี้ จะต้องเลือกสิ่งที่จะให้และต้องประกอบด้วยเหตุผล ผู้รับก็ต้องมีความจำเป็นที่จะต้องให้สิ่งนั้นด้วย ข้อความที่เกี่ยวกับการให้ทานในอปทานนี้ โดยสรุปเป็นการให้สิ่งของที่จำเป็นต้องใช้และของที่จะให้นั้นเป็นสิ่งที่เลือกสรรแล้วเป็นอย่างดี

ทาน หมายถึง จากเจตนา^๓ กล่าวคือ การให้ทานต้องมีเจตนาเป็นสำคัญจึงจะสละสิ่งที่จะให้ได้และเจตนาที่นั้นต้องประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการคือ (๑) มีความเชื่อ (๒) มีความละเอียดรอบาป (๓) ให้สิ่งที่ประ โยชน์^๔

ทาน หมายถึง การให้อภัย^๕ ตามความหมายนี้ท่านหมายถึงเอาการงดเว้นจากเวรภัย ได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น การรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง ถือเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย

^๑ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๕.

^๒ มงคล.(บาลี)๒/๒, มงคล.(ไทย) ๓/๒.

^๓ ศ.ส.อ. (บาลี) ๑/๔๑/๘๐.

^๔ อง.อภุจก. (บาลี) ๒๓/๓๒/๑๕๔, อง.อภุจก. (ไทย) ๒๓/๓๒/๒๘๘.

^๕ พุ.ชา.อ. (บาลี) ๕/๕๔

ทาน หมายถึง วัตถุทาน^๖ ท่านประสงค์เอาการให้สิ่งของ มีข้าว น้ำ เป็นต้น
ทาน หมายถึง การให้ และเป็นการให้เพื่อบูชาคุณ เพื่อตอบแทนคุณหรือเพื่อ
สงเคราะห์^๗

ทาน หมายถึง อาการที่ให้โดยไม่คิดเอากลับคืนมา คือให้สิ่งของ เช่น เครื่องนุ่งห่ม
ข้าว น้ำ หรือที่อยู่อาศัย รวมทั้งการให้กำลังกายกำลังใจ และกำลังสติ ปัญญา โดยมุ่งประ โยชน์แก่
ผู้รับ เพื่อบูชาคุณเพื่อสงเคราะห์^๘

ทาน หมายถึงการให้สิ่งที่ควรให้แก่คนที่ควรให้ เพื่อประ โยชน์แก่คนอื่น อันเป็นการ
สละสิ่งของๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น^๙

กล่าวโดยสรุปแล้ว คำว่า ทาน หมายถึง การให้ การเสียสละ การบริจาค โดยไม่คิดเอา
กลับคืนมารวมไปถึงการให้อภัยด้วย

คำว่า “ทาน” กับคำว่า “จาคะ”

คำว่า ทาน กับ จาคะ ดูเหมือนจะเป็นคำที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ตามความเป็น
จริงแล้ว มีความแตกต่างกันทั้งในด้านความหมายและการนำไปใช้ บางครั้งเรามักจะเห็นการใช้คำ
ว่า ทาน กับ จาคะ เป็นลักษณะที่สับสนกันจนกลายเป็นคำที่ใช้แทนกันเลยก็มี ความหมายของทาน
จะเป็นไปในลักษณะประวิสัยคือ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวเรา เช่น สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ให้สิ่งของที่
ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา สละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ทาน ๒ คือ ๑.อามิส
ทาน ให้สิ่งของ ๒. ธรรมทาน ให้ธรรม ส่วนความหมายของจาคะ จะหมายถึง สิ่งที่อยู่ภายในตัวเรา
เช่น ความโลภ ความอยากได้ เป็นต้น

เพื่อให้เห็นความแตกต่างแห่งหลักธรรมทั้งสองที่มาในหมวดธรรมต่างกัน จึงขอ
นำเสนอดังนี้

^๖ องค์กร. (บาลี) ๒๓/๓๕/๑๕๖, องค์กร. (ไทย) ๒๓/๓๕/๒๕๒.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (กรุงเทพฯ : สำนักอักษรเจริญทัศน์,
๒๕๓๐).

^๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. ธรรมานุกรม. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๕.

^๙ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗๑.

๑. คำว่า ทาน ที่มาในหมวดธรรมคือ สังคหัตถุ ๔ ประการ^{๑๑} หมายถึงการสงเคราะห์หรือการให้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะสังคหัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการยึดเหนี่ยวจิตใจกันได้

๒. คำว่า ทาน ที่มาในหมวดธรรมคือ อนุப்புพิกถา ๕ ประการ^{๑๒} หมายถึงการสละด้วยจิตที่ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ และเป็นการให้ด้วยความยินดี เบิกบานใจร่าเริง เพื่อให้ผู้กระทำทานมีความพร้อมในการบำเพ็ญความดียิ่งขึ้นไป

๓. คำว่า ทาน ที่มาในหมวดธรรมคือ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ หมายถึง การบำเพ็ญบุญเพื่อสั่งสมบารมีให้มากขึ้นและเพื่อเป็นการกำจัดความตระหนี่ ซึ่งเป็นมลทินของจิตใจ^{๑๓}

ส่วน จาคะ ที่เป็นลักษณะอติวิสัย ท่านจะวางไว้เป็นที่ ๓, ๔, หรือ ๕ ดังธรรมหมวดต่อไปนี

๑. จาคะ จัดอยู่ในลำดับที่ ๔ ของหมวดธรรมคือ (๑) สัจจะ (๒) ทมะ (๓)ขันติ และ (๔) จาคะ

๒. จาคะ จัดอยู่ในลำดับที่ ๔ ของหมวดธรรมคือ (๑) ศรัทธา (๒) สีล (๓) สุตะ (๔) จาคะ และ (๕) ปัญญา

๓. จาคะ จัดอยู่ในอันดับที่ ๕ ของหมวดธรรมคือ (๑) การยินดีต้อนรับ (๒) การบำเพ็ญตบะ (๓) สีล (๔) สัจจะ (๕) จาคะ (๖) สติ และ (๗) ปัญญา^{๑๔}

ทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่า การให้ทานเป็นเรื่องของชาวบ้าน โดยทั่วไปส่วนการบริจาค จะเป็นเรื่องของอริยชน ผู้มีจิตระดับสูง อนึ่ง เราต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่า ชาวบ้านทั่วไปจะทำอะไรโดยไม่หวังผลตอบแทนไม่ว่าทางตรงหรืออ้อมเป็นสิ่งที่ไม่ได้ยาก อย่างน้อยที่สุดเขาคงจะได้รับอะไรตอบแทนบ้างไม่มากก็น้อยมิฉะนั้น เขาจะต้องเป็นอริยชนที่เห็นว่า ทานหรือจาคะนั้น เป็นอุปายกำจัดความตระหนี่หรือกิเลสส่วนลึกให้หมดไป^{๑๕}

^{๑๑} สังคหัตถุ ๔ ประการคือ (๑)ทาน (๒) ปิยวาจา (๓) อัถตจริยา และ (๔) สมานัตตดา.

^{๑๒} อนุப்புพิกถา ๕ ประการคือ (๑) ทานกถา ว่าด้วยการให้ (๒) สีลกถา ว่าด้วยการรักษาสีล (๓) สักกกถา ว่าด้วยเรื่องสวรรค์ (๔) กามาทีนวกถา ว่าด้วยโทษของกาม (๕) เนกขัมมานิสังสกถา ว่าด้วยอานิสงส์ของการออกบวช.

^{๑๓} บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการคือ (๑)ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน (๒) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาสีล และ (๓) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา.

^{๑๔} ดร. บุญชัย นิลเกษ. **อุดมการณ์ชีวิตแบบโพธิสัตว์ เล่ม ๓ ตอนการบำเพ็ญทานบารมี.** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, อ้างแล้ว, หน้า ๕.

ประเภทของท่าน

การจัดประเภทของการให้ทานตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจัดได้หลายวิธี บางประเภทจัดตามสิ่งของที่ให้เป็นทาน บางประเภทจัดตามผู้รับทานหรือตามลักษณะการให้ทาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงแสดงประเภทแห่งทานไว้ ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. อามิสทาน ได้แก่ การให้สิ่งของเป็นทาน

๒. ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทาน^๕

ทานทั้ง ๒ ประการนี้ อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ ซึ่งคัมภีร์มังคลัตถปิณี ได้ อธิบายว่าเป็นการให้ปัจจัย ๔ (คืออาหาร, ที่อยู่อาศัย, เครื่องนุ่งห่ม, และยารักษาโรค) ส่วน ธรรมทาน นั้น เป็นการให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ดีรู้ชั่ว หรือ การแสดงธรรม ในทานทั้ง ๒ ประการนี้นั้น พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ ธรรมทานว่าเป็นทานที่มีผลเลิศกว่าอามิสทาน แต่ในที่บางแห่งท่าน จำแนกประเภทแห่งทานไว้ ๓ คือ

๑. อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุที่ควรให้

๒. ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมะ

๓. อภัยทาน ได้แก่ การให้ความปลอดภัย

ทานอีกประการหนึ่งที่จำแนกตามผู้รับทานหรือลักษณะการให้มี ๒ ประเภทคือ

๑. สังฆทาน ได้แก่ ทานที่ให้เพื่อส่วนรวม ไม่เจาะจงผู้รับ

๒. ปาฏิบุคลิกทาน ได้แก่ ทานที่ให้เจาะจงแก่บุคคลหนึ่ง^๖

สิ่งที่ควรให้ทาน

ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา การให้ทานมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ผู้ให้ทาน (ที่เรียกว่า ทายก) สิ่งที่ให้ทาน (ที่เรียกว่า วัตถุทานหรือทานวัตถุ) และผู้รับทาน (ที่เรียกว่า ปฏิภาหก) จึงจะสัมฤทธิ์ผลตามกระบวนการของการให้ทาน ในการให้ทานผู้ให้ต้องมี เจตนาเป็นสำคัญ ซึ่งมีอยู่ ๓ ประการคือ

๑. บุพเพเจตนา คือ ความตั้งใจก่อนที่จะให้ทาน ผู้ให้ทานมีความยินดี เริ่มตั้งแต่คิดจะ กระทำทานแล้วเตรียมสิ่งของต่างๆ ที่เป็นอุปกณ์แห่งทาน ขณะที่จัดสรรสิ่งของนั้นจิตมีความ ยินดี คิดว่า “เราจะทำการฝังขุมทรัพย์สมบัติที่จะติดตามตนไปในกาลทุกเมื่อ”^๗

^๕ ชุ.อิตติ.(บาลี) ๒๕/๕๘/๓๑๖.

^๖ ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๗๖-๓๘๑/๓๒๑-๓๒๖.

^๗ อง.ปญจก.(บาลี) ๒๒/๓๗/๓๖-๓๗.

๒. มุญจนเจตนา คือ ความตั้งใจในขณะที่กำลังให้ทาน ขณะที่ท่ายกกำลังให้ทานนั้นมีจิตผ่องใส บรรจงวางวัตถุทานลงที่มือของทักษิณบุคคล ทำจิตให้เลื่อมใสว่า “เรากำลังถือเอาสาระจากทรัพย์ที่ไม่มีสาระ”^{๑๔}

๓. อปราปรเจตนา คือ ความตั้งใจหลังจากให้ทาน หมายถึง จิตของผู้ให้ทานมีความเบิกบาน เมื่อระลึกถึงการกระทำทานของตนคราวใดก็มีความอิ่มใจ เกิดปีติในทานนั้นว่า “ทานที่ทานผู้รับบุญได้ไว้ เราได้กระทำตามแล้ว ทานของเราสำเร็จประโยชน์ด้วยดี”^{๑๕}

เจตนาแห่งผู้กระทำทานดังกล่าวนี้ เป็นเหตุจากความสุขมาให้แก่ผู้กระทำและเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ส่วนผู้รับทานจะกล่าวในทักษิณบุคคลข้างหน้า ในที่นี้จะกล่าวถึงทานวัตถุหรือสิ่งที่ควรให้ทานก่อน

สิ่งที่ควรให้ทาน จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในกระบวนการของการให้ทาน และสิ่งที่ควรให้ทานตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็มีทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ (รูปธรรม) และสิ่งที่มีใช้วัตถุ (นามธรรม) หลักฐานที่กล่าวถึงสิ่งที่ควรให้เป็นทาน พอจะนำมากล่าวในที่นี้ดังนี้

ในอรรถกถาแห่งจริยาปิฎก^{๑๖} กล่าวถึงวัตถุที่ควรให้เป็นทาน ๓ อย่างคือ

(๑) อามิสทาน (๒) อภัยทาน (๓) ธรรมทาน ในทานทั้ง ๓ ประการนี้ อามิสทาน เป็นการให้วัตถุสิ่งของ หรือที่เรียกว่า ทานวัตถุ ในสังคีตสูตรและอรรถกถาแห่งจริยาปิฎก ได้กล่าวถึงวัตถุที่พระโพธิสัตว์ควรให้ไว้ ๑๐ ประการคือ

๑. อันนะ ข้าวรวมไปถึงของเคี้ยวของกินทุกชนิด
๒. ปานะ น้ำดื่ม น้ำผลไม้ และน้ำหวาน
๓. วัตตะ ผ้าคือเครื่องปกปิดร่างกาย มีฝ้านุ่งและผ้าห่ม เป็นต้น
๔. ยานะ ยานพาหนะ
๕. มาลา ดอกไม้ทุกชนิด
๖. คันธะ ของหอมทุกชนิด
๗. วิเลปนนะ เครื่องลูบไล้
๘. เสยยา ที่นอนอันมีเตียงและตั้ง เป็นต้น
๙. อวาสถะ ที่พักอาศัย
๑๐. ปทีเปยยะ ประทีปและโคมไฟต่างๆ^{๑๗}

^{๑๔} อง.ปญจก.(บาลี) ๒๒/๓๗/๓๖-๓๗.

^{๑๕} อง.ปญจก.(บาลี) ๒๒/๓๗/๓๖-๓๗.

^{๑๖} จุ.จริยา.อ.(บาลี) ๓๕๒, จุ.จริยา.อ.(ไทย)๕/๓/๖๑๘.

^{๑๗} อง.อฎฐก.(บาลี)๒๓/๓๕/๑๕๖, อง.อฎฐก.(ไทย)๒๓/๓๕/๒๕๒.

หากพิจารณาจากทานวัตถุที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นวัตถุทานชนิดใดบรรดามี ล้วนสงเคราะห์ลงในวัตถุทานทั้ง ๑๐ ประการนี้ทั้งสิ้น นอกจากนั้น ในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ท่านยัง ได้อธิบายขยายความคำว่า “น้ำดื่ม” ไว้อีกว่าหมายถึงน้ำปานะ ๑๖ อย่างคือ

๑. น้ำผลมะม่วง
๒. น้ำผลหว่า
๓. น้ำกล้วยมีเมล็ด
๔. น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด
๕. น้ำมะขาง
๖. น้ำผลจันทร์
๗. น้ำเหง้าอุบล
๘. น้ำมะปราง
๙. น้ำผลเล็บเหยี่ยว
๑๐. น้ำพุทราเล็ก
๑๑. น้ำพุทราใหญ่
๑๒. น้ำเปรียง (น้ำเนยใส)
๑๓. น้ำมันจากงา หรือจากเมล็ดพืชทุกชนิด
๑๔. นํ้านมจากคนหรือสัตว์
๑๕. น้ำข้าวายาคู
๑๖. น้ำปรุงจากรสต่างๆ มีน้ำผักดอง เป็นต้น^{๒๒}

ในวนโรปสูตรได้กล่าวถึงวัตถุที่ให้ทานว่า ชนเหล่าใดสร้างวัดวาอาราม ปลูกสวน ไม้ดอก ไม้ผล ปลูกต้นไม้ให้ร่มเงาสร้างสะพาน สระน้ำ บ่อน้ำ และบ้านเรือน ที่พักอาศัยให้เป็นทาน บุญย่อมเจริญแก่เขาทั้งกลางวันและกลางคืน ตลอดกาลทุกเมื่อ ชนเหล่านั้นยังตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล จึงไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน^{๒๓}

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังทรงอนุญาตให้ถวายเภสัชแก่ภิกษุใช้ ซึ่งหมายเอาเภสัชทั้ง ๕ ประการคือ

๑. เนยใส
๒. เนยข้น

^{๒๒} พุ.ม.(บาลี) ๒๕/๑๕๕/๓๑๐, พุ.ม.(ไทย) ๒๕/๑๕๕/๔๔๔.

^{๒๓} ตี.ส. (บาลี) ๑๕/๔๗/๓๗, ตี.ส. (ไทย) ๑๕/๔๗/๖๑.

๓. น้ำมัน
๔. น้ำผึ้ง
๕. น้ำอ้อย^{๒๔}

ถึงอย่างไรก็ตาม มีการให้ทานด้วยวัตถุบางประเภท ไม่จัดว่าเป็นการให้ทาน เพราะไม่
ยังผลหรืออานิสงส์แก่ผู้ให้ตามปรารถนา ซึ่งท่านจำแนกไว้ ๑๐ ประการคือ

๑. อดิตีทาน การให้หญิงแก่ชายเพื่อเมถุนธรรม
๒. อุสภทาน การให้แม่โคแก่พ่อโค
๓. มชฺชทาน การให้น้ำเมาคือ สุราและเมรัย
๔. จิตฺตกรณทาน การให้รูปภาพเขียน ภาพที่งามวิจิตร
๕. สตุถทาน การให้ศาสตราหรืออาวุธ
๖. วิสทาน การให้ยาพิษ
๗. สัมภิกทาน การให้โช่ตรวนที่จะพึงใส่ของจำ
๘. กุกุกุทาน การให้แม่ไก่แก่พ่อไก่
๙. สุกรทาน การให้แม่สุกรแก่พ่อสุกร
๑๐. มานกุกุตุลา การให้กะแนนเครื่องนับและตราชู้^{๒๕}

ทักษิณบุญบุคคล (บุคคลผู้ควรรับทาน)

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการให้ทานมักจะกล่าวถึงผู้รับทานด้วยเสมอ เพราะมีความสัมพันธ์
กันรวมไปถึงเรื่องวัตถุทานด้วย เฉพาะผู้รับทาน^{๒๖} ถิ่นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะท่านจะมี
ผลมากผลน้อย นอกจากจะขึ้นอยู่กับทายกคือ ผู้ให้ทาน รวมถึงวัตถุทานคือ สิ่งที่จะให้แล้ว ยังขึ้นอยู่กับ
กัมมปฏิบัติคือ ผู้รับทานด้วย

ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า ท่านจะมีผลมาก ผู้ให้ทานต้องเป็นผู้มี
ศีล วัตถุทานต้องบริสุทธิ์และผู้รับทานต้องเป็นผู้มีศีลด้วย หรือยิ่งไปกว่านั้นหากผู้รับทานเป็นผู้สิ้น
กิเลสด้วยแล้ว ทานที่ให้ก็ยิ่งจะมีอานิสงส์มากขึ้นตามลำดับ เรื่องบุคคลผู้ควรรับทานนี้ปรากฏอยู่ใน
หลายพระสูตร เช่น สังคีตสูตร กล่าวถึงทักษิณบุญบุคคลไว้ ๗ จำพวกคือ

^{๒๔} วิ.มหา.(ไทย)๒/๖๒๒/๑๔๓.

^{๒๕} วิ.ปริ.(บาลี)๘/๕๓๕/๓๒๖, อง.นวก.อ.(ไทย) ๔/๓๘๕.

^{๒๖} ศัพท์ทางศาสนาใช้ว่า “ปฏิคาหก” หมายถึง ผู้รับทาน ผู้รับของถวาย หรือเป็นทักษิณบุญบุคคลคือ ผู้
ควรรับของทำบุญ.

๑. อุภโตภาควิมุต คือ ผู้หลุดพ้นแล้วโดยส่วนทั้งสอง หมายถึง พระอรหันต์ที่ได้บำเพ็ญสมณะเป็นอย่างมากจนได้สมบัติ ๘ แล้วจึงใช้สมณะนั้นเป็นฐานในการบำเพ็ญวิปัสสนาต่อจนบรรลุเป็นพระอรหันต์

๒. ปัญญาวิมุต คือ ผู้หลุดพ้นด้วยอำนาจแห่งปัญญา หมายถึง พระอรหันต์ ผู้สำเร็จด้วยการบำเพ็ญวิปัสสนา โดยมีได้รูปสมบัติมาก่อน

๓. กายสักขีคือ ผู้สามารถด้วยกาย หมายถึง ผู้เป็นพยานด้วยนามกาย ผู้ประจักษ์กับตัว หรือผู้ได้สัมผัสด้วยกายอันได้แก่ ผู้ได้สัมผัสวิโมกข์ ๘ ด้วยกายและอวัยวะบางส่วนก็สิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา หมายถึง ผู้บรรลุโศคาปัตติผลแล้วขึ้นไปจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหัตตผล ที่มีสมาธิในทรีย์แรงกล้า ท่านผู้นี้ ถ้าได้บรรลุอรหัตตผลจะกลายเป็นอุภโตภาควิมุต ดังกล่าวแล้ว

๔. ทิฐิปัตตะคือ ผู้ถึงแล้วด้วยความเห็น หมายถึง ผู้บรรลุสัมมาทิฐิ ได้แก่ ผู้ที่เข้าใจอริยสัจจธรรมถูกต้องแล้ว เป็นผู้เห็นธรรมที่พระตถาคตประกาศโดยแจ่มชัด ประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีและอวัยวะบางส่วนก็สิ้นไป เพราะเห็นอริยสัจด้วยปัญญา หมายถึง ผู้ที่ได้บรรลุโศคาปัตติผลแล้วขึ้นไปจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหัตตผลที่มี ปัญญาในทรีย์แรงกล้า ท่านผู้นี้ ถ้าได้บรรลุอรหัตตผลแล้วจะกลายเป็นปัญญาวิมุตติ ดังกล่าวแล้ว

๕. สัทธาวิมุตคือ ผู้พ้นแล้วด้วยอำนาจศรัทธา หมายถึง ผู้เข้าใจในอริยสัจจธรรมถูกต้องแล้ว เห็นธรรมที่พระตถาคตประกาศโดยแจ่มชัด ประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีและ อวัยวะบางส่วนก็สิ้นไป เพราะเห็นอริยสัจด้วยปัญญา แต่มีศรัทธาเป็นตัวนำหน้า หมายถึง ผู้ที่ได้บรรลุโศคาปัตติผลแล้วขึ้นไปจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหัตตผล ที่มีสัทธาในทรีย์แรงกล้า ท่านผู้นี้ ถ้าได้บรรลุอรหัตตผลแล้วจะกลายเป็นปัญญาวิมุตติ

๖. ัมมานุสารีคือ ผู้ปฏิบัติตามธรรม หมายถึง ผู้เล่นไปตามธรรม หรือผู้เล่นไปด้วยธรรม ได้แก่ ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุ โศคาปัตติผลที่มีปัญญาในทรีย์แรงกล้า อบรมอริยมรรคโดยมีปัญญาเป็นตัวนำ ท่านผู้นี้ ถ้าได้บรรลุผลแล้วจะกลายเป็นทิฐิปัตตะ

๗. สัทธานุสารีคือ ผู้ประพฤติตามศรัทธา หมายถึง ผู้เล่นไปตามศรัทธาหรือผู้เล่นไปด้วยศรัทธา ได้แก่ ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุ โศคาปัตติผล มีสัทธาในทรีย์แรงกล้าอบรมอริยมรรคโดยมีศรัทธาเป็นตัวนำ ผู้นี้ถ้าบรรลุแล้วจะกลายเป็นสัทธาวิมุต^{๒๖}

ในอาหุเนยยสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงทักษิณบุคคลคือ ผู้เป็นเนื่อนาบุญของชาวโลกหรือผู้ที่ควรรับทานไว้ ๑๐ จำพวกคือ

^{๒๖} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๓๒/๒๒๒-๒๒๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๒/๓๓๖.

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า ๓. ท่านผู้เป็นอุกโต
ภาควิมุตติ ๔. ท่านผู้เป็นปัญญาวิมุต ๕. ท่านผู้เป็นกายสักขี ๖. ท่านผู้เป็นทัญญูปัตตะ ๗. ท่านผู้
เป็นสัทธาวิมุต ๘. ท่านผู้เป็นชัมมานุสारी ๙. ท่านผู้เป็นสัทธานุสारी ๑๐. ท่านผู้เป็นโคตรภู^{๒๘}

นอกจากนั้น ในทักขิณาวិภังคสูตร ได้กล่าวถึงปาฏิบุคลิกทาน ซึ่งเป็นทานแบบ
เจาะจงผู้รับไว้ด้วยและได้กล่าวถึงผู้ควรรับทานประเภทนี้ไว้ ๑๔ จำพวกคือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า ๓. พระสาวกของ
พระพุทธเจ้า ๔. ผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถผลให้แจ้ง ๕. พระอนาคามี ๖. ผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผล
ให้แจ้ง ๗. พระสกทาคามี ๘. ผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง ๙. พระโสดาบัน ๑๐. ผู้ปฏิบัติ
เพื่อทำพระโสดาปัตติผลให้แจ้ง ๑๑. บุคคลภายนอก ผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม ๑๒. ปุถุชนผู้มี
ศิวะไป ๑๓. ปุถุชนผู้ศิวะไป ๑๔. สัตว์เดรัจฉาน

สาเหตุของการให้ทาน

การให้ทานตามที่กล่าวมานั้น แต่ละคนก็มีเหตุผลในการให้ทานแตกต่างกันไป ดังพระ
คำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระสาวกถึงสาเหตุแห่งการให้ทานในทานสูตรไว้ ๘ ประการคือ

๑. บางคนให้ทาน เพราะชอบพอกัน
๒. บางคนให้ทาน เพราะโกรธ
๓. บางคนให้ทาน เพราะหลง
๔. บางคนให้ทาน เพราะกลัว
๕. บางคนให้ทาน เพราะนึกว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้มา เคยทำมา เราไม่
ควรให้เสียวงศ์ตระกูลดั้งเดิม
๖. บางคนให้ทาน เพราะนึกว่า เราให้ทานนี้แล้ว เมื่อกายแตกดับตายไปจักเข้าถึงคติ
โลกสวรรค์
๗. บางคนให้ทาน เพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตย่อมเสื่อมใส ความเบิกบานใจ
ความดีใจ ย่อมเกิดขึ้นตามลำดับ
๘. บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิตของตน^{๒๙}

ในสังคีตสูตร ก็ได้กล่าวถึงสาเหตุของการให้ทานไว้ ๘ ประการเช่นกันคือ

๑. บางคนให้ทาน เพราะประจวบเหมาะ (มีผู้รับมาถึงเข้าก็ให้ทาน)

^{๒๘} อัง.ทสก.(บาลี)๒๔/๑๖/๑๕, อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๖/๒๕-๓๐.

^{๒๙} อัง.อญฺฐก.(บาลี)๒๓/๓๓/๑๕๔, อัง.อญฺฐก.(ไทย)๒๓/๓๓/๒๘๘-๒๘๙.

๒. บางคนให้ทาน เพราะกลัว
๓. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เขาได้เคยให้แก่เรา
๔. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เขาจักให้แก่เรา
๕. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า การให้ทานเป็นการดี
๖. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เราหุงต้ม คนเหล่านี้มิได้หุงต้ม เราหุงต้มอยู่จะไม่ให้แก่ผู้ที่มีได้หุงต้มย่อมไม่สมควรคังนั้น เขาจึงให้ทาน
๗. บางคนให้ทาน เพราะว่า เมื่อเราให้ทานนี้แล้ว เกียรติศัพท์อันงามของเราย่อมระบือไป
๘. บางคนให้ทานเพื่อความสบายอกสบายใจ^{๓๐}

ในสังคิตสูตรเช่นเดียวกัน ได้กล่าวถึงสาเหตุของการให้ทานและความปรารถนาที่จะสำเร็จได้ไว้อีก ๘ ประการคือ

๑. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้เห็นกษัตริย์พราหมณ์ ฤๅหบดี มีความสมบูรณ์ด้วยกามคุณห้า จึงคิดว่า เมื่อตายแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหายของกษัตริย์ พราหมณ์ ฤๅหบดี ได้ตั้งจิตอธิฐาน อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจักสำเร็จได้เพราะจิตบริสุทธิ์

๒. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทาน เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกามีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๓. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้ว จักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๔. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นยามาอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นยามา ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

^{๓๐} ที.ปา.(บาลี)๑๑/๓๓๖/๒๒๗, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๖/๓๔๕.

๕. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นดุสิตมีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดุสิต ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๖. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นนิมมานรดีมีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้ว จักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นนิมมานรดี ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๗. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดีมีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่าเมื่อตายแล้ว จักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๘. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาในหมู่พรหมมีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้ว จักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาในหมู่พรหม ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์^{๓๐} จากพระสูตรนี้ ได้กล่าวถึงสาเหตุแห่งการให้ทานและความปรารถนาของผู้ให้ทานที่จะสำเร็จผลได้ เพราะได้ตั้งอธิฐานจิต มีการอบรมจิต เพื่อพัฒนาจิตให้มีคุณธรรมให้สูงยิ่งขึ้นไป และที่สำคัญผู้ให้ทานนั้นต้องเป็นผู้มีศีลด้วย ความปรารถนาจึงจะสำเร็จได้ตามที่ต้องการ

ในทานสูตรแสดงให้เห็นว่า บางคนให้ทานตั้งความหวังที่จะได้สิ่งที่ตนปรารถนา โดยมากก็จะเป็นทรัพย์สมบัติ ลาภ ยศ ชื่อเสียง หรือไม่ก็เป็นความสุขเป็นสิ่งตอบแทน บางคนเกิดความกลัวต่างๆ นานา เป็นต้นว่า กลัวคนอื่นจะนิทา กลัวคนอื่นจะนำเอาเรื่องของตนไปพูดในทางที่ไม่ดี กลัวภัยอันตรายต่างๆ จะตกมาถึงตน กลัวว่าตายไปแล้วจะไม่มีกินมีใช้ และยังมีอีกหลายสารพัดปัญหาที่จะทำให้กลัว บางคนมีความยากจน อดมือกินมือก็คิดว่า คงจะเป็นเพราะชาติก่อนๆ เราไม่เคยทำบุญให้ทาน มาชาตินี้จึงได้เกิดมายากจน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ในชาติต่อไป เราจะต้องทำบุญให้ทานในชาตินี้ให้มากๆ บางคนให้ทานแก่พระภิกษุ สามเณร เพราะเห็นว่า ท่านเหล่านั้นเป็นผู้หาอาหารเองไม่ได้ หรือเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่ได้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม จึงได้ให้ทาน บางคน เพื่อกำจัดความตระหนี่ที่ฝังแน่นอยู่ในจิตให้เบาบางลง เพื่อฝึกจิตให้มีความเสียสละ ยึดเอาคุณธรรมมาไว้ในใจและพัฒนาจิตให้เข้าถึงความจริงแท้แห่งชีวิต และสาเหตุของการให้ทาน

^{๓๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๓๗/๒๒๖, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๗/๓๔๕-๓๔๖.

ที่ปรากฏในทานวัตถุสูตร ดังกล่าวแล้วนั้น ถือเป็นหลักการให้ทานตามคำสอนของพระพุทธศาสนาและมีปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคัม เช่น บางคนให้ทาน เพราะความโกรธ ความหลงและความกลัว บางคนให้ทานตามลัทธิประเพณีบรรพบุรุษของตนเคยปฏิบัติมา 'ไม่รู้' เหตุผลที่แท้จริงว่าคืออะไรและมีเป้าหมายอย่างไร บางคนให้ทานด้วยหวังว่า ชาติหน้าจักได้ไปเกิดบนสวรรค์และบางคนให้ทานเพื่อให้จิตของตนเบิกบาน หากจะกล่าวไปแล้ว การให้ทานถือเป็นการพัฒนาจิตอย่างหนึ่งตามหลัก คำสอนของพระพุทธศาสนา

ส่วนสาเหตุของการให้ทานในสังกิติสูตรก็มีลักษณะที่คล้ายกันกับทานสูตร และทานวัตถุสูตรข้างต้น ตามความเป็นจริงแล้ว ไม่ว่าจะให้ทานเพื่อให้ได้ไปเกิดในสกุลที่ดีจนถึงเทวดาระดับต่างๆ ล้วนเป็นสาเหตุของการให้ทานเช่นกันและมีปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคัมทั่วไป

ความมุ่งหมายของการให้ทาน

หากได้ศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว จะพบว่า มีหลักคำสอนที่แสดงถึงความมุ่งหมายของการให้ทานปรากฏอยู่หลายแห่ง แต่โดยหลักทั่วไปแล้ว จุดมุ่งหมายของการให้ทานในพระพุทธศาสนา คือ เพื่อสร้างบุญบารมี เพื่อให้ได้บุญ หรือให้ได้คุณงามความดี โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญ เพราะพระสงฆ์ท่านเป็นแหล่งเพาะและเผยแพร่อุบัติคุณที่ขจรเยื้อง

ในการกระทำอะไรสักอย่าง เราจะต้องมีเป้าหมายอะไรบางอย่างเช่นกัน การให้ทานเป็นการกระทำอย่างหนึ่ง ที่ผู้กระทำมีเป้าหมาย แต่เป้าหมายนั้นจะมีความแตกต่างกัน บางคนให้เพื่อช่วยเหลือเขาหวังจะให้เขาพ้นจากความทุกข์ บางคนให้เพื่อตั้งสมณคุณงามความดี พระพุทธศาสนาถือว่า การกระทำทานเป็นความดีอย่างหนึ่ง และการกระทำทานนั้นก็เป็นการตั้งสมณความดีทั้งยังเป็นการทำสิ่งที่ไม่เป็นแก่นสารให้เป็นแก่นสาร กระทำทรัพย์ภายนอกให้เป็นทรัพย์ภายใน เรื่องปรากฏใน นิธิกัณฐสูตรว่า

บุคคลฝังขุมทรัพย์ไว้ในดิน ใต้น้ำลึกก็คิดว่า เมื่อถึงคราวจำเป็น ทรัพย์นี้จะเป็นประโยชน์แก่ตน ทรัพย์ที่ฝังไว้ในโลกก็เพื่อป้องกันการถูกริบเป็นของหลวงบ้าง เพื่อป้องกันโจรปล้นบ้าง เก็บไว้ใช้หนี้บ้าง เก็บไว้ใช้ในเวลาที่ข้าวยากหมากแพงบ้าง หรือเอาไว้ใช้ในคราวเกิดอันตราย ทรัพย์ที่ฝังไว้นั้นจะมีประโยชน์แก่คนฝังทุกคราวก็หาไม่ เพราะเหตุว่าขุมทรัพย์อาจเคลื่อนที่ไปบ้าง ลืมที่ฝังบ้าง มีผู้ลักไปบ้าง (นาคหรือยักยักไปบ้าง) หรือบางครั้ง ทายาทผู้ที่ไม่เป็นที่รักขุดเอาไปบ้าง พอสิ้นบุญ ขุมทรัพย์ทั้งหมดนั้นก็จะพินาศไปด้วย แต่ขุมทรัพย์คือบุญ บุคคลหญิงชายใดหวังให้ดีแล้วด้วยการให้ ทาน ในสงฆ์ ในบุคคล ในแขก ในบิดามารดา หรือใน

พี่ชาย ทรัพย์นั้นชื่อว่า ฟังไว้ดีแล้ว ใครๆ ก็เอาไปไม่ได้ เป็นของติดตามตนไป บรรดาทรัพย์สมบัติทุกอย่างเวลาเขาตายไปจะนำไปได้ก็แต่เพียงขุมทรัพย์คือบุญนี้เท่านั้น^{๓๒}

จากพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า การให้ทาน เป็นการบำเพ็ญบุญอีกอย่างหนึ่ง ในหลายๆ วิถีตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา สำหรับผู้มีความเข้าใจในหลักของการกระทำ (หลักกรรม) จะไม่มีความสงสัยในการกระทำนั้น เพราะทราบดีว่า การให้ทานเป็นการสั่งสมบุญบารมีให้ตนเอง ซึ่งจะติดตามไปทุกหนทุกแห่ง ดังปรากฏในนิธิกัมมสูตรที่กล่าวแล้วและเพื่อให้เห็นจุดมุ่งหมายของการให้ทานชัดขึ้นจึงจำแนกออกเป็น ๓ ประการคือ

๑. ให้เพื่อสงเคราะห์ การสงเคราะห์เป็นจุดหมายของผู้กระทำทานอย่างหนึ่ง ผู้ให้มีใจประกอบด้วยเมตตา หวังสงเคราะห์เขาด้วยสิ่งอันเป็นประโยชน์ การสงเคราะห์นั้น แบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ

๑.๑ สงเคราะห์ด้วยอามิส (อามิสฺสงฺคโห) ได้แก่ การให้ปัจจัย ๔ มีเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ด้วยหวังให้เขาบริโภคนแล้วมีความสุข

๑.๒ สงเคราะห์ด้วยธรรม (ธมฺมฺสงฺคโห) ได้แก่ การแนะนำ สั่งสอนให้เขารู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ ให้รู้การกระทำว่าอะไรเป็นความดีอะไรเป็นความชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เป็นต้น

๒. ให้เพื่อบูชาคุณ การให้เพื่อบูชาคุณเป็นจุดมุ่งหมายของผู้กระทำทานอย่างหนึ่ง ผู้กระทำทานทราบชัดว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ทรงคุณธรรม หรือเป็นผู้มีพระคุณต่อตนเองหรือต่อสังคม แม้ผู้รับนั้นจะไม่มี ความขัดสนในสิ่งนั้นก็ตาม แต่ท่านผู้นั้นเป็นผู้มีอุปการะต่อเรา ต่อสังคม บุคคลที่ควรบูชา ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ พระภิกษุ สามเณร พระมหากษัตริย์ เป็นต้น

๓. ให้เพื่อทำบุญ การให้เพื่อทำบุญนี้ เป็นจุดมุ่งหมายของการให้ทานอย่างหนึ่ง เป็นการให้ที่มุ่งจะปรับปรุงจิตใจให้สูงขึ้น เป็นเครื่องมือในการกำจัดความเห็นแก่ตัวได้เป็นอย่างดีและเป็นเครื่องมือในการกำจัดกิเลสอันเป็นตัวที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง (ความตระหนี่) ได้เป็นอย่างดี การให้เพื่อทำบุญนี้ ข้อสำคัญอยู่ที่เจตนาของผู้กระทำ ทาน คือ ผู้กระทำทานจะต้องมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ถ้าหากการกระทำนั้นไม่บริสุทธิ์ก็ไม่จัดว่าเป็นการกระทำทาน ดังที่ พ.ท. ปิ่น มุทุกันต์ ได้ยกตัวอย่างในเรื่องนี้ไว้ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร มีความคิดว่า ประชาชนในเขตเลือกตั้งของตนเป็นผู้นับถือศาสนาพุทธ จึงลงทุนโดยการซื้อเครื่องอัฐบริขารไปทอดกฐินในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเลือกตั้งนั้น ทำที่ว่าตนเป็นคนใจบุญ และที่ทำก็ประกาศว่า ทำบุญ ความจริงเขาไม่ได้

^{๓๒} พ.บุ. (บาลี) ๒๕/๑-๑๖/๑๑-๑๓, พ.บุ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๖/๑๗-๒๐.

สนใจเรื่องบุญอะไรเลย แต่เขามีความสนใจในบัตรลงคะแนนมากกว่า”^{๓๓} การกระทำเช่นนี้ไม่จัดว่าเป็นการทำบุญ เป็นการหาเสียงโดยอาศัยศาสนาเป็นเครื่องมือเท่านั้น

ประโยชน์ของการให้ทาน

ประโยชน์ของการให้ทาน หรือที่ทางศาสนาเรียกว่า “อานิสงส์” ก็คือประโยชน์หรือผลที่เกิดจากการให้ทานนั่นเอง ซึ่งจะมีผลเกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ให้ทานและผู้รับทาน แต่ถ้าพูดถึงอานิสงส์ของการให้ทานจะหมายถึง ผลทานที่เกิดขึ้น มีขึ้นแก่ผู้ให้เป็นหลัก เฉพาะผู้ให้ทาน ไม่ว่าจะให้ด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม (ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น) ผู้ให้ย่อมจะได้รับอานิสงส์คือ ผลที่เกิดจากการให้ทานนั้น

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ให้ทานไว้ ๕ ประการคือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รัก ที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน
๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป
๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์
๕. ผู้ให้ทาน หลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๓๔}

การให้ทานจะให้กับทักษิณบุคคล หรือผู้รับทานระดับใดก็ตาม ผู้ให้ย่อมจะได้รับอานิสงส์หรือผลจากการให้ทานนั้นทั้ง ๕ ประการดังกล่าว แต่ถ้าพูดถึงอานิสงส์ว่าจะได้มากน้อยเพียงใด ก็ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ อีก เช่น ผู้ให้ทาน ผู้รับทาน วัตถุทาน ยกตัวอย่าง วัตถุทาน หากเป็นการให้วัตถุเป็นทานก็มีอานิสงส์ระดับหนึ่ง แต่ถ้าให้ธรรมเป็นทานถือว่าชนะการให้ทั้งปวง^{๓๕}

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงอานิสงส์หรือประโยชน์ของการให้ทาน ซึ่งเป็นการตอบคำถามที่สุภมาณพ โททยยบุตรว่า การให้ทานเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหากมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นผู้มีโชคมาก ดังข้อความตอนหนึ่งในจุฬามณีวงศ์สูตรว่า

ดูก่อนมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีหรือบุรุษก็ตาม ย่อมให้ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย ประทีป โคมไฟ แก้วสมณะหรือพราหมณ์ เขา

^{๓๓} พ.ท.ปิ่น มุทุกันต์, มงคลชีวิต ภาคที่ ๒. (กรุงเทพฯ : พิสนาเคการพิมพ์, ๒๕๐๖), หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

^{๓๔} อัง.ปญจก.(บาลี)๒๒/๓๕/๓๕-๓๖, อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๓๕/๓๕-๓๖.

^{๓๕} พุ.พ.(บาลี)๒๕/๓๕๔/๑๔๔, พุ.พ.(ไทย) ๒๕/๓๕๔/๑๔.

ตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนี้ที่เขาได้สั่งสมไว้บำเพ็ญไว้ไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่ไป เกิดในสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ ณ ที่ใดก็ตาม จะเป็นผู้มีโภคะมาก^{๖๖}

จากพระพุทธดำรัสนี้ทำให้ทราบถึงประโยชน์ของการให้ทาน ๒ ประการคือ

๑. การให้ทาน เป็นเครื่องเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ กล่าวคือเมื่อตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้อธิบายโลกสวรรค์ไว้ว่า เป็นแดนที่เลิศล้ำด้วยกามคุณทั้ง ๕ หรือเป็นโลกของเทวดาและปกติแล้วก็จะหมายเอา กามาวจรสวรรค์ เป็นสวรรค์ที่เกี่ยวข้องด้วยกาม ๖ ชั้น มีจาตุมมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดีและปรนิมมิตวสวัตตี^{๖๗}

๒. การให้ทาน เป็นเครื่องเกื้อหนุนให้เป็นผู้มีโภคะมาก การให้ทานจะทำให้เป็นผู้มีโภคะมากได้อย่างไร เรื่องนี้เราจะพิจารณาจากความจริงที่ปรากฏให้เห็นในชีวิตจริง บางคนเกิดมาในตระกูลที่มีโภคะมากคือ มีทรัพย์สมบัติมาก บางคนเกิดมาแทบไม่มีอะไรจะกินปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งก็คือ การให้ทานหรือไม่ให้ทานนั่นเอง

นอกจากนั้น ในนิธิกัมมสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงอานิสงส์หรือประโยชน์ของการให้ทานและการให้ทานก็จัดว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง หากพิจารณาถึงอานิสงส์ของการให้ทานในนิธิกัมมสูตรนี้ พอสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นผู้มีความพรณงาม มีเสียงไพเราะ มีทรวดทรงดี (รูปร่าง) และมีบริวาร
๒. เป็นพระราชกรของประเทศและได้รับความสุข
๓. ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ
๔. ได้กัลยาณมิตร ถึงความเป็นผู้รู้ (วิชา) และถึงความหลุดพ้นได้ (วิมุตติ)
๕. ได้ปฏิสัมภिता วิโมกข์ สวากบารมีญาณ ปัจเจกโพธิญาณ และพุทธภูมิ

และในอาทิตตสูตร พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พุทธศาสนิกให้ทาน เพราะทรงเห็นประโยชน์คือ ให้เป็นผู้มีโภคะทรัพย์ว่า

โลกคือ หมู่สัตว์ อื่นชราและมรณะเผาผลาญแล้ว ควรนำออก (ซึ่งโภคะทรัพย์) ด้วยการให้ทาน เพราะวัตถุที่บุคคลให้แล้ว ได้ชื่อนำออกดีแล้ว ทานวัตถุที่บุคคลให้แล้วนั้น ย่อมมีสุขเป็นผล ที่ยังมีได้ให้ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น โจรยังปล้นได้ พระราชายังริบได้ เพลิงยังไหม้ได้ หรือสูญหายไปได้อันหนึ่ง บุคคลจำต้องละร่างกายพร้อมด้วยเครื่องอาศัยทั้งมวล เพราะการตายจากไป ผู้มี

^{๖๖} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๒๕๔/๒๖๕-๒๖๖, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๔/๓๕๓-๓๕๔.

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๓, ๒๖๐.

ปัญญารู้ซึ้งอย่างนี้แล้ว ควรใช้สอยโภคทรัพย์และให้ทาน เมื่อให้ทานและใช้สอยตามควรแล้วจะไม่ถูกคิดิน นินทา ฟังถึงสถานะอันเป็นแดนสวรรค์^{๓๔}

มีปัญหาเกี่ยวกับประโยชน์แห่งการให้ทานปรากฏอยู่ทุกยุคสมัย แม้ในสมัยพุทธกาลก็มีผู้สงสัยในการกระทำทานเช่นกันว่า การกระทำทานด้วยความเชื่อ เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายไปแล้ว เขาจะได้บริโภคทานนั้นหรือไม่ ปัญหานี้พระพุทธเจ้าทรงแก้ไว้ในชาดกสสโตนิสูตร ว่า

ทานนั้นจะสำเร็จแก่ผู้ตายไปก็เฉพาะในฐานะที่เขาจะรับได้ ถ้าไม่อยู่ในฐานะที่จะรับได้ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ หากผู้ตายไม่อยู่ในฐานะที่จะรับ แม้ทานที่ให้แล้วก็ไม่ไร้ผล ฐานะที่ผู้ตายไม่สามารถจะได้รับความบุญที่อุทิศให้ ได้แก่ ผู้ที่ตายไปเกิดในนรก เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นเทวดา สัตว์เหล่านี้จะมีอาหารเฉพาะตนอยู่แล้ว ฉะนั้นบุญที่ญาติอุทิศไปให้เขาจึงไม่ได้รับ แต่ถ้าหากผู้ตายไปเกิดเป็นเปรต ญาติทำบุญอุทิศให้สัตว์ประเภทนี้จึงจะได้รับ และการที่ญาติทั้งหลายที่ตายไปแล้วจะไม่ไปเกิดเป็นเปรตก็เป็นไปไม่ได้ เพราะเวลาผ่านไปนานแล้ว

กรรมหรือการกระทำที่ทำให้ไปเกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน ได้แก่ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุศเท็จ พุศต่อเสียด พุศคำหยาบ พุศเพ้อเจ้อ มีความอยากได้ของผู้อื่น มีจิตปองร้าย มีความเห็นผิด ส่วนการกระทำที่ทำให้ไปเกิดเป็นมนุษย์ หรือเทวดา ก็คือ การไม่กระทำความผิดกล่าวข้างต้นนี้

บางคนแม้จะกระทำการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ มีความเห็นผิด แต่ได้ให้ทานด้วยข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่ สมณพราหมณ์ เมื่อตายไปจะเกิดเป็นช้าง หรือสุนัข จะมีข้าว น้ำ มาลา และเครื่องประดับต่างๆ เพราะกรรมคือการให้ทานนั้น

บางคนเมื่อมีชีวิตอยู่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ มีความเห็นชอบ ได้ให้ทานแก่ สมณพราหมณ์ เมื่อตายไปจะเกิดเป็นมนุษย์ หรือเทวดา จะได้รับเบญจกามคุณที่เป็นมนุษย์ และเบญจกามคุณของเทวดา เพราะกรรมคือการให้ทานนั้น^{๓๕}

การให้ทานถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชนและจากประโยชน์ของการให้ทานที่กล่าวมา พอสรุปได้ดังนี้

๑. ประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฐฐัมมิกัตถะ) เป็นประโยชน์ขั้นต้นที่ผู้ให้ทานจะพึงได้รับ เป็นประโยชน์ที่เห็นได้โดยง่าย เช่น การได้ความรักความพอใจ คนดีเข้ามาคบหาสมาคมด้วย ชื่อเสียงอันดีงามย่อมขจรไปทั่ว มีทรัพย์สมบัติ มีฐานะ มีชีวิตที่เป็นสุขโดยสรุปคือ มีลาภ ยศ สุข สรรเสริญ

^{๓๔} ส.ส.(บาลี)๑๕/๔๑/๓๕, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๑/๕๗-๕๘.

^{๓๕} อง.ทสก.(บาลี)๒๔/๑๗๗/๒๒๑-๒๒๕, อง.ทสก.(ไทย) ๒๔/๑๗๗/๓๒๕-๓๒๘.

๒. ประโยชน์ในเบื้องต้น (สัมปราชัยกัตตะ) เป็นประโยชน์ระดับกลาง มีความลึกซึ้งกว่าระดับแรก เป็นคุณค่าของชีวิตภายในที่สามารถจะพัฒนาให้ก้าวเข้าไปสู่ระดับสูง ระดับนี้จะไม่ยึดติดในวัตถุ แต่จะให้ความสำคัญแก่คุณธรรม ยึดมั่นในการทำความดี ดำเนินชีวิตอยู่เหนือแรงจูงใจทางวัตถุ เป็นอยู่อย่างมีความหวังในชีวิต มีการสมาคมกับคนอื่นด้วยความจริงใจ กระทำกิจที่ชอบธรรมด้วยความรัก รู้จักฝึกฝนตนเอง ควบคุมอารมณ์ฝ่ายต่ำ ไม่ล่วงล้ำกระทำความผิด มีความอดทน และมีชีวิตเพื่อผู้อื่น โดยการเสียสละ แบ่งปัน เอื้ออาทรต่อคนอื่น เป็นต้น

๓. ประโยชน์สูงสุด (ปรมัตตะ) เป็นประโยชน์ระดับสูงที่สืบเนื่องมาจากระดับ (๑) และ (๒) เป็นอนิสงส์ขั้นสุดท้ายแห่งการให้ทาน เป็นขั้นที่จะบรรลุสาระแห่งชีวิต คือ รู้แจ้งแห่งสภาพของสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เป็นผู้หมดเครื่องผูกมัดทั้งปวงถึงความหลุดพ้น (วิมุตติ)^{๔๐} และได้ ปฏิสัมภिता^{๔๑}

๓.๒ บทบาทของพระโพธิสัตว์กับปัญจมหาบริจาค

ทานเป็นก้าวแรกแห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเบื้องต้น ก็มีอหิชาศรัทธาการให้ทานทุกภพทุกชาติ ทานที่สั่งสมเกิดเป็นบุญและบุญที่สั่งสมมากขึ้นเรื่อย ๆ ย่อมนำไปสู่วิถีทางที่เข้าถึงความเป็นเลิศ (บารมี) ทานบารมีเป็นจุดเริ่มต้นของการบำเพ็ญบารมีเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า โดยในขั้นนี้จะแบ่งทานบารมีหรือ ปัญจมหาบริจาคที่พระโพธิสัตว์เคยบำเพ็ญมา เป็น ๓ ระดับด้วยกัน กล่าวคือ

๓.๒.๑ ทานบารมี ได้แก่ ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละทรัพย์ภายนอก วัตถุสิ่งของ เป็นต้น ซึ่งเป็นทานระดับต้นของพระโพธิสัตว์

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงตัวอย่างของท่านผู้บำเพ็ญทานบารมีไว้หลายแห่ง เช่น

^{๔๐} วิมุตติคือ ความหลุดพ้นจากกิเลส ท่านจัดไว้ ๕ ประการคือ (๑) ตทังควิมุตติ การพ้นชั่วคราว (๒) วิกขัมภณวิมุตติ การพ้นด้วยการข่มไว้ (๓) สมุจเฉทวิมุตติ การพ้นด้วยการตัดขาด (๔) ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ การพ้นด้วยความสงบ และ (๕) นิสสรณวิมุตติ การพ้นด้วยการหนีไป.

^{๔๑} ปฏิสัมภिताคือ การแตกฉานทางปัญญา มี ๔ ประการคือ (๑) อัลดปฏิสัมภिता ปัญญาแตกฉานในอรรถ (๒) ธัมมปฏิสัมภिता ปัญญาแตกฉานในธรรม (๓) นิรุกติปฏิสัมภिता ปัญญาแตกฉานในภาษา และ (๔) ปฏิภาณปฏิสัมภिता ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ.

สังฆะพราหมณ์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังฆพราหมณ์ผู้เศรษฐีได้สร้างโรงทานจำนวน ๖ แห่ง ในนครโมลินี แต่ละวันต้องเสียค่าใช้จ่ายในการทำบุญให้ทาน ประมาณวันละ ๖๐๐,๐๐๐ กหาปณะ เนื่องจากสังฆพราหมณ์เป็นพ่อค้าทำธุรกิจติดต่อรหว่างสุวรรณภูมิกับชมพูทวีปอยู่ประจำ ก่อนที่เขาจะออกเรือไปรับสินค้า เขาได้นำเอาทองคำและร่มอันมีค่าไปถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง เพื่อเป็นการอำลาและขอศีลขอพรในการเดินทางไปค้าขาย หลังจากที่มีการแลกเปลี่ยนสินค้ากันตามต้องการเสร็จแล้ว ก็ออกเรือเดินทางกลับชมพูทวีป ขณะที่เรือแล่นอยู่ในเส้นทางกลับนั่นเอง ได้เจอ มรสุมขนาดใหญ่จนทำให้เรือและลูกเรือคนอื่น ๆ จมหายไปทะเลหมด

นางมณีเมขลาผู้เป็นเจ้าของมหาสมุทร ได้เข้าช่วยเหลือสังฆพราหมณ์รอดชีวิตมาด้วยความปลอดภัย ขณะเดียวกันก็เนรมิตเรือและสินค้าอันมีค่าให้เต็มเรือ แล้วส่งเข้าสู่เส้นทางกลับมาตุภูมิให้แก่สังฆพราหมณ์ด้วย หลังจากที่ถูกถึงบ้านเกิดแล้ว สังฆพราหมณ์ก็ได้บำเพ็ญบุญกุศลอย่างที่เคยทำมาก่อนอีก พร้อมทั้งรักษาศีลและบำเพ็ญภาวนาให้จิตใจบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่งขึ้น^{๔๒}

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิสัยหะ มีอหยาตย์รักการให้ทานเป็นอย่างยิ่ง ทานที่ท่านให้ล้วนเป็นทานที่ประณีตเช่นเดียวกับที่ตนบริโภค ท่านให้ทานเป็นจำนวนมากทุกวัน เป็นที่พึงอาศัยของคนยากจนและคนที่มีความเดือดร้อนทั่วไป ท้าวสักกะทราบเรื่องนี้เกิดร้อนพระทัยว่า วิสัยหะทำทานมากอย่างนี้ คงมุ่งที่จะเป็นท้าวสักกะแทนเรา เราคงพลัดพรากจากตำแหน่งนี้เป็นแน่ อย่างกระนั้นเลย เราควรทำให้เศรษฐีนี้กลายเป็นคนยากจน จนไม่สามารถให้ทานได้อีกต่อไป แล้วจึงบันดาลด้วยฤทธิ์ให้สมบัติทั้งปวงของเศรษฐีนี้อันตรธานไปสิ้น ไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรเหลืออยู่พอที่จะให้ทานได้เลย แต่เศรษฐีก็ยังมีความศรัทธาและคิดจะให้ทานตลอดไป ในที่สุดเขาได้ตัดสินใจรับจ้างเกี่ยวหญ้าเพื่อนำทรัพย์มาเลี้ยงชีพและแบ่งปันให้ทาน ด้วยจิตใจที่เด็ดเดี่ยวของท่าน ทำให้ท้าวสักกะพอพระทัยและบันดาลให้ทรัพย์สินทั้งหมดของเศรษฐีกลับคืนมาดังเดิม^{๔๓}

๓.๒.๒ ทานอุปบารมี ได้แก่ ทานที่ท่านบำเพ็ญด้วยการสละอวัยวะ เลือด เนื้อ ทานอุปบารมีนี้ ถือว่าเป็นการบำเพ็ญทานที่สำคัญ ซึ่งในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงบุคคลผู้บำเพ็ญทานประเภทนี้ไว้ เช่น มหาทานของพระเวสสันดร

ตามแนวความคิดชาวพุทธฝ่ายเถรวาทเชื่อกันว่า เวสสันดรชาดกสอนถึงการบำเพ็ญทานระดับปรมัตถบารมีของพระโพธิสัตว์ โดยยึดเอาเนื้อหาที่พูดไว้ในชาดกกล่าวคือ (๑) การบำเพ็ญทาน ๗ อย่าง อย่างละ ๗๐๐ (๒) การให้บุตรธิดาเป็นทาน และ (๓) การให้ภริยาเป็นทาน เป็นต้น การบริจาคตาน ๒ อย่างหลังจากนั้น ถือว่าเป็น “มหาบริจาคต” เพราะเป็นการให้ทานที่

^{๔๒} พุ.ชา.อ.(บาลี) ๕/๓๘๔-๓๘๒, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๕/๘๐๓-๘๑๔.

^{๔๓} พุ.ชา.อ.(บาลี) ๔/๓๓๘-๓๔๒, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๔/๖๔๘-๖๕๔.

เทียบเท่ากับเลือดและชีวิตของตนเอง อย่างไรก็ตาม คัมภีร์จรรยาปิฎกตอนค่านำเบื้องต้นนั้น ท่านได้จัดลักษณะของท่านบารมีของพระเวสสันดรเป็นเพียงทานอุปบารมี หรือมีลักษณะอยู่ในระดับกลาง เนื่องจากว่าท่านมิได้ให้ชีวิตตนเองเป็นทาน แม้ท่านคิดจะให้หรือตั้งใจจะให้ แต่ก็มีได้ทำจริง ๆ จึงไม่มีผลตามหลักการ ในการวิเคราะห์ศึกษาเรื่องนี้ ปัญหาต่อไปก็คือ

๑. พระเวสสันดรบำเพ็ญบารมีทานอย่างไร และเรื่องเช่นนี้มีปรากฏแน่ชัดที่ไหนบ้าง
๒. พระเวสสันดรบำเพ็ญทานบารมีขั้นต้นและขั้นปรมาตถ์อย่างไรบ้าง
๓. การบำเพ็ญทานบารมีดังกล่าวมีลักษณะเป็นที่ยอมรับในหลักการทาง จริยศาสตร์ทั่วไปอย่างไรบ้าง

เหตุการณ์ก่อนพระเวสสันดรเกิด

ขณะที่พระนางมุลลิตทรงพระครรภ์นั่นเอง พระองค์ได้รับสั่งให้สร้างโรงทานไว้หลายแห่ง ดังนี้ :

- (๑) ที่ประตูเมืองทั้ง ๔ แห่ง
- (๒) ที่กลางเมืองอีก ๑ แห่ง
- (๓) ที่ประตูพระตำหนักอีก ๑ แห่ง^{๔๔}

นอกจากนี้ พระนางยังตั้งพระทัยไว้ว่า แต่ละวันจะต้องบริจาคทานให้ได้ไม่น้อยกว่าหกหมื่นกหาปณะ เมื่อพระเจ้าสัณฺหะทรราชข่าวเช่นนั้น จึงรับสั่งให้เรียกโหรหลวงเข้าเฝ้าและทรงรับทราบข่าว ขณะนี้ทารกผู้ยิ่งใหญ่กำลังอยู่ในครรภ์ หากประสูติแล้วจะเป็นคนมีเมตตากรุณาอย่างสูง พระองค์ทรงมีปิตินดีที่ได้รับข่าวเช่นนั้น และทรงอนุญาตให้พระนางมุลลิตบำเพ็ญทานตามพระทัยต่อไป ขณะเดียวกัน ชาคกก็ได้บอกให้ทราบว่า นับแต่พระโพธิสัตว์มาถือปฏิสนธิแล้ว พระราชาน้อยใหญ่ในชมพูทวีป (อินเดียตอนเหนือ) ต่างก็พากันส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระเจ้าสัณฺหะทรตลอดเวลา

เวสสันดรกุมารบริจาคทานครั้งแรก

ในขณะที่พระโพธิสัตว์เสด็จประสูตินั้น พระองค์มีพระวรกายบริสุทธิ์สะอาดทุกอย่าง พระเนตรลึ้มเป็นปกติเช่นกับผู้ใหญ่ทั่วไป ขณะที่ประสูตินั้นทรงสามารถเสด็จดำเนินได้ทันทีและเสด็จดำเนินไปพร้อมกับพระมารดา พร้อมกับรับสั่งกับพระมารดาว่า ทรงปรารถนาจะได้สิ่งของมา

^{๔๔}จุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๒๕๔-๒๕๕, จุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๐๕.

แจกจ่ายแก่คนทั่วไป ขณะนั้นพระมารดาไม่ทันจะหาอะไรมาให้พระกุมารได้จึงมอบเงินจำนวนหนึ่งพันกหาปณะให้พระกุมารเพื่อบริจาทานต่อไป^{๔๕}

ทรงบริจาคเครื่องประดับ

เมื่อพระกุมารมีอายุได้ ๕ ชันษาบริบูรณ์ พระเจ้ากรุงสีพีรับสั่งให้ช่างทองคำทำเครื่องประดับมีค่ากว่า ๑๐๐ กหาปณะ เพื่อพระราชทานแก่พระกุมารในโอกาสที่มีชันษาครบ ๕ ปีบริบูรณ์ หลังจากที่รับเครื่องประดับดังกล่าวแล้ว ได้ประทานต่อให้พระพี่เลี้ยง แม้พระพี่เลี้ยงจะถวายคืนอย่างไร ก็มีทรงรับคืน จนในที่สุด พระเจ้าสัญชัยทรงทราบเหตุจึงรับสั่งให้ถือเป็นของขวัญที่ประทานจากผู้บริสุทธ์ และให้เก็บไว้อย่างดี แม้ในตอนหลังพระกุมารจะได้รับเครื่องประดับดังกล่าวอีกก็ได้ประทานต่อไปอยู่ตลอดเวลา^{๔๖}

อุดมการณ์แห่งทานบารมีของพระเวสสันดร

เมื่อพระราชกุมารทรงมีชันษา ๘ ขวบบริบูรณ์ ขณะประทับที่พระแท่นอยู่ตามลำพัง ทรงรำพึงเกี่ยวกับการให้ทานอยู่ตลอดเวลาว่า

“แม้ว่าเราได้บริจาคไปมากหลายอย่าง แต่ทั้งหมดก็เป็นเพียงวัตถุทาน คือ สิ่งภายนอกทั้งหมด เราหาได้พอใจกับการบริจาคเพียงเท่านี้ไม่”

“หากใครก็ตามต้องการให้เราบริจาคเนื้อหัวใจของเราจริงๆ เราก็ยินดีที่จะให้คนมาชำแหละผ่าเอาเนื้อหัวใจออกเป็นการบริจาทาน”

“หากใครก็ตามต้องการนัยน์ตาทั้ง ๒ ข้าง ของเราจริงๆ เราก็ยินดีอย่างยิ่งที่เสียสละดวงตาให้แก่เขาไป”

“และหากใครก็ตามต้องการเลือดและก้อนเนื้อจากร่างกายของเราจริงๆ เราก็ยินดีที่จะให้สิ่งนั้นแก่เขาไป”

เมื่อพระโพธิสัตว์หวนคำนึงถึงทานบารมีที่สูงขึ้น โดยจะบริจาคหัวใจ นัยน์ตา เลือด และก้อนเนื้อในลักษณะเช่นนี้ จึงทำให้เกิดภาวะผิปกติแก่ธรรมชาติขึ้นหลายอย่าง ดังนี้

๑. โลกมนุษย์มีความสัมพันธ์กันอย่างแรง
๒. ยอดเขาพระสุเมรุหวั่นไหว
๓. สายฟ้าฟาดพร้อมกับฝนตกอย่างหนัก
๔. ท้าวมหาพรหมส่งเสียงร้องรับรอง

^{๔๕} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๒๕๔-๒๕๕, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๑๑.

^{๔๖} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๒๕๖, พุ.ชา.อ.(ไทย)๔/๓/๖๑๑.

๕. ห้วงมหาสมุทรมีคลื่นสนั่นหวั่นไหว
๖. ท้าวสักกะปรบพระหัตถ์รับรอง
๗. เอกภพทั้งหมดตลอดทั้งพรหมโลกส่งเสียงร้องอย่างกึกก้อง^{๔๗}

ราชตระกูลผู้ทรงธรรม

หลังจากที่พระโพธิสัตว์ได้รับการอภิเษกสมรสแล้ว พระองค์ได้ปฏิบัติธรรมด้วยการบำเพ็ญทานบารมีอย่างมากมายแต่ละวันทรงบริจาคทานเป็นเงินมากถึงหกหมื่นกหาปณะ ขณะเดียวกันก็จะเสด็จตรวจเยี่ยมโรงงานทั้ง ๖ แห่ง อย่างน้อย เดือนละ ๖ ครั้งเป็นประจำ

พระราชทานช้างเผือก

เมื่อวันพระเวสสันดรประสูตินั้นมีแม่ช้างตัวหนึ่งนำเอาลูกช้างเผือกจากป่ามาทิ้งไว้ที่โรงช้างหลวง ลูกช้างตัวนี้ประกอบด้วยคุณลักษณะมหามงคลทุกอย่าง หลังจากที่แม่ช้างเผือกเชือกนี้มาอยู่ในราชสำนักแล้วทำให้พระโพธิสัตว์ได้รับทุกสิ่งทุกอย่างที่ทรงมีพระประสงค์จะได้ ดังนั้นจึงพระราชทานนามให้ช้างเผือกเชือกนี้ว่า “ปัจฉัย” หรือ “ปัจฉัยนาค” เพราะเป็นช้างมหามงคลเกิดมาเพื่อแผ่นดินของพระองค์

ในยุคนั้นเอง เกิดข้าวยากหมากแพง เนื่องจากฟ้าฝนแล้งที่เมืองกาลิงคะอย่างหนัก ประชาชนหันมาใช้การปล้นสะดมและมีงานอาชีพต่างๆ เลี้ยงชีพ เนื่องจากความอดอยากและหิวโหย พวกเขาต่างก็พากันมาเดินขบวนเพื่อยื่นข้อเสนอให้พระเจ้ากาลิงคะทราบถึงสถานการณ์ด้วยพระองค์เองพระองค์ทรงยืนยันกับฝูงชนว่า จะหาหนทางช่วยให้ฝนตกอย่างรวดเร็วที่สุด ด้วยการถือศีลรักษาอุโบสถตามราชประเพณีแต่ก็ไร้ผล

ในที่สุด พระองค์ทรงขอคำแนะนำจากประชาชนว่าจะมีวิธีใดที่จะทำให้ฝนตกได้บ้าง เมื่อทรงทราบว่า พระเวสสันดรผู้เป็นพระโพธิสัตว์ทรงมีช้างมงคลอยู่ในแผ่นดินหนึ่งเชือกที่สามารถทำให้ฟ้าฝนตกได้ตามฤดูกาล และขณะเดียวกันก็ทรงทราบว่า พระองค์ทรงเป็นธรรมิกราชาและทรงบำเพ็ญทานบารมีอย่างมากมายอย่างที่หาใครเปรียบเทียบมิได้ ดังนั้น หากชาวกาลิงคะได้รับพระราชทานช้างดังกล่าวแล้ว ก็จะทำให้ฟ้าฝนตกตามต้องการได้

เมื่อพระเจ้ากาลิงคะทรงรับจัดการเรื่องนี้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนแล้ว จึงทรงแต่งตั้งราชทูตขึ้นมา ๔ คน ให้ไปดำเนินการ เมื่อราชทูตได้เดินทางไปถึงกรุงเชตุรซึ่งเป็นนครหลวงของรัฐสิพีและได้โอกาสเข้าเฝ้าพระเวสสันดรเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์และความเป็นไปทางเมืองกาลิงคะให้ทรงทราบแล้ว พระองค์ทรงมีปิตินคืออย่างยิ่ง ทรงพระราชทานช้าง “ปัจฉัย” ให้

^{๔๗} พ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๒๗๗, พ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๑๒.

พวกเขาทันที พร้อมทั้งถวายช้าง ๔ คน และพลทหารติดตามช้างอีกจำนวน ๕๐๐ คน ตลอดทั้งเครื่องประดับช้างจำนวนมากมาย^{๔๘}

มหาทานจำนวนเจ็ดร้อยอย่าง

เมื่อการเจรจาต่อรองกันระหว่างประชาชนกับพระเวสสันดรได้ตกลงว่าพระองค์อาจอยู่พักที่วังหลวงนี้ได้อีกเพียงวันเดียวเท่านั้น พระองค์จึงได้เรียกเสนาบดีผู้ใกล้ชิดคนหนึ่งเข้าเฝ้าและทรงแจ้งให้ทราบว่า ก่อนจะเสด็จไปประทับที่เขาวงกตคีรีนั้น ทรงมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะบำเพ็ญทานสิ่งของจำนวน ๗ อย่าง ๆ ละหนึ่งร้อย รวมทั้งหมดเป็นจำนวน ๗๐๐ อย่าง เรียกว่า สัตตสตกมหาทาน พระองค์ทรงขอร้องให้เสนาบดีจัดสิ่งเหล่านี้ไว้พร้อมและครบจำนวนในวันรุ่งขึ้นสิ่งดังกล่าวได้แก่ (๑) ช้าง (๒) ม้า (๓) รถม้า (๔) สตรี (๕) วัว (๖) ทาสชาย และ (๗) ทาสหญิง นอกจากนี้เป็นอาหารและเครื่องดื่ม ทั้งสุรา น้ำมาที่พอให้เป็นทานได้

สิ่งที่น่าสังเกตอย่างยิ่งในที่นี้คือว่า สาเหตุที่ทำให้พระเวสสันดรถูกเนรเทศไปอยู่ป่าในสภาพผู้ลี้ภัยทางการเมืองเช่นนี้ทำให้เป็นเรื่องของความผิดโทษทางการเมืองไม่ แต่เป็นเรื่องของความเมตตากรุณาเกินขอบเขตที่ประชาชนจะยอมรับได้จึงต้องขึ้นศาลประชาชนในที่สุด อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องในสิ่งที่พระองค์ได้กระทำไปแล้วนั้น จึงขออนุญาตขยายเวลาเดิมออกไปอีกหนึ่งวัน เพื่อการบำเพ็ญทานอีกต่อไป สิ่งของต่างๆ ที่จะนำมาแจกจ่ายให้ประชาชนจำนวนดังกล่าว ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีค่าและจัดสรรมาอย่างดีทั้งสิ้น คัมภีร์ชาดกได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งของดังกล่าวดังนี้

๑. ช้างหนึ่งร้อยเชือก ช้างแต่ละตัวต่างก็ได้รับที่ประดับตกแต่งด้วยของมีค่าทั้งสิ้น พร้อมทั้งนายควาญช้างอีกตัวละหนึ่งคน
๒. ม้าสินธุ ม้าแต่ละตัวต่างก็ได้รับการตกแต่งอย่างเต็มเกียรติยศ พร้อมทั้งคนขี่ม้าประจำแต่ละตัวด้วย
๓. รถม้า รถม้าแต่ละคันต่างก็ได้รับการตกแต่งอย่างเต็มที่ ทั้งธงชัยประดับหัวรถและอื่น ๆ รถม้าแต่ละคันต่างก็มีม้าเทียมและคนขับรถขึ้นปรากฏอย่างสง่าผ่าเผย
๔. สตรีชาวเมือง ผู้หญิงมีหน้าตางดงามที่เลือกสรรมาแล้วอย่างดี ได้ทรงมอบให้ไปพร้อมกับรถม้านั้นด้วย
๕. แม่โค พร้อมด้วยหมอน้ำนมโคที่ทำด้วยเงินอย่างดี
๖. ทาสชาย ที่เข้มแข็ง
๗. ทาสหญิง ที่เข้มแข็ง

^{๔๘} พ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๐๐-๓๐๑, พ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๑๔-๖๑๕.

สิ่งที่น่าสังเกตในที่นี้ก็คือว่า คัมภีร์มิได้พูดอะไรมาเกี่ยวกับทาส ชาย – หญิง พวกเขา พร้อมทั้งจะเสียดสีตามที่พระเวสสันดรต้องการหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ในยุคอดีตนั้น ทาสชาย-หญิง มีฐานะเสมือนวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณที่เจ้าของทาสจะทำอย่างไรก็ได้^{๔๕}

พระราชทานนม้าพระที่นั่ง

แม้กระทั่งเวลาถูกเนรเทศให้ไปลี้ภัยที่เขาวงกตคีรีนั้นพระเวสสันดรยังรับสั่งให้พระนางมัทรีซึ่งเสด็จติดตามไปพร้อมกับพระโอรสทั้งสองพระองค์ ให้มองดูว่ามีชาวบ้านคนไหนส่งคนตามมารับทานอีกบ้าง ขณะที่รับสั่งเสร็จเท่านั้น ก็ทอดพระเนตรเห็นพราหมณ์อีก ๔ คน ซึ่งมาเพื่อขอรับม้า เนื่องจากพวกเขาไปรับมหาทานคราวก่อนไม่ทัน พระองค์ก็ทรงยินดีพระราชทานม้าให้พวกเขาไปตามประสงค์ หลังจากนั้นอีกไม่นาน ก็มีพราหมณ์อีกคนหนึ่งวิ่งตามมาขอพระราชทานนม้าพระที่นั่ง ก็เสด็จลงจากรถและมอบนม้าให้เขาไป แล้วเสด็จด้วยพระบาทเข้าสู่เขาวงกตต่อไป

จากพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่า แม้พระเวสสันดรจะบริจาคสิ่งของมากมายในการบำเพ็ญทาน แต่ทั้งหมดก็เป็นเพียงสิ่งภายนอก ที่ถือว่าเป็นบารมีทานระดับต้น ในฐานะที่ทรงเป็นผู้มีความเมตตากรุณาต่อผู้ยากจนเท่านั้น มากกว่าที่จะทรงมีเป้าหมายหรือคุณธรรมอันสูงสุดคือ “สัพพัญญุตญาณ” หรือ “ความเป็นพุทธะ” ในอนาคต อย่างไรก็ตามจะพบว่า การบำเพ็ญทานบารมีต่อไปของพระองค์ มีเป้าหมายอยู่ที่ความเป็น “สัมมาสัมพุทธะ” อย่างแน่นอน^{๔๖}

โอรสบริจาค

ที่นครกาลิงคะ มีพราหมณ์แก่คนหนึ่งชื่อชุกซึ่งมีอาชีพเดินขอราน ชุกได้ฝากเงินที่หามาได้ไว้กับครอบครัวเพื่อนเก่าคนหนึ่ง แล้วออกเดินทางเพื่อภิกขาต่อไป ครั้นกลับมาแล้วก็ไปขอรับเงินจำนวน ๑๐๐ กหาปณะ คืนจากเพื่อนแต่ก็ได้รับคำบอกว่าจะใช้เงินคืนด้วยวิธีการแต่งงานกับธิดาสาวคนสวยของคนชื่อ อมิตา หรือ อมิตาปนา

ครั้งแต่งงานเรียบร้อยพราหมณ์ชุกก็พาเอาภริยาสาวไปอยู่ที่บ้านตัวเอง ซึ่งชาวบ้านระแวกนั้นต่างก็พากันอิจฉาพราหมณ์ชุกที่มีโอกาสได้หลับนอนกับอมิตาเมียสาวคนสวย ส่วนผู้หญิงบางคนก็ตัดพ้อต่อว่า บางคนก็เพ่งมองจนตาไม่กระพริบ บางคนอดทนไม่ไหวก็เข้าไปทำร้ายร่างกายถึงกับบาดเจ็บ จนนางอดทนไม่ไหวไม่กล้าออกนอกบ้านและได้ขอให้พราหมณ์ชุกไปหาคนใช้มาให้นาง

^{๔๕} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๐๘-๓๐๙, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๒๕-๖๒๖-๖๔๑.

^{๔๖} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๓๕-๓๓๖, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๕๕-๖๕๖.

คำโบราณว่า “หากความรักท่วมอก ก็ตกนรกทั้งเป็น” นี้มีความจริงกับชูชก เมื่อชูชกได้รับคำขอร้องจากภริยา ก็ออกเดินทางไปถึงเมืองสีพี เพื่อเข้าเฝ้าขอพระราชทานราชโอรสและธิดามาให้เป็นคนใช้ภริยา ครั้นทราบว่า เวสสันดรเสด็จไปประทับที่เขาวงกตคีรี ก็ได้ตามไป ณ ที่นั้น

แต่ก่อนจะเข้าเฝ้าต้องผ่านการตรวจของคนเฝ้าป่า คือนายพรานเจตบุตร และท่านอจตะฤๅษีเสียก่อน จึงจะผ่านเข้าถึงอาศรมที่ประทับพระเวสสันดรได้ เมื่อชูชกมีโอกาสดำเนินมาถึงที่ประทับก็รีบชักแม่น้ำทั้ง ๕ ทำให้พระเวสสันดรสดชื่นพระทัยเสียก่อน

“แม่น้ำทั้ง ๕ สาย คือ คงคา ยมuna อจิรวดี สารภูและมะหิมา เป็นมหานทีที่กว้างใหญ่และให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ผู้อาบดื่มได้ทุกคนฉันใดก็ดี น้ำพระทัยของพระเวสสันดรก็เช่นกัน คือทรงยินดีให้ทานบริจาคแก่สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าผู้เข้าเฝ้าถึงที่ประทับ...”

“พราหมณ์ชูชก ท่านเองเปรียบเสมือนคนที่นำเอาเงินจำนวนพันจำนวนหมื่นกหาปณะมามอบให้แก่เรา...”

เมื่อพระเวสสันดรทรงยินดีต่อคำพูดและทานบริจาคต่อชูชก จึงทรงรับปากที่จะบริจาคโอรสธิดา และทรงยืนยันในการรับสั่งนี้ด้วยพระองค์ว่าทรงพอพระทัยมอบพระโอรสทั้งสองไปเป็นทาสของชูชก แต่ทรงขอร้องให้คอยพบพระนางมัทรีซึ่งเสด็จไปหาผลไม้และห้วงมันอยู่ในป่าให้กลับมา ก่อน หรืออาจจะพักแรมสักคืนก็ได้ แต่พราหมณ์ ชูชกให้การปฏิเสธยืนยันที่จะนำพระโอรสทั้งสองไปให้ได้ก่อนเย็นวันนั้นเอง

ก่อนที่พระเวสสันดรผู้เป็น โภทิสัตว์จะมอบราชโอรสทั้งสองให้แก่ชูชกนั้น พระองค์ได้บอกให้พระกุมารทั้งสองได้ทราบถึงเป้าหมายแห่งการบำเพ็ญทานบารมีของพระองค์อย่างชัดเจน

“ลูกทั้งสองสุดที่รักของพ่อ... ขอให้ลูกทั้งสองช่วยกันบำเพ็ญทานบารมีร่วมกับพ่อเถอะนะลูก...”

“สิ่งใดก็ตามที่ลูกสามารถทำตามทีพ่อขอร้องนั้น เป็นสิ่งให้ความปลาบปลื้มปีติยินดียิ่งกับพ่อ...”

“ขอให้ลูกทั้งสองจงเป็นเสมือนหนึ่งเรือลำใหญ่ช่วยขนสรรพสัตว์ทั้งปวงข้ามห้วง โขมะสงสารไปสู่แดนแห่งอมตะนิพพานอันหาความทุกข์มิได้ด้วยเถิด...”

เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นการมอบพระกุมารให้โดยชอบธรรมแก่ ชูชกนั้น พระองค์ทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกบนฝ่ามือทั้งสองของพราหมณ์ชูชกและทรงตั้งจิตอธิษฐานต่อไปว่า

“ขอให้ทานบารมีอันนี้จงเป็นปัจจัยนำไปสู่สัพพัญญุตญาณซึ่งเป็นยอดปรารถนาของเรามากกว่าบุตรธิดาตั้งร้อยเท่า พันเท่า หรือหมื่นเท่า...”

ในที่นี้ ผู้อ่านบางท่านอาจตั้งปัญหาขึ้นในใจว่า พฤติการณ์เช่นนี้จะถือเป็นทานบารมีอย่างถูกต้องหรือไม่ จึงขอให้ระลึกถึงหลักการบำเพ็ญทานตามเกณฑ์ดังกล่าวไว้แล้วในตอนต้น และเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ดังนี้

๑. ในส่วนของผู้ให้คือพระเวสสันดรเอง ท่านเป็นผู้พร้อมจะให้แก่ชุกด้วยจิตใจอย่างมั่นคงอยู่แล้ว

๒. ในส่วนของโอรสและพระธิดานั้น ทั้งสองพระองค์ก็พร้อมที่จะปฏิบัติตามคำขอร้องของพระบิดา โดยมีเกรงต่ออันตรายใด ๆ

๓. ในส่วนของพระนางมัทรีผู้เป็นมารดา เมื่อทรงรับทราบเหตุการณ์ทุกอย่างแล้ว ก็ทรงอนุโมทนาด้วยความยินดี

ภริยาบริจาต

หลังจากที่พระเวสสันดรได้ให้พระกุมารทั้งสองเป็นทานบริจาตแก่ชุกไปแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงคำนึงในพระทัยว่า หากจะมีใครผู้ชั่วช้าอีกสักคนเดินทางไปขอเอาพระนางมัทรีอีก พระเวสสันดรก็ต้องให้เขาไปตามต้องการ ซึ่งก็จะทำให้พระองค์ได้รับความเดือดร้อนต่าง ๆ อย่างแน่นอน ดังนั้นจึงทรงแปลงตัวเป็นพราหมณ์เข้าไปขอพระนางมัทรีเสียเองเพื่อให้พระเวสสันดรได้บำเพ็ญบารมีง่ายขึ้น

เมื่อท้าวสักกะแปลงพระองค์เป็นพราหมณ์เข้าพบพระเวสสันดร และออกปากขอพระนางมัทรี พระองค์ทรงมีปิตินคืออย่างยิ่ง รีบหยิบเอาน้ำทักษิโณทกหลังลงบนหัตถ์ท้าวสักกะเพื่อให้เป็นหลักประกันว่า พระองค์ได้มอบภริยาให้เป็นทานไปแล้ว^{๕๐}

วัตถุทานของเวลามะพราหมณ์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเวลามพราหมณ์ได้ให้ทานอย่างมหาศาลจำแนกได้ดังนี้

๑. หม้อทองคำบรรจุเงินเต็มหม้อ จำนวน	๘๔,๐๐๐
๒. หม้อเงินบรรจุทองคำเต็มหม้อ	๘๔,๐๐๐
๓. หม้อเงินบรรจุทองคำเต็มหม้อ	๘๔,๐๐๐
๔. ม้าพร้อมด้วยเครื่องประดับมีค่าทุกอย่าง	๘๔,๐๐๐
๕. รถม้าพร้อมด้วยเครื่องประดับมีค่าทุกคัน	๘๔,๐๐๐
๖. หม้อเงินบรรจุน้ำมันที่บริสุทธิ์	๘๔,๐๐๐

^{๕๐} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๔๒๑-๔๒๘, พุ.ชา.อ.(ไทย)๔/๓/๗๖๑-๗๖๕.

๑. สตรีสาวใช้ผู้แต่งตัวอย่างงดงาม ๘๔,๐๐๐
 ๒. เครื่องนุ่งห่มกันหนาวและร้อนอย่างดีที่สุด ๘๔,๐๐๐
 ๓. เสื้อผ้าชนิดใหม่ ค้าย ขนสัตว์และอื่น ๆ อย่างดีที่สุด ๘๔,๐๐๐^{๕๒}

การบำเพ็ญทานบารมีของเวลามพราหมณ์ มีลักษณะใหญ่โต การบำเพ็ญทานของเวลามะมีลักษณะยิ่งใหญ่ทั้งปริมาณและคุณภาพว่าทานของพระเวสสันดร แต่ก็มีได้จัดให้อยู่ระดับของ “อุปบารมี” เพราะเป็นเรื่องของการให้ทางวัตถุแต่อย่างเดียว แม้จะถือกันว่าเป็นเพียงทานบารมีระดับต้น แต่ก็มิได้หมายความว่าหาคคุณค่าอะไรมิได้ เพราะอย่างน้อยที่สุดผู้ให้ก็มีความพร้อมจะให้ ผู้รับก็ต้องการจะรับ และสิ่งที่ได้ให้ก็มีความพร้อมจะให้ ผู้รับก็ต้องการจะรับ และสิ่งที่ได้ให้ก็มีความประณีต และมีค่าในตัวเองอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม อาจยอมรับได้ว่า การบำเพ็ญทานในลักษณะ ๒ อย่างของเวลามะนั้น เป็นการแสดงให้เห็นทั้งที่เป็นทานบารมีเบื้องต้นและทานอุปบารมีด้วย กล่าวคือ

- (๑) การแจกจ่ายของทั่วไป มีลักษณะเป็นทานบารมีขั้นต้น
 (๒) การเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อนำภัตตาหารเข้าไปถวายพระปัจเจกโพธิเป็นอุปบารมีด้วย

พญาช้างฉัททันต์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างฉัททันต์เป็นหัวหน้าโขลงช้างอาศัยอยู่ป่าเชิงเขาหิมาลัย พญาฉัททันต์มีตัวขาวผ่อง ลูกน้อยน่ารักเป็นประกาย ปากสีแดงเช่นกับชาดงาภูเขาขาวสะอาด เช่นกับเงินยวง และมีนิ้วเท้าขาวสะอาดเหมือนกับมีคนมารักษาอยู่ประจำ วันหนึ่ง นายพรานป่าเดินทางจากเมืองพาราณสีออกไปล่าเนื้อถึงเขตที่อยู่พญาฉัททันต์เขาเกิดหลงทางเดินวนไปเวียนมา อยู่ในป่าเป็นเวลาหลายวันจนทำให้สิ่งของและอาหารที่นำติดตัวมาหมดลง เมื่อพญาฉัททันต์มาพบเข้าก็เกิดความสงสาร อยากช่วยให้เขาได้กลับบ้านโดยปลอดภัย แต่ก่อนที่จะปล่อยให้เขาพรานเดินเข้าเส้นทางถึงเมืองพาราณสี ได้เตือนไม่ให้เขาบอกใครเกี่ยวกับที่อยู่ของตน

เมื่อนายพรานกลับถึงเมืองพาราณสีแล้ว เขากลับไปติดต่อกับช่างแกะสลักว่าอยากได้งาช้างทั้งเป็นหรือไม่ แน่แน่นอนธุรกิจคือธุรกิจ เขาได้เดินทางกลับเข้าสู่เชิงเขาหิมาลัยอีกครั้งพร้อมทั้งลูกศรอาบยาพิษ เพราะคิดไว้ว่าหากจับเป็นไม่ได้ก็จะจับตาย ตามประสาคนออกตัญญู เมื่อเขาพบพญาฉัททันต์แล้วก็เข้าไปขอเลื่อยเองาทันที

พระโพธิสัตว์ผู้มีชีวิตในรูปลักษณะสัตว์เดียรัจฉานคือพญาฉัททันต์ มีความปีติยินดีอย่างล้นพ้น ได้มอบงาเป็นทานบารมีเพื่อช่วยนำไปสู่ “สัมมาสัมโพธิญาณ” ซึ่งตนเองมีความรักและ

^{๕๒} อก.นวก.(บาลี)๒๓/๒๐/๓๒๑-๓๒๔, อก.นวก.(ไทย) ๒๓/๒๐/๔๗๐-๔๗๔.

ปรารถนารุ่งกว่ากระดุกงนั้บหมื่นเท่า หลังจากที้นายพราน ได้รับงาช้างข้างหนึ่งจากพญาทัณฑ์ทัณฑ์แล้ว เขาได้วนกลับมาขออีกข้างหนึ่ง ซึ่งก็ได้รับการอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากพญาทัณฑ์ทัณฑ์เช่นเคย^{๕๓}

พระเจ้าสิริวิราช

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสิริกุมารพระโอรสของพระเจ้าสิริวิราชครองราชย์สมบัติอยู่แห่งอริยฐานุปรนกร แคว้นสิพี เมื่อพระบิดาสวรรคต พระโพธิสัตว์ได้ครองราชย์สมบัติทรงพระนามว่าพระเจ้าสิริวิราชทรงตั้งอยู่ในราชธรรม ทรงสร้างโรงทาน ๖ แห่ง บริจาคมหาทานวันละ ๖๐๐,๐๐๐ กหาปณะทุกวัน ทรงดำริที่จะสละอวัยวะเป็นทานแก่ผู้อื่น เนื่องจากพระองค์ทรงเห็นว่า ได้สละทรัพย์ภายนอกมาเป็นจำนวนมากแล้ว หากได้สละอวัยวะซึ่งเป็นทรัพย์ภายในแล้วย่อมจะได้รับอานิสงส์มากเพราะการสละอวัยวะเป็นเรื่องที่ทำได้โดยยาก ท้าวสักกะทรงทราบความคิดของพระเจ้าสิริวิราช จึงทรงแปลงกายเป็นพราหมณ์มาทดสอบกำลังใจ พราหมณ์ได้มาขอดวงตาจากพระเจ้าสิริวิราช พวกอำมาตย์ข้าราชการและประชาชนได้ห้ามพระองค์ไว้ แต่พระเจ้าสิริวิราชได้สละนัยน์ตาดด้วยความเต็มใจ แม้พระองค์จะเจ็บปวดเพียงใดแต่ความปีติยินดีจากการบำเพ็ญทานได้ข่มความเจ็บปวดไว้ได้ หลังจากนั้นพระองค์ก็ได้สละราชสมบัติออกบวช ต่อมาท้าวสักกะจึงได้แปลงกายต่อหน้าพระเจ้าสิริวิราช และให้พรต่อพระองค์ทำให้นัยน์ตาของพระองค์กลับคืนมาดังเดิมและมีอานุภาพยิ่งกว่าเดิม พระราชาจึงได้เสด็จกลับสู่พระนครและปกครองบ้านเมืองอย่างสงบสุข^{๕๔}

๓.๒.๓ ทานปรมัตถบารมี ได้แก่ ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละชีวิต ซึ่งนับว่าเป็นบารมีขั้นสูงสุดและเป็นการกระทำที่ยากยิ่ง จากการศึกษาได้พบว่า พระโพธิสัตว์สละชีวิตเพื่อผู้อื่นซึ่งปรากฏในชาดกว่า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระต่ายป่า มีสหายอีก ๓ ตัว คือ ลิง สุนัขจิ้งจอกและนาก สหายทั้ง ๓ ตัว จะประชุมเพื่อฟังคำสอนในเรื่องของการให้ทาน รักษาศีลและอุโบสถศีลของกระต่ายอยู่เสมอ วันหนึ่งก่อนถึงวันอุโบสถ กระต่ายได้สอนสหายทั้งสาม ให้สมาทานอุโบสถศีล โดยให้เหตุผลว่าเมื่อสมาทานศีลสมบูรณ์แล้วก็ฟังบริจาคตาน ทานนั้นจะมีอานิสงส์มาก เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายจงให้ทานแก่ผู้มาก่อนแล้วจึงบริโภคนองภายหลัง ในวันรุ่งขึ้น นากได้ปลามา ๓ ตัว สุนัขจิ้งจอกได้เนื้ออย่าง ๒ ชิ้น ลิงได้ผลมะม่วง ๑ ผล ส่วนกระต่ายป่าได้ออกไปกินหญ้าแพรกแล้วกลับมาเข้านอนนึกว่า เมื่อจากทั้งหลายมาหาเรา เขาไม่อาจจะกินหญ้าได้ อาหารอย่างอื่นเราก็ไม่มี เราจะให้เนื้อในร่างกายเป็นทาน

^{๕๓} จุ.ชา.อ.(บาลี)๗/๑๘๐-๒๐๓, จุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๗/๓๗๗-๔๐๘.

^{๕๔} จุ.จริยา.อ.(บาลี)๗๗-๘๑, จุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๗/๖๒-๘๐.

ด้วยอนุภาพความตั้งใจสละเลือดเนื้อให้เป็นทาน ทำให้ร้อนถึงอาสนะของท้าวสักกะ พระองค์พิจารณาคุณก็ทราบเหตุ จึงแปลงเพศเป็นพราหมณ์เพื่อไปทดสอบกำลังใจของกระต่าย โภทิสัตว์ พราหมณ์ได้ไปขออาหารจากนาค สุนัขจึงจอกและลิง ตามลำดับ พราหมณ์ก็ได้อาหาร ตามความประสงค์ ต่อมาพราหมณ์ก็ได้ไปขออาหารจากกระต่าย เนื่องจากกระต่ายกินหญ้าเป็น อาหาร แต่กระต่ายไม่สามารถให้หญ้าเป็นอาหารแก่พราหมณ์ได้ กระต่ายจึงได้ตัดสินใจสละชีวิต ของตนให้เป็นอาหารแก่พราหมณ์ กระต่ายได้ให้พราหมณ์เก็บฟืนมาก่อกองไฟ ก่อนจะกระโดดเข้า กองไฟ กระต่ายได้สะบัดตัวเพื่อให้สัตว์ในระหว่างขนของตนกระเด็นออกไปเสียให้หมด แล้ว กระโดดเข้ากองไฟด้วยจิตใจอันเบิกบาน แต่ไฟนั้นไม่อาจทำให้ร้อนแม้เพียงขุมขนหนึ่ง พราหมณ์ จึงตอบว่า “ดูก่อนบัณฑิต เรามีใช้พราหมณ์ธรรมดา เราคือท้าวสักกะ พรารณาจะทดลองใจของ ท่าน” กระต่ายจึงประกาศว่า “ข้าแต่สมเด็จพระอินทราชา ขอพระองค์จงประทับยืนอยู่ก่อน ถ้าโลก อันเป็นที่อยู่ด้วยกันนี้ทั้งสิ้น จะทดลองข้าพเจ้าในเรื่องทาน ก็จะเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ให้ทานโดยแท้ เพราะข้าพเจ้าพอใจในการให้ทานเป็นอย่างยิ่ง” ท้าวสักกะตอบว่า “ดูก่อนบัณฑิต คุณของท่านจง ปรากฏอยู่ตลอดกัปเกิด” ครั้นดังนี้แล้ว จึงนำเอาแท่งภูเขาไปจารีกรูปกระต่ายไว้ในดวงจันทร์ แล้ว นำกระต่ายกลับไปนอนในหญ้าแพรกที่พุ่มไม้ตามเดิม แล้วเสด็จกลับสู่สวรรค์^{๕๕}

๓.๓ พระชาติที่พระโภทิสัตว์บริจาคทรัพย์

เมื่อพระเวสสันดรพระโภทิสัตว์ประสูติจาก พระครุฑพระมารดา ทรงลี้มพระเนตร ประสูติ พอแต่ประสูติเท่านั้น ก็ทรงเหยียดพระหัตถ์ทูลขอพระราชทรัพย์จากพระมารดาเพื่อ บำเพ็ญทาน ลำดับนั้น พระนางศุสดีได้พระราชทานทรัพย์มีค่า ๑,๐๐๐ กหาปณะ ให้พระกุมาร เพื่อบำเพ็ญทานตามพระอัยยาศัย^{๕๖}

กล่าวกันว่า แม้ขณะที่พระโภทิสัตว์ (เวสสันดร) อยู่ในพระครุฑ ก็เป็นเหตุให้พระ มารดาคือ พระนางศุสดีทรงมีน้ำพระทัยในการบริจาคตาน ดังพุทธคำรัสที่มาในเวสสันดรจรียาว่า “เมื่อเรายังลงสู่พระครุฑของพระมารดา ด้วยเดชของเรานั้น พระมารดาของเราจึงเป็นผู้มีความ ยินดีในการให้ทาน ทรงบำเพ็ญทานแก่คนยากจน คนป่วยไข้ คนแก่ ยากจน คนเดินทาง สมณพราหมณ์...”^{๕๗}

พระเวสสันดรในฐานะเป็นพระโภทิสัตว์องค์หนึ่ง ทรงบำเพ็ญบารมีตามอุดมคติชีวิต แบบพระโภทิสัตว์เช่นเดียวกับพระโภทิสัตว์ทั้งหลาย โดยทั่วไปแล้ว จะเข้าใจกันว่าพระเวสสันดร

^{๕๕} พุ.จรียา.(บาลี)๑๒๓-๑๓๑, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๔/๔๘๒-๔๘๕.

^{๕๖} พุ.จรียา.อ.(บาลี)๕๖, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๑๐-๖๑๑.

^{๕๗} พุ.จรียา.อ.(บาลี)๕๕, พุ.จรียา. อ.(ไทย) ๕/๓/๑๕๔.

ทรงบำเพ็ญเฉพาะทานบารมีเท่านั้น แต่ความเป็นจริงแล้ว ได้ทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง ๑๐ ประการในชาตินี้ ดังจะกล่าวต่อไป แต่บารมีที่เด่นชัดที่สุดที่พระเวสสันดรโพธิสัตว์ได้ทรงบำเพ็ญ คือ “ทานบารมี” และการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร พอสรุปตามลำดับดังนี้

ทรงบำเพ็ญทานบารมีครั้งแรก

เมื่อพระเวสสันดรประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดาที่ทรงทูลขอราชทรัพย์เพื่อ บำเพ็ญทาน พระนางสุสติได้พระราชทานทรัพย์มีค่า ๑,๐๐๐ กหาปณะให้ พระกุมารเพื่อ บำเพ็ญทานตามพระอัยยาศัย ต่อมาเมื่อพระกุมารทรงมีพระชันษาได้ ๔-๕ พระชันษา พระ เจ้าสุทนต์ (พระราชบิดา) ทรงรับสั่งให้ช่างทองทำเครื่องประดับนั้นแล้วก็ทรงประทานให้พระพี่ เลี้ยง แม้พระพี่เลี้ยงจะถวายกินอย่างไร พระกุมารก็มีทรงรับกิน พระราชาทรงสดับจึงตรัสว่า เครื่องประดับที่พระโอรสของเราให้ เป็นอันให้ดีแล้ว พระองค์ทรงให้ช่างทำเครื่องประดับอย่าง อื่นอีก พระกุมารก็ทรงให้อีก ขณะที่เป็นทารกนี้เองได้ให้ทานเช่นนี้ถึง ๕ ครั้ง^{๕๔}

การพระราชทานช้างปัจจัยนาค

ทุกวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ (หรือทุกกึ่งเดือน) พระเวสสันดรจะทรงช้างปัจจัยนาคไปยังโรง ทานเพื่อทรงบำเพ็ญทาน วันหนึ่ง ขณะที่พระองค์ทรงช้างไปยัง โรงทาน ได้มีพราหมณ์ชวกาล ิงครรัฐ ๘ คนเข้ามากราบทูลขอพระราชทานช้างปัจจัยนาค โดยอ้างเหตุว่า กาลิงครรัฐนั้นฝนไม่ตก เกิดทุพภิกขภัย ข้าวยากหมากแพง ประชาชนอดอยาก ขอพระองค์ได้โปรดพระราชทานช้างมงคล ตัวประเสริฐ

พระเวสสันดร ได้สดับคำกราบบังคมทูลของพราหมณ์ชวกาลิงครรัฐดังนั้นก็ทรงมี พระราชศรัทธา ไม่ทรงหวั่นไหว มีพระทัยแน่วแน่ไปในการบริจาคทานและทรงพระราชทานช้าง ปัจจัยนาคให้แก่พราหมณ์ ด้วยพระดำรัสว่า “เราจะให้ช้างพลายชั่มมันตัวประเสริฐนี้ ซึ่งเป็นช้าง ราชพาหนะอันสูงสุด ตามที่พราหมณ์ทั้งหลายได้ทูลขอ ด้วยจิตอันไม่หวั่นไหว” หรือดังพระพุทธ คำรัสที่ปรากฏในเวสสันดรจรียาว่า “พราหมณ์ทั้งหลายขอสิ่งใดกะเรา เราก็จะให้สิ่งนั้น ด้วยจิต อันไม่หวั่นไหว และเราไม่ซ่อนเร้นของที่เรามิอยู่ เพราะใจของเรายินดีในการให้ทาน” แล้ว พระองค์ก็เสด็จลงจากช้างพระที่นั่ง ทรงจับวงช้างปัจจัยนาคตัวประเสริฐวางลงบนมือพราหมณ์ แล้วทรงหลั่งน้ำเต้าทองลงบนมือพราหมณ์ พระราชทานช้างปัจจัยนาคให้แก่พราหมณ์ชวกาลิงค รรัฐ ขณะนั้นได้เกิดเหตุอัศจรรย์คือ เขาสิเนรุราชและป่าหิมพานต์ทั้งสิ้นสั่นสะเทือนไปทั่ว^{๕๕}

^{๕๔} จุ.จรียา.อ.(บาลี)๕๖, จุ.จรียา. อ.(ไทย) ๔/๓/๖๑๖.

^{๕๕} จุ.จรียา.อ.(บาลี)๕๕, จุ.จรียา. อ.(ไทย) ๕/๓/๑๗๔-๑๗๗.

ข่าวการพระราชทานช้างปัจจัยนาคของพระเวสสันดรได้แพร่ไปทั่วเมืองสีพี บรรดาชาวเมืองที่ทราบข่าวต่างก็โกรธเคืองต่อการกระทำของพระเวสสันดรเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าช้างนั้นเป็นสมบัติของนครสีพี ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของพระองค์จึงพากันมาชุมนุมคัดค้านและกราบทูลพระเจ้าศุขชัยตั้งข้อความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ แว่นแคว้นของพระองค์ถูกทำลายแล้ว เพราะพระเวสสันดร ผู้เป็นพระราชโอรสของพระองค์ได้พระราชทานช้างปัจจัยนาคตัวประเสริฐของเราทั้งหลาย ที่ชาวแคว้นสักการะบูชา

ชาวนครสีพีที่มาชุมนุมกันต่างก็ป่าวร้องกล่าวโทษพระเวสสันดรต่าง ๆ นานา เพราะเหตุที่พระเวสสันดรทรงพระราชทานช้างตัวประเสริฐที่ฉลาดในยุทธหัตถีเป็นช้างเผือกขาวผ่องตัวประเสริฐ เป็นช้างราชพาหนะชั้นยอดที่เปรียบเสมือนเทพย์อันประเสริฐควรจะพระราชทานเพียงข้าว น้ำ ผ้านุ่ง ผ้าห่มและที่นั่งที่นอน สิ่งเหล่านี้สมควรพระราชทานให้แก่พราหมณ์ ไม่ควรพระราชทานช้างตัวประเสริฐนั้น^{๖๐}

ประชาชนที่มาชุมนุมประทั่วนั้น ได้ยื่นข้อเสนอให้พระเจ้าศุขชัยผู้บิดาและบังคับให้พระองค์กระทำตามคำเรียกร้องของคนว่า “ถ้าพระองค์ไม่ทำตามคำเรียกร้องของชาวนครสีพี ชาวสีพีก็เห็นจะต้องทำให้พระองค์และพระราชโอรสไว้ในเงื้อมมือ (ยึดอำนาจการปกครอง)

เหตุการณ์ในตอนแรก ทำท่าจะเป็นไปในทางเลวร้าย เพราะพระเจ้าศุขชัยไม่ทรงเห็นด้วยกับข้อเสนอของประชาชน ด้วยทรงพระดำริว่าเป็นการกล่าวให้โทษรุนแรงเกินไปและทรงเห็นว่า พระเวสสันดรพระราชทานช้างไปนั้นไม่มีความผิดอะไรเลยแล้วจะให้พระองค์ทรงขับไล่พระราชโอรสออกจากพระนครได้อย่างไร ดังคำรัสว่า

ถึงชนบทจะไม่มีหรือแคว้นแคว้นจะพินาศไปก็ตามเถิด เราจะไม่ขับไล่พระราชโอรสผู้ไม่มีโทษจากแคว้นแคว้นของเราตามคำของชาวสีพี...อนึ่ง เราไม่พึงประทุษร้ายในพระราชโอรสผู้มีศีลและวัตรอันประเสริฐ แม้คำติเตียนจะบังเกิดมีแก่เรา เราจะประสบบาปมาก เราจะให้ฆ่าพระเวสสันดร พระโอรสของเราได้อย่างไร^{๖๑}

เมื่อพระเจ้าศุขชัยไม่ทรงเห็นด้วย ชาวนครสีพีได้กราบทูลต่อพระเจ้ากรุงศุขชัยว่ามีได้หวังที่จะให้ประหารพระเวสสันดร เพียงแต่ให้ทรงขับไล่ออกไปจากพระนครไปอยู่เขาวงกต ข้อเสนอดังกล่าวนี้พระเจ้าศุขชัยทรงเห็นด้วย จึงทรงรับสั่งให้แจ้งข่าวแก่พระเวสสันดรเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมติของชาวเมือง เมื่อพระเวสสันดรทรงทราบเหตุที่ชาวเมืองสีพีโกรธเคืองพระองค์ เพราะได้พระราชทานช้างปัจจัยนาค จึงทรงมีพระดำรัสว่า “การที่เราจะให้หทัย ให้จักขุ

^{๖๐} จุ.จரிய.อ.(บาลี)๑๐/๓๐๒, จุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๑๖๖๑๕.

^{๖๑} จุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๐๔-๓๐๕, จุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๒๐-๖๒๑.

เงิน ทอง แก้วมุกดาหรือแก้วมณี อันเป็นทรัพย์ภายนอกของเรา จะเป็นอะไรไปเล่า”^{๖๒} ถึง
กระนั้น พระเวสสันดรก็มีได้ทรงคัดค้านอะไร หากแต่ทรงเห็นว่าเป็นทางที่ดีแล้ว

การที่พระเวสสันดรทรงยินยอมเสด็จออกจากพระนครไปอยู่เขาวงกตนั้น คร.
บุญย์ นิลเกษ ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องของความผิดทางการเมือง แต่เป็นเรื่องของ
ความเมตตากรุณาเกินขอบเขตที่ประชาชนจะยอมรับได้ จึงต้องขึ้นศาลประชาชนในที่สุด เพื่อเป็น
การยืนยันความถูกต้องในสิ่งที่พระองค์ได้กระทำลงไป จึงขออนุญาตขยายเวลาเดิมไปอีกหนึ่งวัน
เพื่อจะได้บำเพ็ญทานอีกต่อไป สิ่งของต่าง ๆ ที่จะนำมาบำเพ็ญทานครั้งนี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความ
จัดสรรมาเป็นอย่างดีทั้งสิ้น^{๖๓}

การบำเพ็ญสัตตศกมหาทาน

การบำเพ็ญสัตตศกมหาทานคือ การบริจาคทาน ๗ อย่าง ๆ ละ ๗๐๐ ซึ่งเป็นการ
บำเพ็ญทานที่เกิดขึ้นหลังจากชาวเมืองสีพีได้มีมติให้ขับไล่พระเวสสันดรไปอยู่เขาวงกต แต่ก่อนที่
พระองค์จะเสด็จออกจากพระนคร ทรงขอโอกาสที่จะบำเพ็ญทานอีกครั้งหนึ่ง ดังพระคำรับว่า
“เราจะไปตามทางที่พระราชามีโทษเสด็จไป ขอท่านทั้งหลายจงให้โอกาสแก่เราสัก ๑ วัน ๑ คืน
เพื่อเราจักบำเพ็ญทาน”^{๖๔} เมื่อชาวเมืองได้ให้โอกาสก็ทรงบริจาคมหาทานครั้งยิ่งใหญ่ ก่อนแต่จะ
เสด็จออกจากพระนครสีพี ซึ่งมหาทานครั้งนี้เรียกว่า “สัตตศกมหาทาน” คือทานที่ให้ด้วยวัตถุ
๗ อย่าง ๆ ละ ๗๐๐ คือ

๑. ทรงบริจาคช้าง ๗๐๐ เชือก พร้อมเครื่องอสังการทุกอย่างและมีนายควาญช้างถือ
หอกซัดและขอ ขึ้นคอประจำการ

๒. ทรงบริจาคม้า ๗๐๐ ตัว ซึ่งเป็นม้าสินธพ ชาตือาษาไฉน เป็นม้าที่มีฝีเท้าดี พร้อม
ด้วยเครื่องอสังการทุกอย่างและมีนายสารถึถือทวนและธนูขึ้นขี่ประจำ

๓. ทรงบริจาครถ ๗๐๐ คัน ซึ่งผูกสอดเครื่องรบ ปักธงชัยครบครันและรถนั้นก็หุ้มด้วย
หนังเสือเหลืองและเสือโคร่ง มีนายสารถึสวมเกาะถือธนูขึ้นขี่ประจำ พร้อมด้วยเครื่องอสังการทุก
อย่าง

๔. ทรงบริจาคสตรี ๗๐๐ คน ให้นั่งประจำอยู่ในรถคันละ ๑ คน พร้อมด้วยเครื่อง
แต่งกายและเครื่องประดับทุกอย่าง

๕. ทรงบริจาคแม่โคนม ๗๐๐ ตัว พร้อมภษณะเงินสำหรับรอนน่านมทุกตัว

^{๖๒} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๐๓, พุ.ชา.อ.(ไทย)๔/๓/๖๒๔.

^{๖๓} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๐๘, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๒๕.

^{๖๔} พุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๐๘, พุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๖๒๕-๖๒๖.

๖.ทรงบริจาคทาสชาย ๗๐๐ คน

๗.ทรงบริจาคทาสหญิง ๗๐๐ คน

ดร. บุญย์ นิลเกษ ได้ให้ข้อสังเกตในการบำเพ็ญทานของพระเวสสันดรในครั้งนี้ว่า ในคัมภีร์ไม่ได้กล่าวถึงอะไรมากเกี่ยวกับทาส ชาย-หญิงว่า พวกเขาพร้อมที่จะเสียสละตามที่พระเวสสันดรต้องการหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยนั้น ฐานะของทาส ชาย-หญิงเป็นเสมือนวัตถุที่ไร้จิตวิญญาณที่เจ้าของทาสจะกระทำการอย่างไรก็ได้^{๖๕}

๓.๔ พระชาติที่พระโพธิสัตว์บริจาคบุตรธิดา

การบำเพ็ญทานบารมีด้วยการให้บุตรธิดาเป็นทาน ถือเป็นพระจริยาวัตรของพระโพธิสัตว์ทั้งปวง พระเวสสันดรก็เช่นเดียวกัน พระองค์ทรงให้พระโอรสและพระธิดา (คือพระกัณหาและพระชาติลี) เป็นทาน ในเวสสันดรชาดก กล่าวว่า เมื่อพระเวสสันดร พระนางมัทรี พร้อมด้วยพระโอรส พระธิดา เสด็จถึงเขาวงกตแล้ว ทรงถือเพศเป็นฤาษีทั้งสี่พระองค์ ประทับอยู่ในอาศรมศาลา อันวิเศษกรรมเทพบุตรนิรมิตให้ตามพระบัญชาของท้าวอัมรินทราธิราช เสวยสุขตามควร ทรงดำรงพระชนม์ชีพด้วยผลาหาร ซึ่งพระนางมัทรีเป็นผู้ ออกป่าแสวงหา...

การให้พระโอรสและพระธิดาเป็นทานของพระเวสสันดรนั้น บุคคลที่จะเว้นเสียมิได้ ที่ควรกล่าวถึงในที่นี้คือ “ชูชก” เพราะเป็นผู้ไปทูลขอสองพระกุมาร มูลเหตุที่ทำให้ชูชกต้องเดินทางไปขอสองพระกุมารนั้น กล่าวกันว่า ชูชกเป็นพราหมณ์แก่ เกิดที่บ้าน ทุนวิฐะ แคว้นกาลิงคะ มีอาชีพขอทาน เที้ยขอทานไปทั่ว ได้ทรัพย์มากมายถึง ๑๐๐ กหาปณะและได้นำทรัพย์ทั้งหมดที่ขอมาได้ไปฝากไว้กับพราหมณ์ผิวเมีย ซึ่งมีศักดิ์เป็นเพื่อนของชูชก ต่อมาพราหมณ์ผิวเมียคนนั้นได้นำเงินที่ชูชกฝากไว้มาใช้หมด ครั้นชูชกมาทวงคืนก็ไม่มีเงินจะให้ จึงได้ยกลูกสาวคือ นางอมิตตดาปนา ให้แทน (บางตำราใช้ว่า นางอมิตตดา) ชูชกได้พานางไปอยู่ที่บ้านของตน นางอมิตตดาปนาได้ปฏิบัติต่อชูชกตามหน้าที่ของภรรยาที่ดี ไม่มีบกพร่อง จนชายชาวบ้านทุนวิฐะต่างกล่าวสรรเสริญและคู่คำภรรยาของตนว่า ทำไมไม่เอาอย่างนางอมิตตดาปนาบ้าง หญิงทั้งหลายเมื่อถูกสามีดูค่าเช่นนั้น แทนที่จะรู้สึกแล้วกลับตัวเองเสียใหม่ กลับรู้สึกโกรธเคืองนางอมิตตดาปนา จึงได้นัดหมายกันไปคัดกรอนางอมิตตดาที่ทำน้ำและदानางต่าง ๆ นานา เป็นต้นว่า ได้ผู้คนแก่... นางรู้สึกเสียใจมาก เดินร้องไห้กลับมาบอกชูชกว่า ต่อแต่นี้ไป นางจะไม่ไปต้กน้ำหรือทำกรงาน

^{๖๕} ดร. บุญย์ นิลเกษ. อุดมการณ์ชีวิตแบบโพธิสัตว์ เล่มที่ ๓ ตอนการบำเพ็ญทานบารมี. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๖.

ใด ๆ เพื่อชุกอีกแล้ว ชุกได้ฟังดังนั้นก็พลบนางว่า นับแต่นี้ไป เธออย่าได้ทำงานเพื่อฉันเลย...ฉันจักทำเองทุกอย่าง”^{๖๖}

นางอมิตตดาปนาไม่ต้องการให้ชุก ซึ่งเป็นสามีของนางมาปฏิบัติรับใช้ เพราะสกุลของนางนั้นมีใช้สกุลที่ใช้สามีด้วยการทำงาน แต่นางได้บอกให้ชุกไปหาทาสหรือทาสีมาไว้คอยรับใช้ มิฉะนั้นแล้วนางจะไม่อยู่ด้วยอีกต่อไป ชุกจึงกล่าวอย่างน้อยเนื้อต่ำใจว่า ฉันเองก็ซราทุพลภาพทั้งไม่มีศิลปกรรมใด ๆ ทรัพย์สมบัติก็ไม่มี แล้วจะให้ฉันนำทาสทาสีมาให้เธอได้อย่างไร นางอมิตตดาปนาจึงได้แนะนำชุกว่า

“ดูก่อนพ่อพราหมณ์ ฟังให้ดีฉันจะบอกให้ พระเวสสันดรราชาธิปไตยประทับอยู่ที่เขาวงกต ฟ่องไปทูลขอทาสและทาสีแก่พระองค์เถิด เมื่อท่านทูลขอแล้ว พระเวสสันดรจักพระราชทานทาสและทาสีให้แก่ท่าน...”^{๖๗}

นางได้อ้างเหตุผลหลายประการจนชุกยินดีที่จะเดินทางไปขอทาสและทาสีจากพระเวสสันดรยังเขาวงกต การเดินทางสู่เขาวงกตเป็นไปด้วยความลำบาก เพราะชุกไม่รู้จักเส้นทางต้องเที่ยวถามคนไปเรื่อย ๆ ประกอบกับความซราภาพของชุกด้วย ถึงกระนั้นก็ไม่ทำให้ชุกท้อแท้ ตั้งหน้าตั้งตาไปให้ถึงจุดหมาย ในที่สุดก็มาถึงเขาวงกต และได้เข้าเฝ้าพระเวสสันดร ในขณะที่พระนางมัทรีเข้าสู่ป่าเพื่อแสวงหาผลาหาร เมื่อได้ตอบรับตามธรรมเนียมแล้ว พระเวสสันดรจึงได้ถามชุกว่า “ดูก่อนพราหมณ์ ท่านมาถึงป่าใหญ่ เพราะเหตุอะไรหรือ”

ชุกก็ได้กราบทูลถึงความประสงค์ของตนด้วยสำนวนโวหารว่า “...ห้วงน้ำ (ในปีญจมหานที) เต็มเปี่ยมตลอดเวลาไม่เหือดแห้ง เสมือนน้ำพระทัยของพระองค์ที่เปี่ยมล้นด้วยศรัทธา...ข้าพระองค์มาเพื่อทูลขอพระราชโอรส พระราชธิดาของพระองค์ ขอพระองค์ทรงพระกรุณาพระราชทานสองปิโยรสแก่ข้าพระองค์ ผู้ทูลขอเถิด”

พระเวสสันดรตรัสกับชุกว่า พระองค์มีศรัทธาที่จะบริจาคให้ โดยมีได้ห้วนไหว ท่านจงพาเอาสองกุมารไปเถิด หรือถ้าหากว่าไม่รีบร้อนก็ขอให้พักอยู่ด้วยกันสักคืนหนึ่งก่อน พอให้พระนางมัทรีได้เห็นสองกุมาร จักได้ให้นมและสรองสนานชำระร่างกายสองกุมารให้สะอาด ลูบไล้และประคบน้ำด้วยของหอมและระเบียบคอกไม้ นานาพันธุ์แล้วจึงค่อยไป แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากชุก โดยชุกอ้างว่า...บรรดาของสตรี (ผู้เป็นมารดา) ย่อมอาศัยในบุตรธิดา จักขัดขวางการบำเพ็ญทานของพระองค์ได้และยังเป็นอันตราย ต่อลาภ ของผู้ขออย่างข้าพระองค์ด้วย...เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญทานด้วยพระราชศรัทธาแล้ว บุญย่อมเจริญฝ่ายเดียว (ไม่เสื่อม) และการที่พระองค์ทรงประทานราชทรัพย์คือ พระโอรสและพระธิดาแก่ยาจกเช่นข้าพระองค์แล้ว จักได้รับ

^{๖๖} พุ.ชา.(บาลี)๒๘/๑๕๓๐-๑๕๓๑/๓๓๕, พุ.ชา.(ไทย)๒๘/๑๕๓๐-๑๕๓๑/๔๘๖.

^{๖๗} พุ.ชา.(บาลี)๒๘/๑๕๓๒-๑๕๓๓, พุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๑๕๓๓-๑๕๓๖/๔๘๖-๔๘๗.

อานิสงส์คือเสด็จไปสู่สวรรค์ ดังนั้น ขอให้พระองค์ทรงเรียกสองพระกุมารมาเถิด ข้าพระองค์จักทูลขอลา...^{๖๔}

ในที่สุด พระเวสสันดรก็ตรัสเรียกสองกุมารมาพระราชทานให้แก่พราหมณ์ ชูชกด้วยพระหฤทัยขึ้นบานใน “ปุตตกทานบารมี” คือบารมีที่เกิดจากการให้พระโอรสและพระธิดาเป็นทาน ยังผลให้แผ่นดินหวั่นไหวและเกิดเสียงบันลือลั่นไปทั่ว เสมือนหนึ่งว่าจักรวัมรับรู้และเป็นสักขีพยานในการบริจาคทานของพระองค์

๓.๕ พระชาติที่พระโพธิสัตว์บริจาคภรรยา

ในกัณฑ์สักกบรรพ ได้กล่าวถึง การให้ภรรยาเป็นทานของพระเวสสันดร กล่าวคือ ท้าวสักกเทวราชทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์ เสด็จลงมายังเขาวงกตและได้เข้าไปเฝ้าพระเวสสันดรยังอาศรมศาลา เมื่อผ่านการสนทนาพอควรแล้ว พระเวสสันดรได้ตรัสถามพราหมณ์ว่า ท่านมาถึงป่าใหญ่ เพราะเหตุอะไรหนอ พราหมณ์นั้นได้กล่าวถึงความประสงค์ของตนด้วยโวหารที่ชาญฉลาดว่า “ห้วงน้ำ (ในปัญจมหานที) ย่อมเต็มเปี่ยมไม่มีวันเหือดแห้ง ฉันทิใด น้ำพระทัยของพระองค์ (พระเวสสันดร) ย่อมเต็มเปี่ยมไปด้วยศรัทธา ฉันทิใด เหล้ากระหม่อมมาเฝ้าเพื่อกราบทูลขอพระมเหสีของพระองค์ ขอพระองค์ทรงพระกรุณาพระราชทานให้แก่เกล้ากระหม่อมเถิด”^{๖๕}

เมื่อพระเวสสันดร พระผู้ทรงมีน้ำพระทัยที่เปี่ยมล้นด้วยศรัทธาที่จะบริจาค ทรงมีพระทัยอันไม่หวั่นไหวและตรัสตอบพราหมณ์ว่า “ดูก่อนพราหมณ์ เรายินดีที่จะให้โดยมิได้หวั่นไหว ท่านขอสิ่งใด เราก็จะให้สิ่งนั้น จะไม่ซ่อนเร้นปิดบังในสิ่งที่เรามีอยู่ เพราะเรามีใจยินดีในการให้ทาน”^{๖๖}

ลำดับนั้น พระเวสสันดรทรงกุมพระหัตถ์พระนางมัทรีด้วยพระหัตถ์ข้างหนึ่ง ส่วนอีกข้างหนึ่งทรงจับเต้าน้ำเพื่อหลั่งอุทกาวรี พระราชทานพระนางมัทรีให้เป็นทานแก่พราหมณ์ แม้พระนางมัทรีก็ได้ทรงขวยเงินหรือทรงกรรแสง พระนางทรงฟังดูพระราชสวามีด้วยความเคารพและเชื่อถือเป็นสิ่งที่ประเสริฐ ดังพระคำรัสของพระนางมัทรีว่า “ข้าพระบาทเป็นพระมเหสีของพระองค์ ตั้งแต่ยังแรกรุ่งสาว พระองค์ทรงเป็นใหญ่ในข้าพระบาท ทรงปรารถนาจะพระราชทานข้าพระบาทแก่ผู้ใด ก็พึงพระราชทานได้หรือแม้แต่จะทรงปรารถนาจะขายหรือจะฆ่าข้าพระบาทก็ทรงขายและฆ่าได้”^{๖๗}

^{๖๔} พ.ช. (บาลี) ๒๘/๒๐๕๓-๒๑๐๖/๓๕๑, พ.ช. (ไทย) ๒๘/๒๐๕๓-๒๑๐๖/๕๐๕-๕๑๐.

^{๖๕} พ.ช. (บาลี) ๒๘/๒๒๓๗/๓๖๘, พ.ช. (ไทย) ๒๘/๒๒๓๗/๕๓๕.

^{๖๖} พ.ช. (บาลี) ๒๘/๒๒๓๘/๓๖๙, พ.ช. (ไทย) ๒๘/๒๒๓๘/๕๓๕.

^{๖๗} พ.ช. (บาลี) ๒๘/๒๒๓๘/๓๖๙, พ.ช. (ไทย) ๒๘/๒๒๓๘/๕๓๖.

จากพระราชดำรินี้แสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยของพระนางมัทรีที่ทรงมีต่อ พระเวสสันดรและการบำเพ็ญทานบารมีดังกล่าว การบำเพ็ญทานด้วยการให้พระชายาเป็นทานของพระเวสสันดร เรียกว่า “ทานทานบารมี” คือบารมีที่เกิดจากการให้ภรรยาเป็นทานและขณะที่ พระเวสสันดรทรงพระราชทานพระนางมัทรีนั้น เป็นเหตุให้เกิดอัศจรรย์พื้นพิภพก็ไหวหวั่น สั่นสะเทือน เกิดเสียงกัมปนาทกึกก้องทั่วไป

พราหมณ์ (ซึ่งเป็นท้าวสักกเทวราชทรงแปลงเพศนั้น) ได้ทราบถึงน้ำพระทัยอันเด็ดเดี่ยวในการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร ตลอดทั้งน้ำพระทัยของพระนางมัทรีด้วย ก็ทรงชื่นชมอนุโมทนา แม้พระอินทร์ พระพรหม ท้าวประชาบดีจันทเทพบุตร พระยม ท้าวเวสสุวรรณมหาราช ตลอดทั้งทวยเทพทั้งปวงต่างก็ถวายอนุโมทนาว่า พระเวสสันดรบรมกษัตริย์ ทรงกระทำความที่ทำได้ยาก และท้าวสักกเทวราชยังได้ตรัสให้พรว่า “การที่พระองค์เสด็จมาอยู่ในป่า ได้พระราชทานสองพระกุมารและพระมเหสีให้เป็นทานนี้ ชื่อว่าเป็นยานอันประเสริฐ ไม่เป็นยานที่ก้าวลงสู่อบายภูมิ ขอปุตตทารมหาทานของพระองค์นั้น จงแผ่ผลในสรวงสวรรค์”^{๓๒}

พราหมณ์นั้นได้กล่าวแสดงตนว่าเป็นท้าวสักกเทวราชและได้พระราชทานพระนางมัทรีคืนให้พระเวสสันดรตามเดิม ด้วยพระดำรัสว่า

“ข้าพเจ้าขอถวายพระนางเจ้ามัทรี พระมเหสี ผู้งามท้าวสรรพางค์กายคืนให้พระองค์เจ้า เพราะพระองค์ท่านนั้นเป็นผู้คู่ควรกับพระนางมัทรีและพระนางมัทรีก็คู่ควรกับพระองค์ท่านนั้น...น้ำนมและสังข์ สองสิ่งนี้มีสีเสมอกัน ฉันทใด พระองค์และพระนางมัทรีก็มีพระหฤทัยเสมอกัน ฉันทนั้น”^{๓๓} พร้อมกันนั้น ท้าวสักกเทวราชยังได้ประทานพร ๘ ประการแก่พระเวสสันดรอีกด้วย

๓.๖ พระชาติที่พระโพธิสัตว์บริจาควัยวะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกษัตริย์ พระนามว่าสีวิราช ทรงปกครองด้วยทศพิชราชธรรมในพระนครชื่ออริกฐะ ทรงมีพระทัยเมตตาต่อประชาราษฎร์ ประชาชนจึงมีความจงรักภักดีและบูชาพระองค์ ทรงมีอุปนิสัยในการสร้างกุศลเป็นนิตย์ โดยทรงรับสั่งให้สร้างโรงทานขึ้น ๖ แห่ง ทรงบริจาทานด้วยพระองค์เอง มีมูลค่าวันละ ๖ แสนกหาปณะ

วันหนึ่ง พระเจ้าสีวิราชประทับอยู่ในปราสาททรงพระดำริว่า บรรดาทานทั้งปวงที่มนุษย์ควรให้ เราได้ให้หมดแล้วทุกอย่าง บัดนี้ หากมีใครมาขอจัญญู เราก็จะให้เป็นทานโดยไม่หวั่นไหว^{๓๔}

^{๓๒} จุ.ชา.(บาลี)๒๘/๒๒๘๘/๓๓๐, จุ.ชา.(ไทย)๒๘/๒๒๘๘๕๓๓.

^{๓๓} จุ.ชา.(บาลี)๒๘/๒๒๘๘-๒๒๘๐/๓๓๐, จุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๒๒๘๘-๒๒๘๐/๓๓๔.

^{๓๔} จุ.จริยา.(บาลี)๓๓/๕๑-๕๒, จุ.จริยา.(ไทย) ๓๓/๕๑-๕๒/๓๓๔.

ท้าวสักกเทวราชทรงทราบความคำริของพระองค์จึงทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์ชราตาบอด มีกายสั้น ศีรษะหงอก หน้าเหยียน กระสับกระส่ายเพราะความชรา เข้าไปเฝ้าประนมกร ประคองอัญชลีเหนือเศียรเกล้าแล้วกล่าวว่า

“ข้าแต่พระมหाराชาผู้ทรงธรรม ผู้ทรงปกครองรัฐให้เจริญ พระเกียรติคุณ คือความยินดีในการให้ทานของพระองค์จรไปในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งปวง บัดนี้ดวงตาทั้งสองของข้าพระองค์บอดเสียแล้ว ขอพระองค์ได้ทรงพระเมตตาพระราชทานพระเนตรสักข้างหนึ่งแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด ส่วนพระองค์ก็สามารถยังอรรถาพาให้เป็นไปด้วยพระเนตรอีกข้างหนึ่งได้”^{๕๕} เมื่อพระเจ้าสิริราชได้สดับคำของพราหมณ์นั้นแล้วก็ทรงโสมนัสและตรัสว่า เราคิดแล้วจงจากปราสาทมาในที่นี้ ท่านรู้จิตใจของเราแล้วมาเพื่อขอดวงตาของเรา โอ...ความปรารถนาของเราสำเร็จแล้ว ความคำริของเราบริบูรณ์แล้ว วันนี้เราจะให้ท่านอันประเสริฐที่เรายังไม่เคยให้แก่จากคนใดเลยแล้วทรงนำพราหมณ์ไปยังปราสาท ทรงรับสั่งให้เรียกหมอสีวิกะมาเพื่อผ่าเอาดวงพระเนตรทั้งสองข้างให้พระราชทานให้แก่ฉนิพก

หมอสีวิกะได้ทำการผ่าตัดเอาพระเนตรทั้งสองของพระเจ้าสิริราชออกแล้วใส่ให้แก่พราหมณ์ ส่วนพระราชาก็ทรงมีพระเนตรบอดทั้งสองข้างแล้วเสด็จเข้าสู่ที่ประทับ ต่อมาภายหลังได้เพียงสองสามวัน พระเนตรทั้งสองของพระเจ้าสิริราชก็มีเนื้องอกขึ้นเต็มสนิทดั้งเดิม พระองค์ได้เสด็จไปสู่พระราชอุทยานแห่ฝั่งสระโบกขรณี ณ ที่นั้น ท้าวสักกเทวราชได้ปรากฏและตรัสบอกให้ทราบว่า พระองค์คือ ท้าวสักกเทวราชที่ได้แปลงเพศเป็นพราหมณ์ไปขอพระเนตรจากพระองค์และรับสั่งให้พระเจ้าสิริราชเลือกเอาพรตามที่ปรารถนา พระเจ้าสิริราชจึงตรัสว่า “ข้าแต่ท้าวสักกะ ทรัพย์สมบัติของหม่อมฉันมีเพียงพอแล้ว คลังของหม่อมฉันมีเป็นอันมาก บัดนี้หม่อมฉันเป็นคนตาบอด พอใจแต่ความตายเท่านั้น”^{๕๖}

ท้าวสักกะทรงแนะนำพระเจ้าสิริราชให้กระทำสัจจาจา เมื่อพระองค์ตรัส สัจจาจาแล้วนัยต์ตาทั้งสองจะเกิดขึ้นอีก พระองค์จึงได้ตรัสสัจจาจาว่า “เหล่าฉนิพกผู้มีโคตร ๆ ต่างกันมาของกะหม่อมฉัน แม้ฉนิพกใดมาของกะหม่อมฉัน ฉนิพกนั้นเป็นที่รักแห่งใจของหม่อมฉัน ด้วยกรกล่าวคำสัตย์นี้ ขอจักขุจงบังเกิดขึ้นแก่หม่อมฉัน”^{๕๗}

พอกล่าวสัจจาจาจบ จักขุข้างหนึ่งก็บังเกิดแก่พระองค์ จากนั้นพระองค์ตรัสสัจจาจาเป็นคำรบที่สองว่า “พราหมณ์ใดมาของกะหม่อมฉันว่า ของพระราชทานพระเนตรเกิด หม่อมฉัน

^{๕๕} จุ.จரிய.(บาลี)๓๓/๕๓-๕๔, จุ.จரிய.(ไทย) ๓๓/๕๓-๕๔/๓๓๔-๓๓๕.

^{๕๖} จุ.ชา.(บาลี)๒๓/๖๓-๖๒/๓๓๕, จุ.ชา.(ไทย) ๒๓/๖๓-๖๒/๔๘๑-๔๘๒.

^{๕๗} จุ.ชา.(บาลี)๒๓/๖๓-๖๔/๓๓๕, จุ.ชา.(ไทย) ๒๓/๖๓-๖๔/๔๘๒.

ได้ให้พระเนตรทั้งสองแก่พราหมณ์ผู้นั้น ความปีติและโสมนัสเป็นอันมากเกิดขึ้นแก่หม่อมฉัน ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอจักษุดวงที่สองจงบังเกิดขึ้นแก่หม่อมฉัน”^{๗๔}

เมื่อพระองค์ตรัสดังนี้แล้ว พระเนตรดวงที่สองก็บังเกิดขึ้น พระเนตรทั้งคู่เป็นตาทิพย์ สามารถมองเห็นผ่านกำแพงและภูเขาได้เป็นร้อยโยชน์โดยรอบ จากนั้นพระองค์เสด็จกลับพระนครและสั่งสอนประชาชนชาวสิพีที่มาประชุมกันด้วยพระคำรัส ว่าในโลกอันเป็นที่อยู่ของสัตว์ทั้งหลายนี้ ไม่มีอะไรจะยิ่งไปกว่าการบริจาทาน เพราะการให้จักษุที่เป็นของมนุษย์ เราจึงได้จักษุอันเป็นทิพย์ คุณก่อนชาวสิพีทั้งหลายท่านทั้งหลายเห็นจักษุที่เราได้นี้แล้ว จงให้ท่านเสียก่อนจึงค่อยบริโภคนาน ท่านทั้งหลายให้ท่านตามสติกำลังและได้บริโภคนานแล้วจักไม่มีใครติเตียนได้และจะเข้าถึงสวรรค์ได้^{๗๕}

๓.๓ พระชาติที่พระโพธิสัตว์บริจาทานชีวิต

การบำเพ็ญทานปรมัตถบารมีของพระยากระต่ายป่า (สสบัณฑิต) ใน สโมธานกถาแห่งจริยาปิฎก ได้จัดการบำเพ็ญทานของพระยากระต่ายป่าเป็น ทานปรมัตถบารมี กล่าวคือ สมัยหนึ่ง พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระต่ายป่า อาศัยอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง มีสัตว์ที่เป็นสหายอยู่ร่วมกันคือ ลิง สุนัขจิ้งจอก และนาค สัตว์เหล่านี้จะมาพบกันในเวลาเช้าและเวลาเย็นทุกวัน พระโพธิสัตว์จะสอนสหายให้รู้ในกุศลธรรมและอกุศลธรรม ให้เว้นจากการกระทำที่จะนำความเดือดร้อนมาให้ตนและให้กระทำแต่กรรมดี

เมื่อถึงวันอุโบสถ พระโพธิสัตว์ก็จะบอกให้สหายทราบว่าเป็นวันอุโบสถ จงพากันเตรียมทานเพื่อให้แก่ผู้ที่ควรรับทาน ครั้นได้ให้ทานแล้วก็จงรักษาอุโบสถศีล สหายเหล่านั้นก็พากันเตรียมทานต่าง ๆ ตามสติและกำลังของตนแล้วแสวงหาผู้ควรรับทานของตน แม้พระโพธิสัตว์ก็คิดถึงทานที่สมควรแก่ผู้รับว่า ถ้าเราได้ผู้สมควรแก่การรับทาน เราจะให้อะไรเป็นทาน จา ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ข้าวสาร และเปรียงของเราก็ไม่มี เราเลี้ยงชีวิตด้วยหญ้า ไม่อาจจะให้หญ้าเป็นทานได้ หากมีผู้รับทานสักท่านหนึ่งมาสู่สำนักของเราเพื่อจะขอ เราควรจะให้ตัวตนของเรานี้เป็นทานแก่ผู้นั้น เขาจะได้ไม่ผิดหวังกลับไปมือเปล่า

ท้าวสักกเทวราชทรงทราบคำดำริของพระโพธิสัตว์จึงทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์ มาทดสอบการบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ครั้นเห็นพราหมณ์ (ผู้ขอ) มาสู่สำนักของตน พระโพธิสัตว์ก็มีความยินดีและกล่าวต้อนรับว่า ท่านมาสู่สำนักของเราก็คือแล้ว วันนี้ เราจะให้ท่านอันเลิศ อันใคร ๆ ไม่เคยให้แก่ท่าน...ท่านจงนำเอาไม้ต่าง ๆ มากองและก่อไฟขึ้น เราจักเผาตัวเอง

^{๗๔} พุ.ชา.(บาลี)๒๓/๓๕-๓๖/๓๓๖, พุ.ชา.๒๓/๓๕-๓๖/๔๘๒.

^{๗๕} พุ.ชา.(บาลี)๒๓/๓๕-๓๖/๓๓๖, พุ.ชา.(ไทย) ๒๓/๓๕-๓๖/๔๘๓.

ให้เป็นอาหารอันอร่อยแก่ท่าน พรหมณ์ก็ทำตามนั้น จากนั้น พระโพธิสัตว์ได้สลัดตัวให้สะอาด แล้วกระโดดเข้าไปในกองเพลิงนั้น แต่ด้วยแรงศรัทธาที่จะบำเพ็ญทานของพระโพธิสัตว์นั้น กองเพลิงกลับเย็นคังน้ำ หากได้ทำความร่ำร้อนกระวนกระวายให้แก่พระโพธิสัตว์ไม่ พระโพธิสัตว์ (กระต่ายป่า) ได้ให้ร่างกาย เนื้อ เอ็น กระดูก และหทัยแก่พรหมณ์ ถือเป็นการสละชีวิตให้เป็นทาน จัดเป็นขั้นปรมัตถบารมี

๓.๘ วิเคราะห์ปัญหาหาบริจาคน

ทาน คือการให้ปันสิ่งของ แจกจ่ายช่วยเหลือผู้อื่น มีความหมายยิ่งใหญ่ ที่สามารถให้ผู้บำเพ็ญประสบความสุขทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ตลอดทั้งสำเร็จพระโพธิญาณได้ก็เพราะทาน การสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ทรงเน้นหนักในการให้ทาน จึงมีอิทธิพลต่อชาวพุทธซึ่งมีความเชื่อว่าการให้ทานเป็นการทำบุญที่สำคัญ มากกว่าข้ออื่น ดังนั้นการให้ทานมาก อันจะส่งผลให้เกิดในภพภูมิที่ดี

เพราะมีความเชื่อมั่นตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา ดังที่ตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “ทายกผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก ชนเป็นอันมากย่อมคบหาทายกนั้น อนึ่ง ทายกนั้นย่อมได้เกียรติยศของทายกนั้น ย่อมเจริญ ฐานะผู้ไม่ตระหนี่ ย่อมเป็นผู้แก่ล้าไม่เก้อเงินเข้าไปยังบริษัท เพราะฉะนั้นแล บัณฑิตทั้งหลาย ผู้แสวงหาความสุข นำมลทิน คือความตระหนี่ออกแล้ว ให้ทาน บัณฑิตเหล่านั้น ดำรง อยู่ในไตรทิพย์สิ้นกาลนาน ถึงความเป็นสหยาแห่งเทพยดา ทั้งหลาย ย่อมยินดี ท่านมีโอกาสนั้นทำแล้ว มีกุศลได้ทำแล้ว จุติจากภพนี้มีรัศมีเอง เทียวไปในนันทวัน เอิมอิมด้วยกามคุณ ๕ เพลิดเพลิน รื่นเริง บันเทิงในนันทวันนั้น สวากแห่งพระสุคตทั้งปวง ทำถ้อยคำของพระสุคต ผู้อันค้นหาไปอาศัยแล้ว ผู้คงที่ย่อมยินดี”^{๕๐}

การให้โดยไม่หวังผลตอบแทนเพื่อตนเพราะเห็นว่า การทำเช่นนั้นเป็นสิ่งดีงาม ถูกต้องแล้วจึงทำเช่นนี้ เป็นการให้แท้เพราะความจริงมืออยู่ว่า เมื่อสร้างเหตุดี แม้จะหวังผลหรือไม่ก็ตาม ผลย่อมออกมาดีตามเหตุเสมอ อุปมาเหมือนการเดินทางที่กำลังบ่ายหน้าเข้าสู่กรุงเทพ แม้จะไม่ตั้งใจไปถึงกรุงเทพก็ต้องไปถึงอยู่นั่นเอง

ผู้ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชื่อว่า ดำเนินตามธรรมของสัพบุรุษ สัพบุรุษผู้สงบ ผู้สำรวจอินทรีย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ย่อมคบหาผู้ให้ทานทุกเมื่อ สัพบุรุษเหล่านั้น ย่อมแสดงธรรม เป็นที่บรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขา เขาได้ทราบชัดแล้ว ย่อมเป็นผู้หาอาสวะมิได้ปริณพพานในโลกนี้”^{๕๑}

^{๕๐} อัง.ปญจก.อ.(บาลี)๓/๒๒, อัง.ปญจก.อ.(ไทย)๓/๘๐.

^{๕๑} อัง.ปญจก.อ.(บาลี)๓/๒๒, อัง.ปญจก.อ.(ไทย)๓/๘๒-๘๓.

ส่วนการให้ที่หวังผลตอบแทนเช่น พระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญบารมีด้วยการให้ที่ยิ่งใหญ่ ดังที่เรียกว่า ปัญจมหาวริจาค เพื่อหวังบรรลुพระโพธิญาณจะได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ให้หลุดพ้นจากห้วงแห่งวิญญูทุกข์นั้น ถือว่าเป็นยอดของการให้ เพราะผู้ที่มีจิตจะคิดทำเช่นนี้ได้มิใช่บังเกิดแก่ใครง่าย ๆ จริงอยู่ ความปรารถนาที่จะบรรลुพระโพธิญาณ แม้จะเป็นประโยชน์คนล้วน ๆ ก็จริง แต่การบรรลุนั้นเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของเหล่าเทวดาและมนุษย์อันหาประมาณมิได้ จึงมิใช่การเห็นแก่ตัว อุปมาเหมือนการอาสาสมัครจะเข้าไปช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้ผู้อื่น หากว่าตนเป็นคนไม่แข็งแรง แม้กระทั่งจะเดินก็เดินไม่ไหว เมื่อเป็นเช่นนี้ จะไปช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างไร

พระชาติที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญทานบารมีอันนับเนื่องเข้าไปในปัญจมหาวริจาคนั้น เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า นั่นคือการให้ที่ยิ่งใหญ่เป็นจุดเด่นของพระโพธิสัตว์หรือข้อเปรียบเทียบให้เห็นระหว่างคนธรรมดากับพระโพธิสัตว์ว่าต่างกันเช่นไร

การให้ทานมิใช่เป็นบารมีข้อแรกที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญเท่านั้น แม้ชนทั่วไปก็สามารถบำเพ็ญได้เพื่อเป็นหนทางไปสู่ความสำเร็จทั้งหลายและเป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ตระหนี่มักไม่ค่อยได้ส่วนผู้มักให้ มักจะได้เสมอ

บทที่ ๔

ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาหาบริจาคในฐานะเป็นธรรมสนับสนุนพระโพธิญาณ

๔.๑ อุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์ มาจากคำบาลีว่า โพธิสตุโต มีความหมาย ๓ นัย คือ

๑. เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉียบแหลม จะได้ตรัสรู้
๒. เป็นผู้ที่อธิษฐานจิตดำเนินชีวิตตามอริยมรรคทั้ง ๘ ประการ กล่าวคือหลักธรรมที่จะเป็นเหตุให้ตรัสรู้^๑

๑. เป็นผู้ที่ควรจะตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ

การที่บุคคลตั้งความปรารถนาเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องผ่านการบำเพ็ญเป็น พระโพธิสัตว์ก่อน เพื่อให้เกิดคุณธรรมเกิดความบริบูรณ์และแก่กล้าอันเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะบรรลुพระสัพพัญญุตญาณ บุคคลจะได้ชื่อว่าพระโพธิสัตว์นั้น จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติเบื้องต้นแห่งการทำให้เป็นพระโพธิสัตว์ เรียกว่า “อัญจัมมสโมธาน” ดังสุเมธดาบสได้กระทำปรารถนาแทบบาทมูลของพระพุทธเจ้าที่ปิงกรประกอบด้วยเหตุ ๘ ประการคือ

๑. เกิดเป็นมนุษย์ คือ ผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์เท่านั้น เมื่อปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ ผู้ที่เกิดเป็นครุฑเป็นนาคเป็นต้น ปรารถนาย่อมไม่สำเร็จ เพราะเขาไม่สมควรเป็นพระพุทธเจ้า

๒. เป็นบุรุษ คือ ผู้ที่เกิดเป็นบุรุษเท่านั้น จึงจะปรารถนาแล้วสำเร็จ สตรี บัณเฑาะก์เป็นต้น ปรารถนาได้แต่จะไม่สำเร็จ ในชาติที่ตนเป็นสตรี หรือบัณเฑาะก์วันนั้น เพราะไม่มีลักษณะที่ครบบริบูรณ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เป็นไปไม่ได้เลยที่สตรีจะพึงเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น แม้จะเกิดเป็นมนุษย์ แต่ดำรงอยู่ในสตรีเพศ ความปรารถนาจะไม่สำเร็จ

^๑ ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๑๓/๒๑, ที.ม.อ.(ไทย) ๒/๑/๕๔, ม.ม.อ.(บาลี) ๑/๑๕/๑๒๒, ม.ม.อ.(ไทย) ๑/๑๒๘๓, อ.จ.ต.อ.(บาลี)๒/๑๐๔๒๕๓, อ.จ.ต.อ.(ไทย) ๑/๒/๕๑๑.

๓. มีอุปนิสัย คือ ผู้ที่เกิดเป็นบุรุษสมบุรณด้วยอุปนิสัย ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ ส่วนผู้ที่ไม่มีอุปนิสัย จะไม่สำเร็จ

๔. ตั้งความปรารถนาในสำนักพระพุทธเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ คือ ได้พบพระพุทธเจ้า อยู่ต่อพระพักตร์แล้วปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในสำนักพระพุทธเจ้านั้น ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ แต่เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ปรารถนาในที่ดั่งแห่งพระเจดีย์ โคนต้นโพธิ์ พระปฏิมากร หรือในสำนักพระปัจเจกพระพุทธเจ้า ในสำนักพระสาวกทั้งหลายย่อมไม่สำเร็จเพราะเป็นการกระทำที่ไม่มีพลัง

๕. ออกบวชเป็นบรรพชิต คือ ออกบวชเป็นคาบสผู้เชื่อกรรม บวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ปรารถนาในสำนักพระพุทธเจ้า ย่อมสำเร็จ ดำรงอยู่ในเพศฤหัสถ์ ปรารถนา ย่อมไม่สำเร็จ เพราะเพศฤหัสถ์ ไม่สมควรแก่ความเป็นพระพุทธเจ้า พระโฑฐิสต์ว์บวชแล้วย่อมบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ พระโฑฐิสต์ว์อยู่ในเพศฤหัสถ์ ย่อมไม่บรรลु ดังนั้น ในกาลที่ตั้งปณิธาน เพศบรรพชิตเท่านั้น จึงสมควร

๖. ได้มานและอภิญญา คือ ออกบวชเป็นบรรพชิต ได้สมาบัติ ๘ ได้อภิญญา ๕ ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ ถ้าปราศจากคุณสมบัติดังกล่าว จะไม่สำเร็จ เพราะไม่สามารถจะสั่งสมบารมีได้ มหาบุรุษผู้สมบุรณด้วยอุปนิสัยสมบัติและอภิญญาสมาบัติ ได้กระทำความปรารถนาไว้จึงจะสามารถบำเพ็ญบารมีได้

๗. ได้กระทำอุปัการะอย่างถึงขนาดสละชีวิตเพื่อพระพุทธเจ้า คือ ผู้ที่สมบุรณด้วยคุณดังกล่าวแล้ว ได้สละชีวิตของตนเพื่อพระพุทธเจ้าทั้งหลาย กระทำอุปัการะอันยิ่งในกาลนั้น ความปรารถนาของเขาจึงสำเร็จ

๘. มีฉันทะในการสร้างกุศล คือ บุคคลผู้ประกอบด้วยคุณธรรมดังกล่าวข้างต้นมีฉันทะ ปรารถนาจะกระทำกุศลเพื่อบำเพ็ญธรรมที่กระทำความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ความปรารถนาของเขาจึงจะสำเร็จ^๒

ธรรม ๘ ประการนี้ เป็นองค์คุณที่จะทำบุคคลเป็นนิคยโฑฐิสต์ว์ จะขาดเสียข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ กล่าวโดยสรุปก็คือ บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นพระโฑฐิสต์ว์จะต้องเริ่มต้นด้วยความถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติดังกล่าวแล้วจึงเริ่มดำเนินการบำเพ็ญบารมีธรรม (พุทธการกรรม) ๑๐ ประการเป็นลำดับต่อไป

^๒ พุ.จริยา.อ. (บาลี) ๓๒๕-๓๓๑, พุ.จริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๕๘๐-๕๘๓.

นอกจากนี้ บุคคลที่ปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตต้องประกอบด้วยปัจจัย ๔ ประการ คือ

๑. ได้เห็นพระพุทธเจ้า
๒. ได้ฟังข่าวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
๓. ได้ฟังพระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องเกี่ยวกับพุทธานุภาพ
๔. มีอริยาศัยจะสืบทอดพุทธวงศ์แล้วน้อมจิตไปในพระสัมมาสัมโพธิญาณ

ประกอบด้วยเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. ได้สร้างสมความดีในศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน
๒. มีจิตใจเปี่ยมด้วยกรุณา
๓. เพียรพยายามช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์^๓

และประกอบด้วยผล ๔ ประการ คือ

๑. มีความพอใจอันเกิดจากตนเอง
๒. มีความพอใจอันเกิดจากผู้อื่น
๓. มีความพอใจอันเกิดจากอุปนิสัย
๔. มีความสมบูรณ์ในการประกอบความเพียรแล้วบำเพ็ญจนบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ^๔

ญาณ^๕

พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีความเข้มแข็ง มีปัญญารอบรู้อุบายวิธี มีความตั้งใจที่ไม่หวนกลับ ในองค์ประกอบเพื่อพระโพธิญาณ มีเมตตาภาวนาและกรุณาภาวนา พระโพธิสัตว์ทั้งหลายย่อมมีอริยาศัย ๖ ประการ คือ

๑. พอใจในเนกขัมมะ	๒. พอใจในวิเวก
๓. ไม่โลภ	๔. ไม่โกรธ
๕. ไม่หลงมกมาย	๖. มีอริยาศัยที่จะสลัดออกจากภพ ^๕

^๓ ขุ.จริยา.อ. (บาลี) ๓๓๓-๓๓๔, ขุ.จริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๕๕๕-๕๕๖.

^๔ ขุ.จริยา.อ. (บาลี) ๓๘๐-๓๘๑, ขุ.จริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๖๖๓-๖๖๔.

^๕ ขุ.จริยา.อ. (บาลี) ๓๘๑-๓๘๒ ขุ.จริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๖๖๕-๖๖๖.

อชยาศัย ๖ ประการ ที่กล่าวมาข้างต้น เรียกว่าเป็นลักษณะนิสัยที่เป็นพื้นฐานของพระโพธิสัตว์ เป็นองค์ประกอบที่เอื้อเพื่อการบรรลุถึงพุทธภาวะได้ง่ายขึ้น

บุคคล ๓ ประเภทเท่านั้นที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ อุกมตัตถุญบุคคล วิปจิตถุญบุคคล เนยยบุคคล ทั้ง ๓ ประเภทนี้ ถ้าน้อมใจไปในสาวกภูมิ ก็สามารถบรรลุหัตถผลได้ในศาสนาของพระพุทธเจ้าที่ตนได้พบ^๖

พระโพธิสัตว์ผู้ได้รับพยากรณ์แล้ว จะเกิดเป็นมนุษย์มีอวัยวะสมบูรณ์เป็นผู้แน่วแน่ต่อพระโพธิญาณ จะไม่ไปเกิดในนรก ไม่ไปเกิดเป็นคนไข้ ไม่เกิดเป็นกะเทย ไม่เกิดเป็นสตรีไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องมิชฌาทิภูตฐิ เชื่อกรรมและผลของกรรม จะเกิดในสวรรค์ ไม่ไปเกิดในอสังญิกภพ ไม่ไปเกิดในชั้นสุทธาวาส ย่อมเกิดเป็นสัตบุรุษมีจิตใจน้อมไปในเนกขัมมะ ไม่คิดในภพบำเพ็ญบารมีประพฤติประโยชน์ต่อชาวโลก^๗

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ จนกว่าจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า เร็วที่สุด ๔ อสงไขย ๑ แสนกัป ปานกลาง ๘ อสงไขย ๑ แสนกัป ช้าที่สุด ๑๖ อสงไขย ๑ แสนกัป ที่ช้าเร็วต่างกัน ก็ด้วยอานุภาพแห่งปัญญา ศรัทธา และวิริยะ พระโพธิสัตว์ผู้ที่มีปัญญายังศรัทธาอ่อนแต่ปัญญากล้า พระโพธิสัตว์ผู้มีศรัทธายัง ปัญญาปานกลางศรัทธาแก่กล้า พระโพธิสัตว์ผู้มีวิริยะยัง ศรัทธากับปัญญาอ่อน วิริยะแก่กล้า^๘

พระโพธิสัตว์ผู้ได้รับพยากรณ์ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต จะต้องบำเพ็ญธรรมที่จะทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า (พุทธกรณธรรม) หรือบารมี ๑๐ ประการนี้ คือ “ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา”^๙

บารมี ๑๐ ประการข้างต้น จะต้องบำเพ็ญด้วยความเสียดสละตนเองเป็นสำคัญ มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งปวง พระโพธิสัตว์จะต้องปฏิบัติให้ได้เพื่อให้เกิดคุณธรรมแก่กล้าอันเป็นปัจจัยให้เกิดโลกุตระปัญญาคือความเป็นพุทธภาวะในที่สุด และหากพระโพธิสัตว์ไม่สามารถบำเพ็ญได้ครบทั้ง ๑๐ นี้ให้ครบถ้วน ก็ไม่มีทางจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าได้

^๖ บุ.จริยา.อ.(บาลี) ๓๓๘, บุ.จริยา.อ.(ไทย) ๗/๓/๕๕๕.
^๗ บุ.อป.อ.(บาลี) ๑/๑๖๖, บุ.จริยา.อ.(ไทย) ๘/๑/๒๖๕-๒๗๐.
^๘ บุ.อป.อ.(บาลี) ๑/๑๖๖, บุ.อป.อ.(ไทย) ๘/๑/๒๖๕-๒๖๖.
^๙ บุ.จริยา.อ.(บาลี) ๓๕, บุ.จริยา.อ.(ไทย) ๘/๓/๕๗๒-๕๗๓.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔.๒ ปัญญาหาบริจาคนในฐานะเป็นพุทธการกกรรม

เมื่อได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้าว่าจะได้เป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอนแล้ว จึงทำการตกลงใจอย่างนี้ว่า เรานั้นจักเป็นพระพุทธรเจ้าแน่แท้ เมื่อใคร่ครวญถึงพุทธการกกรรมทั้งหลาย จึงเลือกเฟ้นธรรมชาติทั้งสิ้น โดยลำดับว่า พุทธการกกรรมทั้งหลาย อยู่ที่ไหนหนอ เบื้องบน เบื้องล่างในทิศใหญ่ทิศน้อยทั้งหลาย ก็เห็นทานบารมีอันดับแรก ที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายเก่าๆ ในกาลก่อนช่องเสฟเป็นประจำกันมา จึงสอนพระองค์เองอย่างนี้ว่าดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับตั้งแต่นี้ไปท่านพึงบำเพ็ญทานบารมีก่อน เหมือนอย่างว่า หม้อน้ำที่เขากว่าปากลง ย่อมหลังน้ำออกไม่เหลือ ไม่นำน้ำกลับเข้าไปจันใด ท่านก็ไม่พึงเสียดายทรัพย์หรือยศ บุตรภรรยาหรืออวัยวะใหญ่่น้อยเมื่อให้ทุกอย่างที่ขาดต้องการๆ กันไม่เหลือไว้เลยในที่ทั้งปวง ก็จักนั่งเป็นพระพุทธรเจ้าที่โคนโพธิพฤกษ์ ดังนี้แล้วอธิษฐานทานบารมีไว้มั่นเป็นอันดับแรก ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

เอาเถิด เราจักเลือกเฟ้นพุทธการกกรรม ทางโน้นทางนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง ทั้งสิบทิศ ๑๐ ทิศเท่าที่ธรรมชาติยังเป็นไป.

ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นก็เห็นทานบารมีเป็นอันดับแรก เป็นทางใหญ่ ที่พระผู้แสวงคุณใหญ่หลายพระองค์ก่อนๆ ประพฤติตามกันมาแล้ว

ท่านจงสมาทาน ทานบารมีนี้ไว้มั่นเป็นอันดับแรกก่อน จงบำเพ็ญทานบารมี ๖๖ ว่าท่านต้องการจะบรรลุพระโพธิญาณ

หม้อที่เต็มด้วยน้ำอย่างหนึ่งวางคว่ำปากลงก็สำรอกน้ำออกไม่เหลือเลย ไม่รักษาน้ำไว้ในหม้อนั้น แม้นั้นใด

ท่านเห็นขาก ทั้งชั้นต่ำชั้นกลางและชั้นสูง แล้วจงให้ท่านไม่เหลือเลย เหมือนหม้อน้ำที่คว่ำปาก ฉะนั้นเหมือนกัน.^{๑๐}

การบำเพ็ญทานเป็นการสร้างบารมีเบื้องต้นที่สำคัญ ที่มีอนิสงส์มากหลาย เหมือนดังประวัติในสมัยพระที่ปึงกรพุทธเจ้ากล่าวว่คราวหนึ่ง อุบาสก ชาวรัมมนครเหล่านั้น ถวายมหาทานแต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรเจ้าเป็นประธานแล้ว ก็บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเสวยเสร็จจักพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว ด้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้นอีก ถวายบังคมแล้วอยากจะฟังอนุโมทนาทาน จึงเข้าไปนั่งใกล้ ๆ ลำดับนั้น พระศาสดาได้ทรงทำอนุโมทนาทานไพเราะอย่างยิ่ง จับใจของอุบาสกเหล่านั้นว่า

^{๑๐} พุ.พุทธ.อ.(บาลี) ๑๕๕-๑๕๖, พุ.พุทธ.อ.(ไทย) ๘/๒/๒๖๕.

ธรรมคาถาน ท่านกล่าวว่า เป็นต้นเหตุสำคัญของสุขเป็นต้น ยังกล่าวว่าเป็นที่ตั้งแห่งบันไดทั้งหลายที่ไปสู่พระนิพพาน.

ท่านเป็นเครื่องป้องกันของมนุษย์ ท่านเป็นเผ่าพันธุ์เป็นเครื่องนำหน้า ท่านเป็นคติสำคัญของสัตว์ที่ถึงความทุกข์

ท่าน ท่านแสดงว่าเป็นนาวา เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องช่วยข้ามทุกข์ และท่านท่านสรรเสริญว่าเป็นนคร เพราะป้องกันภัย.

ท่าน ท่านกล่าวว่าเป็นอสรพิษ เพราะอรรถว่าเข้าใกล้ได้ยาก ท่านเป็นดังดอกปทุม เพราะมลทินคือโลภะเป็นต้นฉาบไม่ได้.

ที่พึงพาอาศัยของบุรุษเสมอด้วยท่าน ไม่มีในโลกเพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย จงบำเพ็ญทาน ด้วยการทำตามอริยาศัย

นรชนคนไรเล่า ผู้มีปัญญาในโลกนี้ ผู้ยินดีในประโยชน์เกื้อกูล จะไม่พึงให้ทานทั้งหลาย ที่เป็นเหตุแห่งโลกสวรรค์

นรชนคนไรเล่า ได้ยินว่าท่านเป็นแดนเกิดสมบัติในเทวดาทั้งหลาย จะไม่พึงให้ทานอันให้ถึงซึ่งความสุข ท่านเป็นเครื่องยังจิตให้ร่าเริง.

นรชนบำเพ็ญทานแล้ว ก็เป็นผู้อันเทพอัปสรห้อมล้อม อภิรมย์ในนันทวัน แห่ลงสำเร็จสำราญของเทวดาตลอดกาลนาน

ผู้ให้ย่อมได้ปีติอันโอฬาร ย่อมประสบความเคารพในโลกนี้ ผู้ให้ ย่อมประสบเกียรติเป็นอันมากผู้ให้ย่อมเป็นผู้อันมหาชนไว้วางใจ.

นรชนนั้นให้ทานแล้ว ย่อมถึงความมั่งคั่งแห่งโภคะ และมีอายุยืน ย่อมได้ความมีเสียงไพเราะและรูปสวยอยู่ในวิมานทั้งหลายที่น่ายกยออันน่าชื่นชมนานาชนิดรื่นระงม เล่นกับเทวดาทั้งหลายในสวรรค์.

ท่านเป็นทรัพย์ไม่ทั่วไปแก่ภัยทั้งหลายคือ โจรภัย อริภัย ราชภัย อุทกภัย และอัคคีภัย ท่านนั้น ย่อมให้สาวกญาณภูมิ ปัจเจกภูมิ ตลอดถึงพุทธภูมิ^{๑๑}

พระโพธิสัตว์นอกจากบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศ คือ บารมี ๑๐ อรูปบารมี ๑๐ และปรมัตถบารมี ๑๐ แล้วยังต้องบำเพ็ญปัญจมหาบริจาค ๕ ประการคือ บริจาคอวัยวะ ทรัพย์ บุตร ภรรยา

^{๑๑} จุ.พุทธ.อ.(บาลี)๑๕๕-๑๕๗, จุ.พุทธ.อ.(ไทย) ๕/๒/๒๘๒-๒๘๔.

และชีวิต^{๑๒} การที่พระโพธิสัตว์บริจาคนบุตร ภรรยา และทรัพย์ เป็นต้น จัดเป็นบารมี บริจาคอวัยวะ น้อยใหญ่เป็นอุปบารมี บริจาคชีวิตเป็นปรมัตถบารมี และยังไม่เคยปรากฏว่า พระโพธิสัตว์ไม่ได้ บำเพ็ญปัญจมหาบริจาคและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้^{๑๓} ดังนั้น ปัญจมหาบริจาคจึงเป็นคุณธรรม ที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ที่ป็นมหาบุรุษเยี่ยงพระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญเท่านั้นอันนับเนื่องเป็นพุทธ การกกรรมที่สำคัญด้วย

การที่พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นอะไรต่าง ๆ เพื่อสร้างบารมีนั้นก็ล้วนแต่ สงเคราะห์นับเนื่องเข้าเป็นปัญจมหาบริจาคได้ทั้งนั้น อยู่ที่ว่าพระชาติไหนทรงบำเพ็ญอะไร และเป็นที่น่าสังเกตุว่า การบำเพ็ญบารมีชั้นธรรมดา เช่น การให้ทานบริจาคทรัพย์จะมี มากกว่าการให้ที่เป็นชั้นอุปบารมีหรือปรมัตถบารมี

๔.๓ ปัญจมหาบริจาคในฐานะเป็นการบริจาคที่ยิ่งใหญ่

พระชาติที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอันนับเนื่องในปัญจมหาบริจาคนั้น จะเป็น พระชาติที่บำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดชนิดที่ไม่มีใครเสมอเหมือน เช่น เมื่อจะให้ของสิ่งใดแก่ ใครก็ให้จนหมด ไม่เหลือไว้สำหรับตนเอง ยอมทนทุกข์ลำบากเพียงไรก็ยอม เช่น สมัยเป็นอ กิตติดาบสได้ให้หมากเม่าหนึ่งแก้วทำวสัถกะแปลงไปจนหมด ส่วนตนเองยอมอดอาหาร ๓ วัน บางพระชาติแม้พระองค์จะเป็นเศรษฐีแต่มีศรัทธาในการบริจาคทานทำบุญแก่พระปัจเจก พุทธเจ้า แม้มีมารมาเนรมิตหลุมถ่านเพลิงคักทางไว้เพื่อให้เปลี่ยนใจไม่ต้องไปทำทานอีกก็ไม่ สำเร็จ หลุมถ่านเพลิงนั้นได้กลายเป็นดอกบัวมารองรับสำหรับปูเป็นทางเดินให้ ยิ่งในพระ ชาติสุดท้ายที่เป็นพระเวสสันดร ได้บำเพ็ญมหาทานเป็นพระชาติสุดท้าย พระองค์ทรงให้ สิ่งของทุกอย่างที่มีแก่ผู้ที่มาทูลขอ ให้กระทั้งชาวเมืองยอมรับไม่ได้ต้องถูกเนรเทศให้ไปอยู่ ป่า ในที่สุดเมื่อชาวเมืองเข้าใจ จึงได้กลับเข้าเมืองครองราชย์สมบัติตามเดิม

บุตรท่านเปรียบเสมือนหัวใจของพ่อและแม่ เพราะเป็นผู้สืบเชื้อสายเกิดมาแต่ตน ดังนั้น หากมีใครมาพรากบุตรไปจากพ่อแม่ก็เหมือนกระชากเอาหัวใจของพ่อแม่ไปด้วย แต่ พระโพธิสัตว์ผู้มุ่งต่อการตรัสรู้พระโพธิญาณท่านสามารถบริจาคนบุตรธิดาที่เปรียบเสมือน หัวใจนั้นให้แก่ผู้มาขอได้ ทั้งนี้เพื่อหวังผลในการให้นั้นต่อการบรรลุพระโพธิญาณ มิใช่

^{๑๒} ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๕๕, ที.สี.อ.(ไทย) ๑/๑/๑๗๒.

^{๑๓} นมกการฎีกา (บาลี) หน้า ๑๕๘ ฉบับอักษรพม่า.

เพราะท่านไม่มีความรักในบุตรนั้นก็หาไม่ได้ แต่เพราะรักในพระโพธิญาณมากกว่า แม้การบริจาครรยาก็มีเหตุผลเหมือนที่กล่าวมา

การยอมสละอวัยวะของคนเพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์สุขในขณะที่ตนเองกำลังมีชีวิตอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ทำได้ยากยิ่ง แต่พระโพธิสัตว์สามารถบำเพ็ญได้ เช่น สมัยเสวยพระชาติเป็นพญาช้างมึงงามทั้งคู่ยินยอมให้คนออกตัดหูซึ่งเคยได้รับการอนุเคราะห์มาก่อนมาตัดงาทั้งคู่ไปหรือในบางพระชาติยินยอมควักลูกนัยน์ตาเพื่อให้เป็นทานแก่ผู้อื่นที่มาขอได้ สิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ของวิสัยปุถุชนเช่นเราท่านทั้งหลายคงอาจเห็นว่าเกินจริงและไม่สามารถทำได้ นั่นเป็นเพราะเราไม่ได้ปรารถนาบรรลुพระโพธิญาณเหมือนเช่นพระโพธิสัตว์จึงต้องเป็นเราอยู่ทุกวันนี้

การสละชีวิตเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากสุด เพราะชีวิตของใครก็เป็นที่รักที่หวงแหนของบุคคลนั้น ไม่ต้องการให้ผู้อื่นมาเบียดเบียนหรือฆ่า แต่วิสัยพระโพธิสัตว์จะไม่มี ความอาลัยเสียดายในชีวิตหากเห็นว่า ความตายของคนนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นทั้งนี้เพื่อหวังผลแห่งความดีที่ได้สละชีวิตในชาตินั้น ๆ ไปแลกกับพระโพธิญาณอันเป็นคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่สำหรับผู้ได้บรรลुเพื่อจะชักพามวลหมู่สัตว์ทั้งเทวดาและมนุษย์ให้ข้ามพ้นห้วงแห่งวัฏทุกข์จนนับจำนวนไม่ได้

พระชาติที่พระโพธิสัตว์บริจาชีวิต ส่วนใหญ่มักเกิดจากท้าวสักกะลงมาแปลงกายเพื่อทดสอบกำลังใจ แต่แล้วพระโพธิสัตว์ก็สามารถสละชีวิตได้จริง ๆ ด้วย การสละชีวิตของพระโพธิสัตว์ต่างจากการฆ่าตัวตายหรือ การพลีชีพของบุคคลธรรมดา เพราะการตายของบุคคลธรรมดา เขามีความเห็นผิดว่า ถ้าตายแล้วจะมีความสุขทั้ง ๆ ที่มีจิตเศร้าหมองเวลาจะตาย แต่การพลีชีพของพระโพธิสัตว์มิใช่เพื่อประโยชน์ตนเลยแต่หวังจะอนุเคราะห์ผู้อื่นให้เขาได้พ้นทุกข์จากภัยอันตรายหรือจากความหิวโหยในตอนนั้น แต่เป้าหมายที่สำคัญคือเพื่อพระโพธิญาณอันมีในพระหฤทัยมั่นที่สั่งสมมาช้านานไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอื่น นี้คืออุดมการณ์พระโพธิสัตว์ ดังนั้น พระชาติใดที่พระโพธิสัตว์สามารถบำเพ็ญบารมีครั้งยิ่งใหญ่ด้วยการบริจาครรย บุตรธิดา ภรรยา อวัยวะ และชีวิต พระชาตินั้นพึงทราบว่าเป็นปัญจมหาบริจาค

๔.๔ ปัญญาหาบริจาคเป็นธรรมที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ

ชาวพุทธผู้มีศรัทธาเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมจะยอมรับความจริงแห่งชีวิตอย่างหนึ่งว่า ผู้ที่เกิดมาดีเพราะเหตุแห่งกรรมดี ส่วนผู้ที่เกิดมายากไร้ไม่สมประกอบเพราะเหตุแห่งกรรมที่ไม่ดีที่เขาได้สร้างไว้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีสิทธิ์จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ก็ต้องเป็นผู้ได้สร้างกุศลอบรมบารมีมาดีเหนือยิ่งกว่าบุคคลธรรมดาเป็นแน่แท้ไม่ต้องสงสัย มิฉะนั้นก็คงไม่มีสิทธิ์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้และโอกาสที่จะมีพระพุทธเจ้ามาอุปัชฌ์แต่ละพระองค์นั้นมิใช่่ง่ายด้วยเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องด้วยเพราะหาผู้ที่บำเพ็ญพุทธการกรรมนั้นมีน้อย และเพราะยังไม่ถึงกาลเวลาอันเหมาะสมที่จะมีพระพุทธเจ้ามาอุปัชฌ์ด้วย อย่างไรก็ตามแต่คุณธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่เลย เพียงแค่การสมัครเป็นสมาชิกขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง หากผู้ใดขาดคุณสมบัติที่กำหนด ก็ไม่สามารถเป็นสมาชิกขององค์กรนั้นได้ เหตุนี้ ในคัมภีร์ฎีกาท่านจึงกล่าวไว้ว่า พระโพธิสัตว์ผู้ที่ไม่บำเพ็ญปัญญาหาบริจาคแล้วสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้นไม่เคยมี^{๑๔} ดังความดำริของพระเวสสันดรตอนที่พราหมณ์ชูชกมาทูลขอพระโอรสธิดาแล้วบังเกิดโทสะเมื่อเห็น ชูชกเขียนตีปิโยรสว่า

ธรรมดาพระโพธิสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงทรงสละมหาบริจาค ๕ แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้า แม้เราก็เป็นผู้หนึ่งของพระโพธิสัตว์เหล่านั้น บริจาคบุตรทาน และมหาบริจาคอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น คุณก่อนเจ้าเวสสันดร การให้ทานแล้วเดือดร้อนภายหลังไม่สมควร แก่เจ้าเลย, แล้วทรงเตือนพระองค์ว่าตั้งแต่เวลาที่เราให้ทานแล้วอะไร ๆ ก็มีได้เป็นของเจ้า ทรงอธิบาย กุศลสมาทาน มั่นคง ประทับนั่ง ณ ประตูปรรณศาลา ดูพระปฏิมาทองคำนั่งบนแผ่นดิน ฉะนั้น^{๑๕}

ถามว่าก็เพราะเหตุไรพระมหาบุรุษจึงทรงสละบุตรภริยาของพระองค์ผู้สมบูรณ์ด้วยชาติเป็นกษัตริย์ โดยให้เป็นที่ทาสของผู้อื่น เพราะการทำให้เป็นไทบางพวก ไม่ให้เป็นไท มิใช่สิ่งที่ดีตอบว่าเพราะเป็นธรรมสมควร จริงอยู่การเข้าถึงพุทธการกรรม เป็นธรรมดานี้คือ การบริจาควัตถุที่เขาหวังว่า นี้ของเราแก่จากผู้นอนะไม่สมควรแก่พระโพธิสัตว์ ผู้ถึงความขวนขวายเพื่อบำเพ็ญทานบารมีปราศจากการกำหนดไทยธรรมและปฏิคาหกก็หาไม่ได้ แม้ก็เป็นธรรมอันสมควรมีมาแต่เก่าก่อน ธรรมที่ประพฤติดุสสมมาสม่าเสมอนี้ เป็นวงศ์ของตระกูลเป็นประเพณีของตระกูลของพระโพธิสัตว์ทั้งปวง คือการบริจาคของทุกสิ่งแต่โดยพิเศษออกไปในข้อนี้ก็คือการบริจาคสิ่งอันเป็นที่รักว่า จริงอยู่พระโพธิสัตว์บางองค์เป็นพระพุทธเจ้า เพราะทรงบริจาคมหาบริจาค ๕ เหล่านี้

^{๑๔} นมกการฎีกา (บาลี)หน้า ๑๗๑ ฉบับอักษรพม่า.

^{๑๕} ชุ.จริ ย.อ.(บาลี)๑๑๒, ชุ.จริย.อ.(ไทย)๕/๓/๑๕๖

คือ บริจาคทรัพย์มีความเป็นอิสระในราชสมบัติเป็นต้นอันสืบวงศ์มา ๑ การบริจาคอวัยวะ มีศิระ และนัยน์ตาเป็นต้นของตน ๑ บริจาคชีวิตอันเป็นที่รัก ๑ บริจาคบุตรเป็นที่รักผู้ดำรงวงศ์ตระกูล ๑ บริจาคภริยาเป็นที่รักมีความประพฤติเป็นที่ชอบใจ ๑ เคยมีมาแล้วมิใช่หรือ เป็นความจริงดังนี้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุมังคละครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ทรงแสวงหาโพธิญาณประทับอยู่ ณ ภูเขาลูกหนึ่งพร้อมด้วยบุตรภรรยาในอัทภาพที่ ๓ จากอัทภาพก่อนมีชกษ ชื่อว่า ขรทาลิกะ (เขียว แหลม) ได้ฟังว่าพระมหาบุรุษมีอชยาศัยในการให้ จึงแปลงเพศเป็นพราหมณ์ เข้าไปหาพระ โพธิสัตว์ขอทารกทั้งสอง

พระมหาสัตว์เบิกบานใจว่า เราจะให้บุตรทั้งสองแก่พราหมณ์ ยังปลุพินน้ำเป็นที่สุดให้ ห้วนไหวได้ให้ทารกทั้งสอง ชกษยื่นพิงกระดานสำหรับยึดในที่สุดที่จึงกรม เมื่อพระโพธิสัตว์เห็น อยู่นั่นเอง ได้เคี้ยวกินเด็กทั้งสองจนง่ำบว เมื่อพระมหาบุรุษแลเห็นปากของชกษ ซึ่งฟันสายเลือด ออกมาคุดแปลวไฟ เกิดขึ้นว่าชกษลวงเรา เพราะความเป็นผู้ฉลาดในอุบายได้อบรมดีมาแล้ว ย่ำยิ สังขารทั้งหลายด้วยอำนาจแห่งความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น จึงเกิดโสมนัสขึ้นว่า ทานบารมีของ เรา เต็มแล้ว เรายังประโยชน์ใหญ่ให้สำเร็จแล้วได้บรรลุดังนี้ด้วยกองสังขารอันหาสาระมิได้ สุกพึงไปตั้งอยู่เดี่ยวเดียวอย่างนี้ พระมหาสัตว์ทราบความคิงามแห่งจิตของตน ในขณะนั้นอันไม่ทัน ไปแก่ผู้อื่น จึงตั้งความปรารถนาว่าด้วยผลอันนี้ในอนาคตขอรัศมีของเราออกจากร่างกาย โดย ทำนองเดียวกันนี้เกิด.

รัศมีจากสรีระของพระโพธิสัตว์ผู้เป็นพระพุทธรูปนั้น เพราะอาศัยความปรารถนานั้น ได้แผ่ซ่านตลอดโลกธาตุ ๑๐,๐๐๐ตั้งอยู่เป็นนิจ พระโพธิสัตว์แม่เหล่าอื่นก็อย่างนั้นสละสิ่งอันเป็นที่รักของตนและบุตรภรรยาก็รู้แจ้งแทงตลอด พระสัพพัญญุตญาณ

๔.๕ ปัญุมหาบริจาคเป็นดูพาหนะนำไปให้ถึงพระโพธิญาณ

หลักความจริงแห่งธรรมชาติอย่างหนึ่งว่า เมื่อใครปรารถนาสิ่งใดแล้วจะต้อง ดำเนินการตามกรรมวิธีนั้น ๆ เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามที่มุ่งหวัง วิธีการดำเนินไปสู่เป้าหมายนั้นหาก ใช้อะไรเป็นส่วนประกอบเรียกการดำเนินสิ่งนั้นว่า พาหนะ เช่น จะไปสู่สุคติโลกสวรรค์ได้เพราะ อาศัยการให้ทานและรักษาศีลเป็นพาหนะไป เป็นต้น

ปัญุมหาบริจาคคือ การบริจาคทรัพย์ บุตรธิดา ภรรยา อวัยวะ และชีวิตเหล่านี้จึงเป็น ดูพาหนะสำคัญของพระโพธิสัตว์ที่นำพาไปสู่เป้าหมายคือพระโพธิญาณ เมื่อพระโพธิสัตว์บำเพ็ญ บารมีข้อใดใช้อะไรเป็นสื่อเชื่อมเพื่อบรรลุผลตามที่มุ่งหวังก็เรียกสิ่งนั้นว่าเป็นพาหนะ พึงเห็น

ดูพาหนะเป็นของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตัวอย่างพระดำรัสที่พระเวสสันดรตรัสเรียกพระโอรสทั้งสองให้ขึ้นมาจากสระน้ำเพื่อจะมอบให้แก่พรหมณ์ชูชกว่า

“ คุณก่อนพ่อชาติพระลูกรัก พ่อจงมา จงเพิ่มพูนบารมีของพ่อให้เต็ม จงช่วยโสทรสตรงหทัยของพ่อให้เย็นฉ่ำ จงทำตามคำของพ่อ ขอเจ้าทั้งสองจงเป็นอย่างยานนาวาของพ่อ ไม่หวั่นไหวต่อสาครคือภพ พ่อจักข้ามฝั่งคือชาติ จักยังเทวดาและมนุษย์ให้ข้ามด้วย”^{๑๖}

“ คุณก่อน แม่กัณหาศรียรัก แม่จงมา จงเพิ่มพูนบารมีของพ่อให้เต็ม จงช่วยโสทรสตรงหทัยของพ่อให้เย็นฉ่ำ จงทำตามคำของพ่อ ขอเจ้าทั้งสองจงเป็นอย่างยานนาวาของพ่อ ไม่หวั่นไหวต่อสาครคือภพ พ่อจักข้ามฝั่งคือชาติ จักยังเทวดาและมนุษย์ให้ข้ามด้วย”^{๑๗}

ดังนั้น ปัญจมหาบริจาคจึงเป็นยานสำคัญที่นำพาพระโพธิสัตว์ไปสู่พระโพธิญาณ โดยแท้ อุปมาเหมือนการเดินทางไปยังที่หมายแห่งหนึ่งจำเป็นต้องมีพาหนะชนิด การบรรลुพระโพธิญาณได้จำเป็นต้องใช้ปัญจมหาบริจาคเป็นพาหนะ ฉะนั้น

๔.๖ วิเคราะห์ปัญจมหาบริจาค

ตามที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัญจมหาบริจาคตั้งแต่ต้นทำให้ทราบว่า ปัญจมหาบริจาค คือ การบริจาคตที่ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครทำได้เหมือน เป็นธรรมที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ หากเว้นเสียก็ไม่สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้ จึงทำให้ได้ข้อคิดว่า ในโลกนี้ไม่มีอะไรที่จะได้มาอย่าง ง่าย ๆ ทุกอย่างจะต้องมีการลงทุนลงแรงก่อนทั้งนั้นจึงจะได้มาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ถ้าพูดถึงภาวะความเป็นพระพุทธเจ้าด้วยแล้วยิ่งเป็นสิ่งสำคัญ เพราะพระองค์เป็นผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน เป็นผู้เลิศในโลกรวมทั้งเทวโลกจึงจำเป็นต้องสั่งสมพระบารมีเป็นอย่างมากเหนือกว่าใคร แต่อาศัยปัญจมหาบริจาคที่พระองค์ทรงดำริในสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ว่า “พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ หากเว้นปัญจมหาบริจาคแล้วหาเป็นพระพุทธเจ้าได้ไม่” เป็นเรื่องชีวิตว่า ปัญจมหาบริจาคนี้เป็นคุณธรรมสำหรับพระโพธิสัตว์บำเพ็ญและเป็นประจัญยานนาวานำพาพระโพธิสัตว์ให้ถึงฝั่งแห่งพระโพธิญาณโดยแท้ หากเว้นเสียแล้วหาสำเร็จไม่

ปัญจมหาบริจาคดังกล่าว คือ การบริจาคตทรัพย์ บริจาคบุตรธิดา บริจาคภรรยา บริจาคอวัยวะ และบริจาคตชีวิต เป็นคุณธรรมสำหรับพระโพธิสัตว์ผู้มีอุดมการณ์หวังบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ จะต้องมีจุดมุ่งไม่ทอดถอยแม้มีอุปสรรคมากกั้นก็ไม่สามารถทำลายอุดมการณ์

^{๑๖} จุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๘๓, จุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๗๑๕-๗๒๐.

^{๑๗} จุ.ชา.อ.(บาลี)๑๐/๓๘๓, จุ.ชา.อ.(ไทย) ๔/๓/๗๒๐.

ของพระโพธิสัตว์ได้ ดังนั้น ปัญญาหาบริจาค จึงเป็นคุณธรรมอันยิ่งใหญ่สำหรับผู้มีอุดมการณ์อันสูงส่งคือ พระโพธิสัตว์เท่านั้นที่จะบำเพ็ญได้ หากพระโพธิสัตว์เว้นเสียซึ่งปัญญาหาบริจาค ก็ไม่อาจบรรลุพระโพธิญาณได้คือ ถ้ามิได้บำเพ็ญคุณธรรมอันยิ่งใหญ่แล้วจะได้คุณธรรมอันยิ่งใหญ่ได้อย่างไร อย่างดีก็คงได้เพียง อรหันตภูมิเท่านั้น เพราะไม่ปรากฏว่า ผู้อื่นนอกจากพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญปัญญาหาบริจาคด้วย

ตามที่ได้ศึกษาประวัติพระสมณโคดม จากคติชาติของพระองค์ทำให้ทราบว่า พระองค์ทรงเพียรสร้างพระบารมีมาหลายชาติและแต่ละชาติโดยมากจะเน้นหนักพระบารมีอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ คือ ไม่ทั่วไปแก่บารมีอื่น ๆ เช่น พระชาติที่เป็นพระเตมีย์ก็เน้นที่ขันติบารมีเป็นต้น สำหรับพระชาติที่บำเพ็ญปัญญาหาบริจาคโดยเฉพาะนั้น ไม่มี แต่อาศัยการสั่งสมพระบารมีในหลาย ๆ ชาติรวมกันจึงครบองค์ พระชาติที่ทรงบำเพ็ญมหาบริจาคเกือบครบทั้ง ๕ คือ พระเวสสันดรที่เป็นพระชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะพระชาตินี้ได้เน้นหนักในการบริจาคตาน กล่าวคือ พระองค์ได้บริจาคตัญย์ บริจาคบุตรธิดา และบริจากรรยา ส่วนการบริจาคอวัยวะและชีวิตแม้จะไม่มีบริจาคมแต่ก็มีในพระทัยที่มุ่งหมายว่า หากมีใครมาขอก็จะให้ ดังนั้น การที่พระเวสสันดรได้บริจาคมอะไรมากมายดังกล่าวอาจถึงแก่มฤตยูในยุคนั้น

แต่เมื่อมาถึงยุคปัจจุบันก็มีผู้วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นานา เช่น การให้ช้างป้างจัญนาคทำให้ถูกมองว่า ให้สมบัติของชาติแก่ผู้อื่น การบริจาคมบุตร ธิดาและภรรยาทำให้ถูกมองว่าขาดความเมตตา ขาดความรับผิดชอบในฐานะเป็นพ่อและสามีที่ดี ถ้าพิจารณากันอย่างเป็นทางการจะพบว่า การให้ช้างป้างนั้นเป็นการชอบธรรมแล้ว เพราะช้างป้างนั้นเกิดขึ้นมาเป็นช้างคู่พระบารมีของพระองค์เป็นสมบัติส่วนพระองค์แต่ชาวเมืองกลับถือว่าเป็นช้างคู่บ้านคู่เมือง เราต้องยอมรับว่า ช้างป้างจัญนาคนั้นเกิดขึ้นเพราะบารมีของพระเวสสันดร และเป็นสมบัติของพระองค์ ซึ่งพระองค์จะให้แก่ใครก็ยอมได้ ถ้าพระองค์ไม่ให้อะไรจะเกิดขึ้น เมืองสีพีเป็นเมืองเล็ก ๆ อีกทั้งมีกำลังพลน้อยไม่อาจที่จะต่อสู้กับเมืองใหญ่อย่างแคว้นกาลิงคะได้เลย ถ้าไม่ให้สงครามเกิดอย่างแน่นอน เมื่อเกิดสงครามก็จะต้องเสียไพร่พล ราษฎรจะต้องล้มตายเป็นจำนวนมาก และจะต้องตกเป็นเมืองขึ้น ดังนั้น การที่พระองค์พระราชทานช้างป้างไปนั้น ย่อมเกิดประโยชน์สองประการด้วยกันคือ ประการแรกไม่เกิดสงคราม ประการที่สองเพื่ออนุเคราะห์ประชาชนชาวกาลิงครรัฐที่ได้รับความเดือดร้อนจากฟ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อพราหมณ์ทั้ง ๘ คนนำช้างมาถึงเมือง ฟ้าฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ดี ต่อมาชาวกาลิงครรัฐได้นำช้างมาคืน จึงกล่าวได้ว่า การบริจาคมช้างป้างจัญนาคไม่ได้เสียอะไร แต่กลับได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และยังได้มิตรประเทศอีกด้วย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การบริจาคนุตรธิดานั้นถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินก็ดูเหมือนว่า พระเวสสันดรเป็นพ่อที่ขาดความเมตตาแต่เมื่อพิจารณากันอย่างเป็นธรรมแล้วจะเห็นว่า พระองค์เปี่ยมล้นด้วยความเมตตาจะเห็นได้จากการที่พระองค์ไม่ปรารถนาที่จะให้พระโอรสและพระธิดาทั้งสองต้องตระกำลำบากในป่าใหญ่ จึงได้มอบบุตรธิดาให้แก่ชุกไป เพราะทรงพิจารณาแล้วว่า ชุกต้องนำไปมอบให้กับพระเจ้ากรุงสีพีเป็นแน่ เพราะค่าตัวที่พระองค์ตั้งไว้นั้นมากมายเหลือเกิน และสิ่งที่พระองค์คาดการณ์ไว้ก็เป็นจริงทุกประการ ดังนั้นการบริจาคนุตรครั้งนี้ จึงได้ประโยชน์ถึงสามประการคือ ทำให้พระโอรสพระธิดาได้กลับสู่เมืองสีพีพ้นจากความยากลำบาก ทำให้พระเจ้ากรุงสีพีและราษฎรเกิดความเห็นใจในความทุกข์ยากของพระองค์ และทำให้ได้ประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่คือพระโพธิญาณ และการบริจาคนุตรรยาก็มีนัยเช่นเดียวกันคือ พระองค์พิจารณาเห็นความทุกข์ยากของพระชายา ประการหนึ่ง และพิจารณาแล้วว่า พราหมณ์ผู้นี้เป็นคนดีประการหนึ่ง จึงได้ให้ไปด้วยคิดว่าพราหมณ์ผู้นี้จะสามารถเลี้ยงดูพระชายาของพระองค์ให้มีความสุขได้ และพราหมณ์เมื่อได้รับแล้วก็ถวายคืน เท่ากับว่าพระองค์มิได้เสียอะไร แต่กลับได้ประโยชน์สองประการคือ ได้รับความคุ้มครองสนับสนุนจากพระอินทร์ ไม่ทุกข์ยากลำบากในการบำเพ็ญเพียร ประการที่สองได้ประโยชน์อันยิ่งใหญ่คือ พระโพธิญาณ

มีประเด็นปัญหาทางจริยศาสตร์เกี่ยวกับพฤติกรรมของพระเวสสันดรที่เราควรศึกษาต่อไปอีกเพื่อให้เห็นว่า พระเวสสันดรมิได้เห็นแก่ตัวอย่างที่บางคนเข้าใจ เราจะศึกษาพฤติกรรมของพระเวสสันดรในลักษณะทางจริยศาสตร์ว่าเป็นอย่างไร จริยศาสตร์เป็นสาขาปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ตลอดจนศึกษาว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตมนุษย์ควรแสวงหาอะไรและควรทำอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่าเป็นคนดี^๔

ความดีความชั่วมีจริงหรือไม่หรือเป็นเพียงสิ่งสมมุติ มีมาตรการตายตัวอะไรหรือไม่ที่จะตัดสินคุณธรรมความดี และถ้ามีมาตรการดังกล่าวนั้นคืออะไร จริยศาสตร์จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อตัวเองและต่อผู้อื่น ฉะนั้นปัญหาทางจริยศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับคำว่า “ดี” “ถูก” และ “ควร” ในที่นี้เราจะวิเคราะห์พฤติกรรมของพระเวสสันดรใน ๑ ประเด็นหลักคือ

๑. อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดในมุมมองของพระเวสสันดร
๒. พฤติกรรมหรือการกระทำของพระเวสสันดรที่ให้บุตรธิดาและภรรยา เป็นทานนั้นถูกหรือผิด มีเกณฑ์ในการตัดสิน
๓. การกระทำของพระเวสสันดรนั้นเป็นการเห็นแก่ตัวหรือไม่

^๔ ร.ศ.ดร. สุจิตรา (อ่อนค้อม) รมณีณ , **ปรัชญาเบื้องต้น**(กรุงเทพมหานคร :บริษัท อักษราพิพัฒน์ จำกัด) , หน้า ๔๕.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความจริงปัญหาที่ (๑) ตามหลักฐานในคัมภีร์บ่งบอกให้เราทราบแล้วว่าพระเวสสันดรเห็นว่า สัมมาสัมโพธิญาณเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับพระองค์ แต่เมื่อจะหาเหตุผลในเรื่องนี้เราก็ต้องตั้งปัญหาถามตนเองเสียก่อนว่า ในการดำเนินชีวิตประจำวันของเรา เราปรารถนาอะไรหรืออะไรคือสิ่งที่เราแสวงหา นั่นไม่ใช่เพื่อตัวเอง แต่เป็นการแสวงหาสิ่งอื่น ๆ ต่อไป เช่น เราต้องการเรียนหนังสือ เพื่ออะไร เพื่อให้มีความรู้สูง ๆ เพื่ออะไร เพื่อจะได้ทำงานในตำแหน่งดี ๆ เพื่ออะไร เพื่อจะได้เงินเดือนมาก ๆ เพื่ออะไร เพื่อนำเงินไปซื้อสิ่งอื่น ๆ แล้วทำไม ก็เพราะเงินสามารถซื้อสิ่งของต่าง ๆ ได้ตามที่เราต้องการแล้วทำไม เพื่อให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข ถ้าเราตอบปัญหาตัวเองได้ว่า ที่เราประกอบกิจการงานต่าง ๆ นั้นเพื่ออะไร สิ่งสุดท้ายนั่นแหละเป็นอุดมคติของเราหรือเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเรา และด้วยสามัญสำนึกเรามีความเห็นตรงกันว่า ความปรารถนาของเรากับความปรารถนาของคนอื่นย่อมแตกต่างกัน และวิธีการดำเนินชีวิตเพื่อให้ตนเข้าถึงอุดมคตินั้นก็ย่อมมีความแตกต่างกันด้วย

การดำเนินชีวิตของพระเวสสันดรก็เช่นเดียวกับการดำเนินชีวิตของคนอื่น ๆ แต่จะพิเศษกว่าสามัญชนที่ตรงที่พระองค์กระทำกิจทุกอย่างเพื่อให้ตนเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุดโดยวิธีเกินวิสัยของสามัญชนกระทำได้ หากมีบุคคลที่มีวิสัยทัศน์อยู่ในระดับเดียวกันกับพระเวสสันดรและปรารถนาที่จะเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุดเช่นเดียวกับพระเวสสันดรการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นก็จะต้องดำเนินอย่างพระเวสสันดร แม้การให้บุตรธิดา และภรรยาเป็นทานของพระเวสสันดรที่บางคนบางสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งไม่ถูกต้องก็เพราะการกระทำและอุดมคติของตนอยู่ในระดับสามัญชนทั่วไปเท่านั้น แล้วจะเอาไปเทียบกับบุคคลที่มีอุดมคติสูงกว่าได้อย่างไร แต่ถ้าเป็นบุคคลที่มีอุดมคติในระดับเดียวกันก็ต้องให้บุตรและภรรยาเช่นเดียวกับพระเวสสันดร^{๑๕} เรื่องนี้เราสมมุติให้เห็นประจักษ์ได้เช่นมีบริษัทอยู่บริษัทหนึ่ง ประสงค์จะรับพนักงานเข้าทำงานในบริษัทเพื่อเป็นพนักงานประจำ ๑๐ ตำแหน่ง แต่บริษัทระบุว่าผู้ที่สมัครต้องฝึกนั่งสมาธิให้ได้เป็นเวลา ๒๐ ชม. ติดต่อกันทางบริษัทจึงจะรับเข้าทำงาน ถือว่ามีคุณสมบัติเพียงพอ ในกรณีการกระทำทานของพระเวสสันดรหรือบุคคลอื่นก็ตาม ถ้าปรารถนาที่จะเข้าถึงอุดมคตินั้นได้

เราจะหาคำตอบในปัญหาที่ (๒) ต่อไปว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของพระเวสสันดรที่ให้บุตรธิดา และภรรยาเป็นทานนั้นถูกหรือผิดมีอะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน

^{๑๕} มลिनทปัญหา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕) หน้า ๔๖๖.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การที่เราจะวินิจฉัยการกระทำอะไรของใครว่าถูกหรือผิด โดยยึดวิสัยของตนเป็นเครื่องมือในการตัดสินย่อมไม่มีเหตุผลเพียงพอ บางคนเชื่อมั่นในเหตุผลของตนเองมากจนไม่ยอมรับฟังเหตุผลของคนอื่น คนชนิดนี้ทำให้บ้านเมืองเกิดความไม่สงบมามากต่อมากแล้ว

ความจริงในปัญหาที่ (๒) นี้ ถ้าจะตอบแบบคนที่มีความเชื่อในหลักการของพระพุทธศาสนาอยู่แล้วก็จะไม่มีปัญหาอะไร เพราะการกระทำทั้งหมดนั้นเป็นวิสัยของพระโพธิสัตว์ ถ้าไม่กระทำเช่นนั้นก็ไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เพื่อหาเหตุผลมาสนับสนุนการกระทำของพระเวสสันดรว่า มีความชอบธรรมหรือไม่ เป็นการล่วงละเมิดสิทธิของเด็กหรือไม่ที่ให้นุตรเป็นทาน และล่วงละเมิดสิทธิสตรีหรือไม่ที่ยกภรรยาของตนให้แก่คนอื่น ก่อนที่จะตอบปัญหานี้ เรามาคูสภาพสังคมที่ปรากฏให้เห็นในยุคปัจจุบันในสังคมของคนบางกลุ่มมีความเห็นขัดแย้งกับกลุ่มแรกว่า การฆ่าสัตว์ไม่ว่ากรณีใดๆ เป็นความไม่ชอบธรรมทั้งนั้น ขยายให้มองย้อนยุคอีกว่า เมื่อก่อนมีมนุษย์ประเภทหนึ่งที่เขาจะสามารถจะฆ่าก็ได้จะขายทอดตลาดให้คนอื่นก็ได้ ถือว่าเป็นความชอบธรรมหรือถูกต้อง แต่ปัจจุบันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง การมองปัญหาของคนในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกัน การตัดสินปัญหาโดยเอาพฤติกรรมของคนกลุ่มหนึ่งไปตัดสินอีกกลุ่มหนึ่งนั้นก็ไม่ถูกต้อง ยิ่งเป็นยุคสมัยที่แตกต่างกันแล้ว การตัดสินปัญหาจะต้องมีความรอบคอบยิ่งขึ้น

ก่อนที่จะตอบปัญหาว่า พระเวสสันดรให้นุตร และภรรยามีความชอบธรรมหรือไม่ และเป็นการล่วงละเมิดสิทธิของคนอื่นหรือไม่ เรามาคูเกณฑ์ที่จะนำไปสู่การตัดสินการกระทำนั้นว่าเป็นอย่างไร

เกณฑ์ตัดสินการกระทำ “ ถูก ” “ ผิด ” มีดังนี้

ก. เกณฑ์หลัก

ตัดสินโดยความเป็นกุศลหรืออกุศล โดยพิจารณาจากมูลเหตุว่า เป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล อันได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ หรือเกิดจาก อกุศลมูล อันได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ นอกจากนั้นยังต้องพิจารณาจากสภาวะว่า เป็นการกระทำที่เกื้อหนุนต่อชีวิตจิตใจหรือไม่ เมื่อกระทำลงไปแล้วทำให้จิตใจสบาย ปลอดโปร่งส่องใสสมบูรณ์หรือไม่ เป็นการส่งเสริมหรือบั่นรอนต่อคุณภาพและสมรรถภาพแห่งจิตใจเป็นการเกื้อหนุนให้กุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลทั้งหลายลดน้อยลงหรือทำให้กุศลกรรมลดน้อยลง อกุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้นตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร

ข. เกณฑ์ร่วม

ใช้มโนธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองเป็นเครื่องพิจารณาว่า การกระทำนั้นตนเองดีเทียบตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพตนเองหรือไม่ การกระทำนั้นวิญญูชนทั้งหลาย หรือนักปราชญ์ยอมรับหรือดีเทียบ นอกจากนั้นก็ต้องพิจารณาถึงผลอันจะเกิดจากการกระทำนั้นว่าเป็นไปเพื่อการเบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนคนอื่น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือทุกข์แก่ตนและคนอื่น^{๒๐}

เราทราบหลักเกณฑ์ในการตัดสินความผิดความถูกพอสมควรแล้ว ที่นี้เป็นประเด็นปัญหาของพระเวสสันดรที่ให้นุตรธิดา มีความถูกต้องหรือไม่ ถ้าหลักเกณฑ์แรกมาตัดสิน ก็ตั้งคำถามว่า พระเวสสันดรกระทำไปเพราะความอยากได้ลาภอยากได้ยศ อยากได้สุข หรืออยากได้สรรเสริญหรือ ก็ไม่ใช่ พระองค์ กระทำไปเพราะประสงค์จะประทุษร้ายนุตรธิดาของตนหรือไม่ใช่ หรือว่าพระองค์กระทำไปเพราะความหลงหรือ ก็ไม่ใช่ เมื่อพระองค์กระทำลงไปแล้วสภาพจิตของพระองค์เสื่อมลงหรือไม่ ก็ไม่มี แม้ออนแรกพระองค์จะโกรธที่เห็นชูชกตีบุตรต่อหน้า แต่ด้วยความฉลาด (กุศล) พระองค์ก็ระงับความโกรธด้วยสติทันที มีแต่ความเบิกบานใจ ความยินดีที่ได้กระทำถูกต้อง การใช้หลักเกณฑ์แรกตัดสินการกระทำของพระเวสสันดรจึงมีความชอบธรรม ส่วนหลักตัดสินในประเด็นที่สอง พระเวสสันดรก็มีมโนธรรม คือ ความรับผิดชอบธรรม ส่วนหลักตัดสินในประเด็นที่สอง พระเวสสันดรก็มีมโนธรรม คือ ความรับผิดชอบชั่วดีในการกระทำนั้นหรือไม่ พระองค์กระทำไปด้วยความรู้ว่า เป็นสิ่งที่ดีเลิศ เพราะจะนำมาซึ่งประโยชน์แก่สรรพสัตว์ และพระองค์เองหรือนักปราชญ์ก็ไม่ได้ดีเทียบการกระทำนั้น จะดีเทียบพระองค์ก็มีแต่เฉพาะนักคิดที่มีวาทะเพื่อลวงโลก ที่กล่าวว่าไม่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเด็กหรือคำว่า ละเมิด หมายถึง การล่วงเกินหรือฝ่าฝืนจารีตประเพณีหรือกฎหมายที่บัญญัติไว้ ที่เป็นพระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่จะต้องกระทำเช่นนี้ และที่นุตรธิดาคร่ำครวญนั้น ก็เพราะความที่ยังเป็นเด็กอยู่ หากนุตรธิดารู้ความและทราบประโยชน์ที่พระบิดากระทำลงไปนั้นก็จะมีความยินดี และจะไม่รำพันบ่นเพื่อเลย

มีข้อพิจารณาเพิ่มเติมว่า การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ นั้น เป็นการเริ่มต้นแห่งการปรารถนาพุทธภูมิ พระโพธิสัตว์ทรงเปี่ยมด้วยเมตตา มีความหนักแน่น ชันดี อดทนต่อความยากลำบากทุกประการ เพื่อความสุขของปวงชน แม้บางครั้งอาจจะฝืนความรู้สึกของสามัญชนทั่วไป แต่อย่างไรพระองค์ทรงกระทำด้วยปัญญาบารมี คือใช้กำลังจิตใช้ปัญญาเสมอ แล้วจึงตั้งจิต

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตฺโต) พุทธธรรม. (กรุงเทพมหานคร:บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๕.

ไว้เสมอว่า ทรงบำเพ็ญเพื่อพระโพธิญาณ เหตุเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายทั้งมวล ด้วยเหตุนี้เองแม้พระโพธิสัตว์จะเสวยพระชาติเป็นอะไรก็ตาม ก็ยอมบำเพ็ญสะสมบารมีธรรมไว้เสมอทุกชาติ จนกระทั่งเสวยพระชาติเป็น พระเวสสันดรในกาลเวลาอันเนิ่นนานนี้ พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศ และได้ทรงบำเพ็ญมหาบริจาคทาน ๕ ประการ พระองค์ทรงบริจาคไปโดยไม่อาลัยโยติ มุ่งเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เปรียบด้วยพระมหากษัตริย์อันยิ่ง ในอันที่จะนำเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้ผ่านพ้นจากโสมสงสาร

ในประเด็นการบริจาคภริยา พระองค์ได้สละเมียรัก เสมอคงดวงใจให้เป็นทาน แม้ความเสนาหาเป็นดังจะทำให้หัวใจแตกทำลายลง พระองค์ก็พยายามบรรเทาอดกลั้นไว้ แล้วจึงบริจาคทานไปถ้ามองในแง่วิสัยผู้ปรารถนาพุทธภูมิ ก็คงไม่ใช่เรื่องเกินความเป็นจริง และการกระทำของพระองค์ก็ทำโดยไม่ได้บังคับเป็นความเต็มใจของของผู้ที่ส่วนหนึ่งที่สำคัญพระองค์ได้กระทำไปเพราะความโกรธหรือความหลง ด้วยพระปัญญาบารมีมองเห็นพุทธภูมิที่ยิ่งใหญ่แล้วจึงได้กระทำลงไป

ถ้ามองในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้นพระโพธิสัตว์ คือ บุคคลผู้บำเพ็ญบารมีธรรมอุทิศตนช่วยเหลือสัตว์ผู้มีความทุกข์ยากและจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต ด้วยความรักในพระโพธิญาณพระโพธิสัตว์จึงสามารถกระทำได้ทุกอย่าง เบื้องต้นแต่สละได้ซึ่งสิ่งของภายนอกจนถึงชีวิตและสิ่งเสมอด้วยชีวิตคือบุตรและภรรยาของตนดังตัวอย่างพุทธคำรัสที่ตรัสในขณะเสวยพระชาติ เป็นพระโพธิสัตว์ ความว่า

บุตรทั้งสองจะเป็นที่น่ารังเกียจสำหรับเราก็หาไม่ พระเทวีมีทรีเป็นที่น่ารังเกียจก็หาไม่ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เพราะฉะนั้น เราจึงให้บุตรธิดาและภริยาผู้เป็นที่รัก^{๒๑}

และอีกอย่างหนึ่ง การที่บุคคลได้บรรลุถึงพระโพธิญาณหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการอุบัติขึ้นของพระพุทธรเจ้าที่นั่นเกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้น บุคคลผู้จะบรรลุ พระโพธิญาณได้นั้นจึงจำต้องบำเพ็ญบารมีธรรมเป็นเวลานานต้องประสบกับความลำบากในชีวิตนานับประการ นับตั้งแต่การต้องจำยอมสละทรัพย์สินภายนอกร่างกายเป็นเบื้องต้น จนถึงการยอมสละชีวิตของตนเข้าแลกเป็นที่สุด จะต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องแลกด้วยชีวิตมีใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ที่ประสบอย่างเต็มใจ และยินดีด้วยมุ่งมั่นที่จะอุทิศตนเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยหวังให้คุณธรรมความดีที่บำเพ็ญนั้นเป็นปัจจัยให้ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณในกาลเบื้องหน้า.

จากการศึกษามานี้สามารถสรุปคุณลักษณะที่สำคัญของพระโพธิสัตว์ได้ ๒ ประการคือ

^{๒๑} พุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๑๑๕/๕๕๖, พุ.จริยา.(ไทย) ๓๓ / ๑๑๕ / ๖๔๒.

๑. การบำเพ็ญตนช่วยเหลือสรรพสัตว์ อย่างเป็นขอบเขตหรือประโยชน์อื่น

๒. การบำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อการบรรลุพระโพธิญาณในอนาคต หรือประโยชน์ตนเอง

สรุปได้ว่าการดำเนินชีวิตของพระโพธิสัตว์มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อยู่กับภาระที่จะพึงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์ ๒ ประการข้างต้นเป็นสำคัญ ซึ่งพระองค์ก็ทรงทำด้วยปัญญาบารมีเป็นตัวกำกับอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้น การบริจาควางอย่างอาจจะกระทบต่อชีวิตของผู้อื่นก็ตาม ถ้าเรามองด้วยปัญญาแล้วจะเห็นว่า การกระทำดังกล่าวนั้น เป็นการกระทำที่ยิ่งใหญ่ซึ่งบุคคลธรรมดาไม่สามารถกระทำได้ ที่สำคัญการที่พระองค์ทรงบริจาคนุตรและภรรยา หรือแม้แต่การบริจาคอวัยวะ มิใช่เป็นการกระทำเพราะความเกลียดชัง ดังข้อความว่า

จักขุทั้งสอง เป็นที่น่าเกลียดชังสำหรับเราก็หาไม่ แม้ตัวเราเองจะเป็นที่เกลียดชังก็หาไม่ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เพราะฉะนั้น เราจึงได้ให้จักขุ ฉะนี้ แล^{๒๒}

ต่อไปเป็นปัญหาที่ (๑) ที่ว่า การกระทำของพระเวสสันดรนั้น เป็นการเห็นแก่ตัวหรือไม่ การกระทำอย่างไรจึงเรียกว่าเป็นการเห็นแก่ตัว เรื่องนี้พิจารณาได้ ๒ ทาง คือทางหนึ่งคือว่า การกระทำนั้นมีผลอะไรเกิดขึ้น อีกทางหนึ่งคือว่า การกระทำนั้นมีอะไรเป็นแรงจูงใจ เราจะเห็นว่า ผลที่เกิดจากการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่น่าจะเป็นตัวชี้ขาดว่า การกระทำนั้นเป็นการเห็นแก่ตัวหรือไม่ แต่ถ้าพิจารณาคนที่เจตนาว่าจะเป็นตัวกำหนดความเห็นแก่ตัวได้ ถ้าคนนั้นมีเจตนาที่บริสุทธิ์ใจที่จะทำเพื่อคนอื่น แต่บังเอิญเกิดผลดีแก่ตัวเอง เราจะไม่ถือว่า การกระทำนั้นมีลักษณะเห็นแก่ตัว แต่ถ้าเขามีเจตนาจะกระทำให้เกิดผลดีแก่ตัวเอง แต่บังเอิญผลดีนั้นไปตกแก่คนอื่นโดยไม่ตั้งใจ ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นการเห็นแก่ตัว

เจตนาอย่างไรจึงเรียกว่า เห็นแก่ตัวหรือไม่เห็นแก่ตัว พอจะแยกแยะได้ดังนี้

(๑) เจตนาที่จะให้ตนเองได้ประโยชน์แม้จะมีโทษแก่คนอื่นก็ทำเพื่อที่ตนจะได้ประโยชน์

(๒) เจตนาที่จะให้โทษแก่คนอื่น โดยที่ตนไม่หวังจะได้รับประโยชน์อะไร

(๓) เจตนาที่จะให้ผู้อื่นได้ประโยชน์และก็เป็นหนทางที่จะทำให้ตนได้รับประโยชน์เช่นกันไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม

(๔) เจตนาที่จะให้คนอื่นได้รับประโยชน์ โดยไม่คำนึงว่าตนจะได้ประโยชน์หรือไม่

^{๒๒} พุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๑๒๒/๕๕๖, พุ.จริยา. (ไทย) ๓๓ / ๑๒๒ / ๗๗๖.

(๕) เจตนาที่จะให้คนอื่นได้รับประโยชน์ โดยที่รู้ว่าเป็นโทษแก่ตนเอง

(๖) ไม่มีเจตนาที่จะให้ประโยชน์หรือโทษ ไม่ว่าแก่ตนเองหรือคนอื่น แต่ที่กระทำ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ หรือเป็นไปตามหลักการหรืออุดมการณ์หรือเป็นความรับผิดชอบของตน

การกระทำที่เกิดจากเจตนาในข้อ (๑) (๒) และ (๓) เป็นลักษณะที่เห็นแก่ตัว ส่วนเจตนาในข้อที่ (๔) (๕) และ (๖) นั้นเป็นการกระทำที่ไม่เห็นแก่ตัว เพราะไม่ได้เกิดจากผลประโยชน์ส่วนตัว เราจะนำเกณฑ์ในข้อที่ (๔) (๕) และ (๖) มาเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจว่า พระเวสสันดรเป็นคนเห็นแก่ตัวจริงหรือ^{๒๓}

ถ้าเราพิจารณาจากพฤติกรรมการกระทำทานของพระเวสสันดรทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการให้วัตถุ ให้ช้าง หรือให้บุตร ภรรยาเป็นทาน พระองค์กระทำไปเพื่ออะไรและจะเป็นประโยชน์แก่ใคร เราจะพิจารณาจากประสบการณ์ที่เรากระทำ เมื่อเรากระทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ใครบางคน เรามีเจตนาที่แท้จริงเป็นอย่างไร ถ้าเราหวังอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งจากการกระทำนั้น หรือประสงค์จะให้โทษแก่เขา การกระทำของเรานั้นถือเป็นการเห็นแก่ตัว ในกรณีการให้ทานตามหลักการของพระพุทธศาสนาจริง ๆ ไม่ให้หวังผล แต่ในฐานะที่เราเป็นสามัญชนเป็นคนเกลือกกลั้วอยู่ในโลกียวิสัยและมีเจตนาบริสุทธิ์ เรากระทำตามหลักการของพระพุทธศาสนาได้เพียงใด เราคงตอบปัญหาเหล่านี้ได้ว่า มันเป็นการยากหรือไม่ได้เลยที่เราจะทำอะไรแล้วจะไม่หวังผล แก่ตนเอง

พระเวสสันดรกระทำทานก็หวังผลเช่นกัน แต่เป็นผลประโยชน์แก่ประชาราษฎรของพระองค์ และมิตรประเทศ หวังที่จะช่วยเหลือเขาให้พ้นจากความเดือดร้อนและที่ต้องกระทำนั้นยังเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้นำที่มีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรม ถ้าผู้นำขาดคุณธรรม (ทาน) เสียแล้วมวลประชาราษฎร์ และประเทศชาติคงไปไม่รอดอย่างแน่นอน บางครั้งพระองค์กระทำทานจนตัวเองได้รับความเดือดร้อน เพราะมีคนอีกจำนวนหนึ่งยอมรับไม่ได้ รวบรวมพรรคพวกได้จำนวนหนึ่ง ประท้วงขับไล่พระเวสสันดรออกจากพระนคร พระองค์ก็กระทำตามคำเรียกร้องนั้น หากพระองค์ไม่เห็นประโยชน์ของชาติไม่หวังประโยชน์สุขแก่ประชาราษฎร์ พระองค์ไม่ทำตามคำของเขาแล้วรับสั่งให้สู้กับพวกที่ไม่เห็นด้วย ประชาชนก็จะต้องล้มตายเป็นจำนวนมาก และที่พระองค์ให้บุตรธิดา และภรรยา พระองค์หวังพระสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ต้องถามต่อไปว่า พระสัมมาสัมโพธิญาณนั้น เป็นประโยชน์แก่ใคร แก่พระองค์เพียงคนเดียวหรือ หรือว่าแก่สรรพสัตว์

^{๒๓} ศ.ดร. วิทย์ วิศทเวทย์. จริยศาสตร์เบื้องต้น. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕-๑๖.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทั้งโลก การที่พระองค์กระทำตนเองให้เข้าถึงอุดมการณ์สูงสุด แล้วนำเอาวิธีการที่จะทำให้เข้าถึงจุดสูงสุดนั้นมาแนะนำให้คนอื่นได้ทราบเป็นความเห็นแก่ตัวหรือ

พิจารณาหลักในการดำเนินชีวิตหรือหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยว่าเป็นอย่างไร ในการดำเนินชีวิตของคนไทยส่วนมาก ตั้งอยู่บนรากฐานของพระพุทธศาสนา เพราะหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นรากฐานแห่งความคิดแบบไทยหรือปรัชญาไทย โดยเฉพาะคำสอนในเวสสันดรชาดกได้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยค่อนข้างมากจนกลายเป็นค่านิยม ความเชื่อ การปฏิบัติ และการศึกษาของคนไทย

ค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนไทยให้แสดงออกมาในรูปลักษณะเฉพาะ เช่น เป็นคนใจบุญชอบเสียสละ ให้อภัยคนง่าย ไม่ผูกอาฆาต เทิดทูนพระมหากษัตริย์ เคารพผู้อาวุโส กตัญญูกตเวที มีน้ำใจ เอื้ออาทรต่อคนอื่น รักความเป็นอิสระยิ้มแย้มแจ่มใส ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยไม่มีชาติใดเหมือนและไม่เหมือนใคร เกี่ยวกับคติความเชื่อคนไทยจะเชื่อเรื่องภพชาติหน้า เชื่อเรื่องกรรม แต่ถึงกระนั้นก็มีคนบางกลุ่มมีความเชื่อแบบวิญญูณานิยม และชะตานิยมอยู่ไม่น้อย คือเชื่อว่าบุคคลเมื่อตายลงร่างกายก็ผุพังไปแต่วิญญูณายังอยู่ จึงมีการเซ่นสรวงบูชา เช่น บูชาผีบรรพบุรุษและเชื่อเรื่องโชคกลาง ฤกษ์ยาม เเคราะห์ร้าย ทำให้มีการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาเป็นต้น เกี่ยวกับการปฏิบัติของคนไทยก็มีลักษณะหลากหลาย และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมักจะขัดแย้งกับความเชื่อของตน เช่น เชื่อเรื่องกรรม แต่กลับปฏิบัติในทางที่ตรงกันข้ามคือ ดูหมิ่นสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เป็นต้น

ในด้านการศึกษา แม้ว่าเวสสันดรชาดกจะได้รับความนิยมนิยมจากพุทธศาสนิกชนมาแต่โบราณและได้รับการบรรจุเข้าไว้ในหลักสูตรการศึกษาของชาติทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา แต่ในหลักสูตรการศึกษาเหล่านั้นมักจะมุ่งเน้นไปในการศึกษาเชิงวรรณกรรมมากกว่าที่จะศึกษาในเชิงศาสนา กล่าวคือ มักจะศึกษาไปในเชิง อักษรศาสตร์ เช่น สำนักงานการแต่ง ความไพเราะในสำนักงานการแต่ง หรือหากจะมีการศึกษาเชิงจริยศาสตร์อยู่บ้างก็ยิ่งถือน้อยมาก แม้ว่าปัจจุบันจะมีประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นประจำทุกปี ชาวพุทธส่วนมากก็มักฟังกันไปตามประเพณี หรือเพื่อให้ได้อานิสงส์เป็นสิ่งสำคัญ มิได้หวังจะศึกษาคติธรรมที่แทรกอยู่ในเวสสันดรชาดกมากนัก ดังนั้น ชาวพุทธโดยมากจึงไม่ใส่ใจเรื่องการทำทานอย่างลึกซึ้ง เพราะที่นิยมฟังเทศน์มหาชาติก็มักเป็นไปตามประเพณี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเวสสันดรชาดก แม้ว่าจะมีอยู่มากมายทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่โดยมากก็แต่งขึ้นเพื่อศึกษาในเชิงวรรณกรรมเป็นสำคัญ มิได้เน้นเพื่อการศึกษาเชิงจริยธรรมมากนัก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะหลักสูตรการศึกษาหรือแผนการศึกษาแห่งชาติมิได้เน้นความสำคัญในด้านคุณธรรม จริยธรรมเท่าที่ควร และแม้ว่าชาวพุทธไทยนิยมฟังเทศน์มหาชาติมาแต่โบราณ แต่ปัจจุบันจะหาผู้รู้และเข้าใจในเรื่องการเทศน์มหาชาติอย่าง

แท้จริงน้อยมาก ทั้งที่รู้ว่าประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีที่ดั้งเดิมของสังคม เป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมและคุณธรรมทางจิตใจของคนไทยในสังคม ให้รู้จักการเสียสละมีจิตใจที่ดั้งเดิม มีเมตตา กรุณา ไม่เห็นแก่ตัว แต่ประเพณีการเทศน์มหาชาติก็ไม่ได้ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจในหลักจริยธรรมที่มีอยู่ในเวสสันดรชาดก

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ ค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมของสังคมไทยเกี่ยวกับเวสสันดรชาดกได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ คนไทยปัจจุบันให้ความสนใจน้อยจะมีอยู่บ้างก็เป็นเพียงการรักษาประเพณีเท่านั้นมิใช่เป็นการทำอย่างมีเนื้อหาสาระ ที่เป็นเช่นนี้ คงเป็นเพราะว่า ค่านิยมของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากจุดเดิม อันมีแรงบีบจากกระแสภายนอก นั่นคือ ค่านิยมเดิมๆ ของคนไทยถูกกระแสสังคมทางตะวันตกเข้ามาบีบคั้นสำคัญต่อสังคมไทย ทำให้คนมองอะไรๆ เป็นเรื่องเศรษฐกิจไปหมด อีกอย่างการฟังเทศน์มหาชาติแต่ละทีต้องใช้เวลาเป็นวัน ซึ่งมีน้อยคนนักจะทนฟังได้ตลอดวัน จึงมีบางวัดที่เปลี่ยนมาเป็นเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์โดยการเล่าเรื่องในเวสสันดรชาดก แล้วดึงเอาหลักธรรมที่แฝงอยู่ในเรื่องมาอธิบาย เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงแต่วิธีเช่นนั้นยังไม่เป็นที่นิยม เพราะคนส่วนหนึ่งยังยึดแบบเทศน์ตามประเพณีอยู่

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

งานวิจัยนี้ เป็นการรวบรวมและศึกษาเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม โดยมุ่งศึกษาการบำเพ็ญ ๕ อย่างของพระโพธิสัตว์ คือ การบริจาคทรัพย์ การบริจาคอวัยวะ การบริจาคบุตรธิดา การบริจาคภรรยา และการบริจาคชีวิต จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา รายละเอียดของเรื่องที่ศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ตามที่เรียบเรียงมาแล้วนั้น พอสรุปได้ดังนี้

พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายในพระชาติที่ทรงเกิดเป็นพราหมณ์พระนามว่า สุเมธได้ ออกบวชเป็นคาส เมื่อได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพระพุทธเจ้าว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต จึงได้ออกแสวงหาพุทธการกกรรมที่ควรบำเพ็ญได้พบบารมี ๑๐ เป็นธรรมที่ควรบำเพ็ญ ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา พระองค์จึงอธิษฐานบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ นั้นเรื่อยมา นับเวลานานถึงสี่สงไขยกัปอีกหนึ่งแสนกัปก็ว่าได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

บารมีทั้ง ๑๐ นั้นท่านแบ่งเป็น ๓ ระดับคือ ระดับธรรมคาเรียกบารมี ระดับปานกลาง เรียกว่าอุปบารมี และระดับสูงสุดเรียกว่าปรมัตถบารมี พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะต้องบำเพ็ญมหาทานทั้ง ๕ คือ บริจาคทรัพย์ บริจาคบุตรธิดา บริจาคภรรยา บริจาคอวัยวะ และบริจาคชีวิต กล่าวคือ พระโพธิสัตว์บริจาคตัญทรัพย์ บุตรธิดาและภรรยาเป็นบารมี บริจาคอวัยวะน้อยใหญ่เป็นอุปบารมี บริจาคชีวิตเป็นปรมัตถบารมี

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัญจมหาบริจาคเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะต้องบำเพ็ญ ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าการบำเพ็ญปัญจมหาบริจาคของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันซึ่งปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ดังนี้

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงปัญจมหาบริจาค คือ บริจาคตัญทรัพย์ ๒๑ พระชาติ บริจาคบุตรธิดา ๑ พระชาติ บริจาคภรรยา ๑ พระชาติ บริจาคอวัยวะ ๓ พระชาติ บริจาคชีวิต ๓ พระชาติ

ในคัมภีร์อรรถกถาได้กล่าวถึงปัญจมหาบริจาคของพระโพธิสัตว์ คือ บริจาคทรัพย์ ๒๕ พระชาติ บริจาคบุตรธิดา ๑ พระชาติ บริจาคภรรยา ๑ พระชาติ บริจาคอวัยวะ ๓ พระชาติ บริจาคชีวิต ๕ พระชาติ

ในคัมภีร์ฎีกา ไม่ได้กล่าวแยกประเภทของปัญจมหาบริจาคไว้อย่างชัดเจนว่า พระโพธิสัตว์ทำอะไรบ้าง แต่ได้กล่าวรวมไว้ว่า ปัญจมหาบริจาคเป็นเป็นคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ หากไม่บำเพ็ญก็จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้

ปัญจมหาบริจาค ๕ ประการ มีความสำคัญยิ่ง เพราะพระโพธิสัตว์ทั้งหลายต่างยึดมหาบริจาคทั้ง ๕ นั้น เป็นบรรทัดฐานที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระพุทธเจ้าพระโพธิสัตว์ต้องใช้เวลาในการบำเพ็ญ เร็วที่สุด ๔ อสงไขย ๑ แสนกัป ปานกลาง ๘ อสงไขย ๑ แสนกัป ช้าที่สุด ๑๖ อสงไขย ๑ แสนกัป

บารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญคือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา ในการบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ นี้ แม้พระโพธิสัตว์บำเพ็ญแล้วก็ยังไม่สามารถขึ้นสู่ความเป็นพระพุทธเจ้าได้หากยังไม่บำเพ็ญปัญจมหาบริจาค คือ บริจาคทรัพย์ บริจาคบุตรธิดา บริจาคภรรยา บริจาคอวัยวะ และบริจาควิตชีวิต จึงสรุปลงไปว่า หากพระโพธิสัตว์ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าต้องผ่านการบำเพ็ญมหาบริจาคทั้ง ๕ นี้ให้ได้

สำหรับพระชาติที่บำเพ็ญปัญจมหาบริจาคโดยเฉพาะไม่มี แต่อาศัยการบำเพ็ญบารมีมาหลาย ๆ พระชาติรวมกันจึงครบเป็นปัญจมหาบริจาค และพระชาติสุดท้ายทรงเกิดเป็น พระเวสสันดรทรงเน้นที่การบริจาคตานคือ บริจาคทรัพย์ บริจาคบุตรธิดา และบริจาคภรรยา แต่ด้วยความที่พระองค์ได้บริจาคตานอย่างอื่นมาตั้งแต่พระชาติก่อนแล้วจึงมารวมกันทำให้พระองค์บำเพ็ญได้ครบปัญจมหาบริจาคทั้ง ๕ ประการทำให้พระองค์จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในปัจจุบันนี้

จึงได้ข้อสรุปว่า ปัญจมหาบริจาคเป็นพุทธการกกรรม คือธรรมที่ทำให้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ที่ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าจะต้องบำเพ็ญให้สมบูรณ์จึงจะบรรลุความปรารถนานั้นได้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องนี้เห็นว่า ปัญจมหาบริจาคเป็นคุณธรรมที่สำคัญต่อการเป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ที่ปรารถนาพระโพธิญาณต้องบำเพ็ญให้ครบจึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ จึงเห็นควรมีการศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

๕.๒.๑ ศึกษาเปรียบเทียบปัญจมหาบริจากระหว่างฝ่ายเถรวาทกับฝ่ายมหายานว่ามีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร

๕.๒.๒ มหาบริจาคโดยเฉพาะข้อบริจาคนุตรและภรรยาในสังคมไทยปัจจุบันสามารถกระทำได้หรือไม่หากกระทำและจะมีผลกระทบเป็นเช่นไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕ - ๒๕๔๕.

_____ . ปกรณ์วิเศษภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕-๒๕๔๓ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕ - ๒๕๔๓.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒ - ๒๕๓๔.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐฉบับปรับปรุง ๒๕๓๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐฉบับปรับปรุง ๒๕๓๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

- กรมการศาสนา. **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๕.
- กรมการศาสนา. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.
- เฉลิมพล โสมอินทร์. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครอง คณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖.
- ที.ดับบลิว. ริส เดวิดส์. **พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป**. สมัย สิงหสิริ, แปลเรียบเรียง. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **จาริกธรรม จาริกบุญ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____ .**ตามทางพุทธกิจ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- _____ .**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____ .**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____ .**พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____ .**รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๖.
- _____ .**รู้จักพระไตรปิฎก เพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.
- บรรจบ บรรณรุจิ, ผศ.ร.ท.ดร.. **อสีติมหาสาวก**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต). **ปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระเบบ ฐิตญาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร. ศิริ
วัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.

รังษิ์ สุทนต์. ตามรอยพุทธกิจจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ ๒๕๔๘.

สิริวัฒน์ คำวันสา,ร.ศ. ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จรัล
สนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๔.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา มกุฎราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. ศาสนาประจำชาติ ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๔๒.

สุริย์ มีผลกิจ และคณะ. พุทธกิจ ๔๕ พรรษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด,
๒๕๔๕.

พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

(๒) บทความ :

พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ. “พระวินัย : กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม”, ใน เก็บเพชรจาก
คัมภีร์พระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). “แก่นธรรมในสังยุตตนิกาย”, ใน เก็บเพชรจากคัมภีร์
พระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
, ๒๕๔๕.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศาสตราจารย์พิเศษ. “วิธีศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก”, ใน เก็บเพชรจากคัมภีร์
พระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๕.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม. “การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระมหาสุชนา โรจนญาโณ. “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขา พระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

Malalasekera, G.P, Dictionary of Pali Proper Names. Vols. I, II, London : Pali Text Society,
1974.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นาวาเอก กานต์ ประทุมทอง
- เกิด : วันศุกร์ที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๓
- สถานที่เกิด : บ้านวังปลับเหนือ ตำบลมดแดง อำเภอ ศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- การศึกษา : ประถมศึกษาที่ ๗ โรงเรียนเมืองสุพรรณบุรี ตำบล สนามคลี อำเภอ เมือง จังหวัด
สุพรรณบุรี
เปรียญธรรม ๕ ประโยค พ.ศ.๒๕๒๓
รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช พ.ศ.๒๕๓๕
- ตำแหน่ง/สถานที่ทำงาน : หัวหน้าวิชาการ กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ ตำบล
ศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัด นครปฐม
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๕/๓ ตำบล ท่าตลาด อำเภอ สามพราน จังหวัด นครปฐม